

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.

=====

[૨૦૨૨] ૧૯ એસ.સી.આર. ૧૧૪૦

મહાનદી કોલ ફીલ્ડ્સ લિમિટેડ અને અન્ય

વિરુદ્ધ

મેથિયાસ ઓરામ અને અન્ય.

(મિસલેનિયસ એપ્લિકેશન નં. ૨૩૧ ઓફ ૨૦૧૯)

નવેમ્બર ૦૩, ૨૦૨૨

[ઉદય ઉમેશ લલિત, સીજીઆઈ, એસ. રવીન્દ્ર ભટ અને બેલા એમ. ત્રિવેદી,

જેજે.]

જમીન સંપાદન, પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટમાં ઉચિત વળતર અને

પારદર્શિતાનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૧૩ – કોલસા ધરાવતા વિસ્તારો (સંપાદન અને વિકાસ) અધિનિયમ, ૧૯૫૭ ની લાગુ પડવાની ક્ષમતા- ઠરાવ્યું: આર એન્ડ આર એક્ટ જે તારીખે અમલમાં આવ્યો તે પહેલાંની તારીખથી લાગુ થઈ શકે નહીં એટલે કે, ૦૧/૦૧/૨૦૧૪ પહેલાં. વર્તમાન કિસ્સામાં, તે તારીખથી લાગુ થાય છે જ્યારે કેન્દ્ર સરકારે ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાના પ્રથમ, દ્વિતીય અને તૃતીય અનુસૂચિની કાર્યવાહીને અમલમાં લાવવા માટે સૂચના બહાર પાડી હતી, જે આ કિસ્સામાં સીબીએ એક્ટ હતો. તેથી, જે તારીખથી આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ લાગુ થાય છે, તે ૨૮/૦૮/૨૦૧૫ છે. વધુમાં, તે તારીખ પહેલાં જે અહેવાલ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો તેમાં હસ્તક્ષેપ કરી શકાય નહીં – જે ગામો માટે ૨૮/૦૮/૨૦૧૫ પહેલાં અહેવાલો તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા તેમાં રહેતા જમીન માલિકો અને વિસ્થાપિત પરિવારો, તેથી આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ના લાભો માટે હકદાર રહેશે નહીં – આથી, આર એન્ડ આર એક્ટના લાભો કિરીપસીરા, રતનસારા, ઝુપુરંગા અને તુમુલિયાના વિસ્થાપિત પરિવારો અને જમીન માલિકોને લાગુ પડે છે – વધુ નિર્દેશો જારી કરવામાં આવ્યા. – લેન્ડ એક્રિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૮૪. – ભારતનું બંધારણ અનુચ્છેદ ૧૪૨.

જમીન સંપાદન, પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટમાં ઉચિત વળતર અને પારદર્શિતાનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૧૩ – વળતરનું નિર્ધારણ – કટ-ઓફ

તારીખ- ઠરાવ્યું: સંપાદિત જમીન માટે વળતર નક્કી કરવા માટેની કટ-ઓફ તારીખ ગોપાલપુર ગામના સંદર્ભમાં સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા મંજૂર કરાયેલ કટ-ઓફ તારીખ પર આધારિત હોવી જોઈએ, એટલે કે, સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦. કારણ કે, સામાન્ય કટ-ઓફ તારીખ સ્વીકારવામાં આવી છે, તેમાંથી વહેતા તમામ લાભો, જેમાં વળતર અને સોલેશિયમ પરના વૈધાનિક વ્યાજનો સમાવેશ થાય છે, તે સમગ્ર સંપાદન માટે તે કટ-ઓફ તારીખના આધારે નક્કી કરી શકાય તેવા છે - કોલસા ધરાવતા વિસ્તારો (સંપાદન અને વિકાસ) અધિનિયમ, ૧૯૫૭.

જમીન સંપાદન, પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટમાં ઉચિત વળતર અને પારદર્શિતાનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૧૩ કલમ ૪૧, ૪૨ - ઓડિશા રિસેટલમેન્ટ એન્ડ રિહેબિલિટેશન પોલિસી, ૨૦૦૬ ઠરાવ્યું: જ્યાં સુધી કલમ ૪૧ ની વાત છે, તે જોતાં કે સંપાદન સૂચના ૧૯૮૮ માં જારી કરવામાં આવી હતી અને ૧૯૯૦ માં પૂર્ણ કરવામાં આવી હતી અને વળતર નિર્ધારણ માટેની પદ્ધતિ સૂચવતો સુપ્રીમ કોર્ટનો ચુકાદો પણ ૨૦૧૦ માં આપવામાં આવ્યો હતો, કલમ ૪૧ ના સંદર્ભમાં વધારાની વિચારણા આપવાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી. જોકે, વિસ્થાપિત પરિવારોનું પુનઃસ્થાપન અને તેમનું પુનર્વસન આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ના જોગવાઈઓ દ્વારા ફરજિયાત કરવામાં આવ્યું છે જે ચાલુ સંપાદન માટે લાગુ પડે છે, તેમજ આર એન્ડ આર પોલિસી ૨૦૦૬, વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓના લાભોને એસસી/એસટી તરીકેનો તેમનો દરજ્જો નકારીને ગંભીર

અને અપૂર્ણિય ગુકસાન ન થાય તેની ખાતરી કરવાની જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવાની રહેશે – આ આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૪૨ દ્વારા ફરજિયાત છે જે નિર્દેશ આપે છે કે જ્યારે પણ એસસી/એસટી ની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવે છે જેના કારણે તેમનું વિસ્થાપન જરૂરી બને છે, પછી ભલે તે પ્રદેશોના સંદર્ભમાં હોય કે તેઓ જે વિસ્તારોમાં રહે છે તે સંદર્ભમાં, જેનાથી તેઓ અન્ય વિસ્તારોમાં સ્થળાંતર કરે છે જ્યાં તેમની જાતિ અથવા જ્ઞાતિ જરૂરી નથી કે એસસી/એસટી તરીકે માન્યતા પ્રાપ્ત હોય – જે દરજ્જો તેઓ વિસ્થાપન વિના ભોગવતા હોય તેને સાચવવો અને સુરક્ષિત કરવો પડશે. આ વૈધાનિક આદેશ અને જવાબદારી કાયદાની બાબત તરીકે રાજ્ય અથવા એજન્સી દ્વારા નકારી શકાય નહીં – નિર્દેશ જારી કરવામાં આવ્યો.

જમીન સંપાદન, પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટમાં ઉચિત વળતર અને પારદર્શિતાનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૧૩ – રાજ્ય પર લાદવામાં આવેલી જવાબદારીઓ – લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ ઠરાવ્યું: આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની જોગવાઈઓ કે જેણે જૂના ૧૮૯૪ ના કાયદાનું સ્થાન લીધું છે, તેણે પ્રથમ વખત રાજ્ય પર જવાબદારીઓ લાદી છે કે વળતર ઉપરાંત પુનઃસ્થાપન અને પુનર્વસન પૂરું પાડવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરે. આ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન જોગવાઈઓ માત્ર વિસ્થાપિત પરિવારના ઓછામાં ઓછા એક સભ્ય માટે રોજગારીના અધિકાર સાથે જ નહીં પરંતુ અન્ય નાણાકીય અને મૂર્ત

લાભો સાથે પણ સંબંધિત છે, જેમ કે મકાનોના બાંધકામ માટે જમીન, બાંધકામ માટે રોકડ સહાય; પરિવહન ખર્ચ; કામચલાઉ વિસ્થાપન માટે જોગવાઈ; એન્યુઈટી અને/અથવા રોજગાર લાભોના બદલામાં રોકડ ચુકવણી, વગેરે. તદુપરાંત, ત્રીજી અનુસૂચિની જોગવાઈઓ દ્વારા, જાહેર સુવિધાઓ કે જે પૂરી પાડવાની છે, જેમ કે જાહેર આરોગ્ય લાભો, શાળાઓ, સામુદાયિક કેન્દ્રો, રસ્તાઓ અને અન્ય પાયાની જરૂરિયાતો માટે વિસ્તૃત જોગવાઈઓ ફરજિયાત કરવામાં આવી છે – આ બધું વિસ્થાપિતોના હિતમાં અને રાજ્ય પર લાદવામાં આવેલી વ્યાપક સામાજિક ન્યાયની જવાબદારીઓના પાલન માટે છે.

જમીન સંપાદન, પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટમાં ઉચિત વળતર અને પારદર્શિતાનો અધિકાર અધિનિયમ, ૨૦૧૩ કલમ ૧૦૮ – ઓડિશા રિસેટલમેન્ટ એન્ડ રિહેબિલિટેશન પોલિસી, ૨૦૦૬ ઠરાવ્યું: આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૧૦૮ દ્વારા સ્પષ્ટપણે પરિકલ્પના કરવામાં આવી છે કે નવા કાયદા દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ લાભો આંખ મીંચીને લાગુ કરવાના નથી. જ્યાં પણ અસ્તિત્વમાં રહેલી જોગવાઈઓ વધુ ફાયદાકારક હોય અથવા વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓને વધુ સારા લાભો પૂરા પાડતી હોય, ત્યાં આવા પરિવારો અને વ્યક્તિઓ પાસે આવી પોલિસી અથવા સ્થાનિક કાયદા અથવા આર એન્ડ આર એક્ટની જોગવાઈઓમાંથી કોઈ એક પસંદ કરવાનો વિકલ્પ રહે છે – કલમ ૧૦૮ ના અંતર્ગત સિદ્ધાંત મુજબ, સ્પષ્ટપણે આર એન્ડ આર પોલિસી ૨૦૦૬

હેઠળ દર્શાવવામાં આવેલા લાભો વધુ સારા અને વધુ વિસ્તૃત જણાય છે.

ઓડિશા રિસેટલમેન્ટ એન્ડ રિહેબિલિટેશન પોલિસી, ૨૦૦૬ – રોજગાર લાભો – કૌટુંબિક એકમ ઠરાવ્યું: ૨૦૧૩ ની પોલિસી દ્વારા સુધારેલ આર એન્ડ આર પોલિસી ૨૦૦૬ રોજગાર લાભોના હેતુ માટે લાગુ પડે છે. કૌટુંબિક એકમમાં કુટુંબના વડા અથવા પિતા, એક પુખ્ત પુત્ર અને એક અપરિણીત પુત્રીનો સમાવેશ થશે, જે વ્યાખ્યા અને તેની સાથે જોડાયેલ નોંધને ધ્યાનમાં લેતા – જો કોઈ કારણસર પુખ્ત પુત્રને રોજગાર ન આપી શકાય અને જો કોઈ પુખ્ત પૌત્ર હોય, તો તે વિચારણા માટે પાત્ર રહેશે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, બે સભ્યો (પિતા અને પુત્ર અથવા પિતા અને પૌત્ર) રોજગાર માટે પાત્ર હશે અને ત્રણ નહીં, અપરિણીત પુત્રી ઉપરાંત જેને અલગ એકમ તરીકે ગણવામાં આવશે – વધુમાં, કમિશન રાજ્યની નીતિઓમાં ફેરફારના આધારે નિર્ધારણોને ફરીથી ખોલી શકશે નહીં કારણ કે તથ્યપૂર્ણ નિર્ધારણોના આધારે તેના દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલા લાભો સ્ફટિકીકૃત થયા છે. ઘણા કિસ્સાઓમાં, મહાનદી કોલફિલ્ડ્સ લિમિટેડ (એમસીએલ) એ વાસ્તવમાં અનેક વ્યક્તિઓને રોજગારી પૂરી પાડી છે. આમ, જે તમામ કેસોનો ન્યાયિક નિર્ણય લેવામાં આવ્યો હતો અને સુપ્રીમ કોર્ટ દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા તેમને ફરીથી ખોલી શકાશે નહીં.

મહાનદી કોલ ફીલ્ડ્સ લિમિટેડ અને અન્ય વિરુદ્ધ મેથિયાસ ઓરામ અને અન્ય

(૨૦૧૦) ૧૧ એસસીસી ૨૬૯; ઇન્દોર ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિરુદ્ધ મનોહર લાલ અને અન્ય (૨૦૨૦) ૮ એસસીસી ૧૨૯: ૨૦૨૦ (૩) એસસીઆર ૧; સ્ટેટ ઓફ એમ.પી. વિરુદ્ધ નર્મદા બચાવ આંદોલન (૨૦૧૧) ૭ એસસીસી ૬૩૯: ૨૦૧૧ (૬) એસસીઆર ૪૪૩ સંદર્ભમાં લેવાયા.

કેસ લો રેફરન્સ

૨૦૨૦ (૩) એસસીઆર ૧ [પેરા ૯ માં સંદર્ભિત]

૨૦૧૧ (૬) એસસીઆર ૪૪૩ [પેરા ૧૨ માં સંદર્ભિત]

સિવિલ એપેલેટ અધિકારક્ષેત્ર: સિવિલ અપીલ નં. ૬૯૩૩ / ૨૦૦૭ માં મિસલેનિયસ એપિલકેશન નં. ૨૩૧ / ૨૦૧૯.

ઓડિશાની હાઈકોર્ટના રિટ પિટિશન (સિવિલ) નં. ૧૧૪૬૩ / ૨૦૦૩ માં તારીખ ૧૩/૧૧/૨૦૦૬ ના ચુકાદા અને આદેશ પરથી.

તેની સાથે કન્ટેમ્પટ પિટિશન (સિવિલ) નં. ૫૪૦, ૫૪૧, ૫૪૨, ૫૪૩, ૫૪૪, ૫૪૫, ૫૪૬, ૫૪૭, ૫૫૩, ૫૫૪, ૫૫૫, ૫૫૬, ૫૫૭, ૫૫૮, ૫૫૯, ૫૬૦, ૫૬૧, ૫૬૨, ૫૬૩, ૫૬૪, ૬૮૫, ૬૮૬, ૬૮૭, ૫૪૮, ૫૪૯, ૫૫૦, ૫૫૧, ૫૫૨ / ૨૦૧૯, એસએલપી (સિવિલ) નં. ૧૫૮૭૭-૧૫૮૭૮ /

જયંત સુદ, એએસજી, આત્મારામ એન.એસ. નાડકર્ણી, સિનિયર એડવોકેટ, અનીશ કુમાર ગુપ્તા, સુશ્રી અર્યના પ્રીતિ ગુપ્તા, અવધેશ કુમાર સિંહ, નિસર્ગ ચૌધરી, કાર્તિકેય વાજપેયી, પુનીત શ્યોરણ, સુશ્રી દીપશિખા ભારતી, સુશ્રી રીતા ગુપ્તા, વેણુગોપાલ અભય, સાલવાડા સંતોષ રેબેલો, સુશ્રી આરઝૂ પોલ, સુશ્રી દીપ્તિ આર્ય, આદિરાજ બાલી, વૈભવ વર્મા, સુશ્રી પ્રિયંકા દાસ, રણદીપ સચદેવા, મનીષ નહ્તા, અભિષેક અત્રે, ગુરમીત સિંહ મક્કર, પ્રશાંત ભૂષણ, સુશ્રી નેહા રાઠી, અશોક પાણિગ્રાહી, નવાબ સિંહ, સુશ્રી ગીતાંજલિ, અમિય કુમાર બેહેરા, મુદિત શર્મા, રાહુલ શ્યામ ભંડારી, સુશ્રી જી. પ્રિયદર્શની, સુશ્રી સિમરન ગિલ, રાજીવ ચાદવ, પ્રદીપ વર્મા, એસ.કે. શ્રીવાસ્તવ, ગુરદીપ સિંહ, રાહત અલી ચૌધરી, સૈયદ ઇમ્તિયાઝ અલી, અલી સફીર ફારૂકી, રજત એસ. રોય, નૃપેન્દ્ર નાથ બેઈન, હીરા સિંહ, આફતાબ અલી ખાન, સુશ્રી કંવલપ્રીત કૌર, શિયાસ કેઆર, સત્ય મિત્રા, સૌમેન તાલુકદાર, તેજસ્વી કુમાર પ્રધાન, શિખાશિષ મિશ્રા, સુશ્રી નંદિની ગિડવાની, સુશ્રી રોહિણી મુસા, અરવિંદ કુમાર શર્મા, એ. વેનાયગમ બાલન, આર. ચંદ્રચુડ, વિશાલ અરુણ, શંકર દિવાતે, રવિ પ્રકાશ મલ્હોત્રા, બી. રમના મૂર્તિ, સુશ્રી મીનાક્ષી ચૌહાણ, એડવોકેટ્સ હાજર રહેલા પક્ષકારો માટે.

કોર્ટનો ચુકાદો એસ. રવીન્દ્ર ભટ, જે. દ્વારા આપવામાં આવ્યો હતો.

૧. વારંવાર દોહરાવવામાં આવતી કહેવત, "ન્યાયમાં વિલંબ એટલે ન્યાયનો ઇનકાર" આ કાર્યવાહી કરતાં વધુ જોર સાથે બીજે ક્યાંય લાગુ થઈ શકે નહીં. અરજદાર રિટ પિટિશનર્સ (ત્યારબાદ, "જમીન માલિકો / વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓ") એ આ પ્રજાસત્તાક જેટલા વર્ષોથી અસ્તિત્વમાં છે તેના લગભગ અડધા વર્ષો સુધી રાહ જોઈ છે.

તેઓ મુખ્યત્વે આદિવાસી સમુદાયના છે, અને તેમની જમીનો સૌપ્રથમ ૧૯૮૮માં કોલસાના ઉત્પન્નનના હેતુઓ માટે અધિસૂચિત અને સંપાદિત કરવામાં આવી હતી. તેમ છતાં, તેમને વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું નથી. તેમની મુશ્કેલીઓની ગૂંચવણભરી અને કષ્ટદાયક મુસાફરી આ અદાલતના અગાઉના ચુકાદામાં વિગતવાર દસ્તાવેજીકૃત કરવામાં આવી છે.

અ - પૃષ્ઠભૂમિ

૨. મહાનાદી કોલફિલ્ડ્સ લિમિટેડ (ત્યારબાદ, "એમ.સી.એલ.") એ કોલ ઇન્ડિયા લિમિટેડ (ત્યારબાદ, "સી.આઈ.એલ.") ની પેટાકંપની છે જે દેશમાં કોલસાની સૌથી મોટી ઉત્પાદક છે. એમ.સી.એલ. ઓરિસ્સા હાઈકોર્ટના

આદેશથી નારાજ હતી, જેમાં હાઈકોર્ટ કેન્દ્ર સરકાર અને એમ.સી.એલ.ને કોલ બેરિંગ એરિયાઝ (એકિવિઝિશન એન્ડ ડેવલપમેન્ટ) એક્ટ, ૧૯૫૭ (ત્યારબાદ, "સી.બી.એ. એક્ટ") ની જોગવાઈઓ હેઠળ તાત્કાલિક કાર્યવાહી કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો જેથી જમીન માલિકોને ચૂકવવાપાત્ર વળતર બને તેટલી ઝડપથી, પ્રાધાન્ય છ મહિનાની અંદર નક્કી કરી શકાય અને વિતરણ કરી શકાય.

૩. કેન્દ્ર સરકારે ૧૧/૦૨/૧૯૮૭ ના રોજ સી.બી.એ. એક્ટની કલમ ૪(૧) હેઠળ પ્રારંભિક અધિસૂચના બહાર પાડી હતી, જેમાં ગામ ગોપાલપુર અને અન્ય, જિલ્લો સુંદરગઢ, ઓરિસ્સામાં કોલસાની શોધ કરવાનો તેનો ઇરાદો વ્યક્ત કર્યો હતો. ત્યારબાદ અધિસૂચિત જમીનોના સંપાદન માટે ૨૭/૦૭/૧૯૮૭ ના રોજ સી.બી.એ. એક્ટની કલમ ૭(૧) હેઠળ અન્ય એક અધિસૂચના બહાર પાડવામાં આવી હતી. અંતે, ૧૦/૦૭/૧૯૮૮ ના રોજની અધિસૂચના દ્વારા, સી.બી.એ. એક્ટની કલમ ૮ હેઠળ જમીન સંપાદનની જાહેરાત કરવામાં આવી હતી, જેના કારણે જમીનો સંપૂર્ણપણે કેન્દ્ર સરકારમાં નિહિત થઈ હતી. ૨૦/૦૩/૧૯૮૩ ના રોજ, કેન્દ્ર સરકારે સી.બી.એ. એક્ટની કલમ ૧૧ હેઠળ અધિસૂચના બહાર પાડી, સંપાદિત જમીન અને તેમાંના તમામ અધિકારો એમ.સી.એલ. માં ૧૭/૧૧/૧૯૮૧ થી પૂર્વવર્તી અસરે નિહિત કર્યા. હાઈકોર્ટ સમક્ષ રિટ અરજદારો જમીન માલિકો હતા જેમને તેમની જમીનો માટે કોઈ વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું ન હતું. નિષ્ફળતાપૂર્વક તેની માંગણી કર્યા પછી, જમીન

માલિકોએ વળતર માટે નિર્દેશ મેળવવા માટે હાઈકોર્ટનો સંપર્ક કર્યો. હાઈકોર્ટ સમક્ષ, જમીન માલિકોના દાવાઓ કોલ ઈન્ડિયા લિમિટેડ (ત્યારબાદ, "સી.આઈ.એલ.") અને કેન્દ્ર સરકાર વચ્ચેના વિવાદમાં ફસાયેલા હતા. સી.આઈ.એલ. એ ભારપૂર્વક જણાવ્યું હતું કે તેને હવે જમીનોની જરૂર નથી, જ્યારે કેન્દ્ર સરકારે ૧૨/૦૮/૨૦૦૬ ના આદેશ દ્વારા ડીનોટિફિકેશન માટેની સી.આઈ.એલ. ની દરખાસ્તને ફગાવી દીધી હતી. હાઈકોર્ટે ઠરાવ્યું હતું કે સી.બી.એ. એક્ટની કલમ ૮ હેઠળ જમીન ગુમાવનારને સી.બી.એ. એક્ટની કલમ ૧૩(પ) હેઠળ ગણાવવામાં આવેલા પરિબલોને ધ્યાનમાં લીધા પછી વળતર ચૂકવવાનું હતું. એમ.સી.એલ. એ આ અદાલત સમક્ષ સ્પેશિયલ લીવ પિટિશન દાખલ કરી હતી. અદાલતે ભારતના તત્કાલીન સોલિસિટર જનરલ શ્રી ગોપાલ સુબ્રમણ્યમની સહાય માંગી હતી, જેમણે એક યોજના રજૂ કરી હતી જેને આ અદાલતે સ્વીકારી હતી, જે મહાનાદી કોલફિલ્ડ્સ લિમિટેડ (ઉપર મુજબ) તરીકે અહેવાલ થયેલ તેના ચુકાદામાં છે.

૪. ચુકાદાના મુખ્ય ભાગનો સંબંધિત અંશ નીચે મુજબ પુનઃઉત્પાદિત કરવામાં આવ્યો છે:

"૨૨. શ્રી સુબ્રમણ્યમ દ્વારા પ્રસ્તાવિત અને કેન્દ્ર સરકાર અને કોલ કંપની દ્વારા સંમત થયેલ યોજના નીચે મુજબ છે:

૧. ગામ ગોપાલપુર, જિલ્લો સુંદરગઢ, ઓરિસ્સામાં આવેલી જમીન કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા સંપાદિત કરવામાં આવી છે અને માલિકી એમ.સી.એલ. માં નિહિત છે જે ભૂતપૂર્વ જમીન માલિકોને વળતર નક્કી કરશે અને ચૂકવશે.

૨. સંપાદિત જમીનના વિશાળ હિસ્સાના સંબંધમાં (જ્યાં ખાણકામની પ્રવૃત્તિઓ હાથ ધરવામાં આવી રહી છે તે વિસ્તારને બાદ કરતાં), વાસ્તવિક ભૌતિક કબજો ક્યારેય લેવામાં આવ્યો ન હતો. ઓરિસ્સા રાજ્ય અને તેના અધિકારીઓને સંપાદિત જમીનનો વાસ્તવિક ભૌતિક કબજો લેવામાં એમ.સી.એલ. ને મદદ કરવા નિર્દેશ આપવામાં આવે છે.

૩. આ બાબત ૧૯૮૭ ના સંપાદનને લગતી હોવાથી એટલે કે બે દાયકા કરતાં વધુ સમય પહેલાંની હોવાથી, વાસ્તવિક ભૌતિક કબજાની મર્યાદા ફરીથી નક્કી કરવાની જરૂર છે, તે જરૂરી છે કે વાસ્તવિક જમીન માલિકો, ચૂકવવાપાત્ર વળતરની રકમ, કબજાની સ્થિતિ, છેલ્લા બે દાયકામાં જમીનનો ઉપયોગ શું કરવામાં આવ્યો છે, તે શોધી કાઢવામાં આવે. સમગ્ર જમીનનું ફરીથી સર્વેક્ષણ કરવાની જરૂર છે.

૪. વિદ્વાન સોલિસિટર જનરલની સલાહ મુજબ, કેન્દ્ર સરકાર તેમજ એમ.સી.એલ. ના પ્રતિનિધિઓ સાથે ક્લેમ્સ કમિશનની રચના કરવાની જરૂર છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી છે કે ક્લેમ્સ કમિશનમાં ૩ સભ્યો હશે:

(એ) ઓરિસ્સા હાઈકોર્ટના ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ (અધ્યક્ષ);

(બી) ભારત સરકારના સચિવના હોદ્દા/કચેરી સમાન હોદ્દો ધરાવતા અધિકારી;

(સી) કોલ ઈન્ડિયા લિમિટેડના અધ્યક્ષ દ્વારા નામાંકિત કરવામાં આવનાર અધિકારી.

ક્લેમ્સ કમિશન ઉપર જણાવેલ ક્વાયત હાથ ધરશે અને છ મહિનાના સમયગાળામાં ચૂકવવાપાત્ર વળતર અને જે વ્યક્તિઓને તે ચૂકવવું જોઈએ તેના પર અહેવાલ રજૂ કરશે.

૫. ઉપરોક્ત અહેવાલ કેન્દ્ર સરકારને સુપરત કરવામાં આવશે, અને કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા ઔપચારિક મંજૂરી મળ્યા પછી, એમ.સી.એલ. વધુ બે મહિનાના સમયગાળામાં ચુકવણી કરશે.

૬. જમીનના કેટલાક ભાગો ભૌતિક લાક્ષણિકતાઓ (ખાણકામ અશક્ય હોવું, વિસ્તાર ગીચ વસ્તી ધરાવતો હોવો વગેરે) ને ધ્યાનમાં રાખીને અરજદાર માટે અનુચિત હોવાનું નિર્ધારિત કરવામાં આવ્યું છે. ક્લેમ્સ કમિશન તપાસ કરશે કે આવા હિસ્સાનો કબજો અરજદાર દ્વારા લેવામાં આવ્યો છે કે કેમ. ક્લેમ્સ કમિશન માટે સંપાદનમાંથી ઉક્ત જમીનને

ડીનોટિફાય/મુક્ત કરવાની ભલામણ કરવાનું પુષ્ટું રહેશે.

૭. ઉપર મુજબની વિશેષ હકીકતોને ધ્યાનમાં રાખીને, કેન્દ્ર સરકારને એક ખાસ કિસ્સા તરીકે ઉક્ત જમીનને સંપાદનમાંથી ડીનોટિફાય કરવાની મંજૂરી આપી શકાય છે, કારણ કે જમીનની જરૂર નથી અને કબજો પણ ક્યારેય લેવામાં આવ્યો ન હતો.

૮. ડીનોટિફાય કરેલી જમીનના કિસ્સામાં પણ, યોગ્ય કિસ્સાઓમાં, જમીન માલિકોને યોગ્ય વળતર ચૂકવવું પડી શકે છે. કલેમ્સ કમિશન આ બાબત પર પણ અહેવાલ આપી શકે છે.

૯. વિદ્વાન સોલિસિટર જનરલે અભિપ્રાય આપ્યો છે કે અનિશ્ચિત સંપાદન અથવા બાકી વળતરના દાવાઓની આવી બાબતો બિનજરૂરી સામાજિક તણાવ તરફ દોરી જાય છે અને અરજદારે સુશાસનની ભાવનાથી કાર્ય કરવું જોઈએ. વિદ્વાન સોલિસિટર જનરલના અભિપ્રાયના પ્રકાશમાં, આસપાસના તમામ ગામોની તપાસ કર્યા પછી, સમાનતા તેમજ નિષ્પક્ષતા ખાતર, નીચેના ગામો માટે પણ ઉપરોક્ત ક્વાયત હાથ ધરવામાં આવશે:

(i) સરડેગા

(ii) ઝુપુરંગા

(iii) રતનસરા

(iv) ટીકીલીપારા

(v) સિયારમાલ

(vi) તુમુલિયા

(vii) કાલીકાચર

(viii) કુલડા

(ix) બાંકીબહાલ

(x) બલિંગા

(xi) ગરજણબહાલ

(xii) બાંગુરકેલા

(xiii) કિરિપ્સિરા

(xiv) લાલમા આર.એફ.

એ નોંધવું જોઈએ કે સરડેગા અને ટીકીલીપારા ગામોના કિસ્સામાં, આંશિક ચુકવણી પહેલેથી જ કરવામાં આવી છે. વધુમાં, બાંકીબહાલ અને બલિંગા ગામોના કિસ્સામાં, સંપૂર્ણ ચુકવણી પહેલેથી જ કરવામાં આવી છે પરંતુ કબજો સંપૂર્ણપણે લેવામાં આવ્યો નથી.

૧૦. અરજદાર અને કેન્દ્ર સરકાર યોગ્ય ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરની જોગવાઈ સહિત

કમિશનની સ્થાપનામાં મદદ કરશે. કમિશનને ચૂકવવાપાત્ર માનદ વેતન આ માનનીય અદાલત દ્વારા નક્કી કરવામાં આવી શકે છે.

૧૧. આ આદેશ તમામ પક્ષોની સંમતિથી અને આ કેસની વિશિષ્ટ હકીકતો અને સંજોગોમાં પસાર કરવામાં આવી રહ્યો છે. ઉક્ત આદેશ પૂર્વશરત તરીકે કાર્ય કરશે નહીં."

૨૩. શ્રી સુબ્રમણ્યમ દ્વારા પ્રસ્તાવિત યોજના પ્રતિવાદી-રિટ અરજદારોના વકીલ શ્રી જનરંજન દાસને બતાવવામાં આવી હતી અને તેમણે પણ તે માટે તેમની સ્પષ્ટ સંમતિ આપી હતી. અમે, તે મુજબ, યોજનાને મંજૂરી આપીએ છીએ પરંતુ નીચે મુજબની અમુક સ્પષ્ટતાઓ અને સુધારાઓ સાથે.

૨૪. અમે ઓરિસ્સા હાઈકોર્ટના ભૂતપૂર્વ ન્યાયાધીશ શ્રી જસ્ટિસ એ.કે. પરિણાને કમિશનના અધ્યક્ષ તરીકે નામાંકિત કરીએ છીએ. શ્રી સોલિસિટર જનરલ, ભારત સરકારના કોલસા મંત્રાલયના સચિવ સાથે પરામર્શ કરીને, આજથી બે અઠવાડિયામાં કમિશનના સભ્યોમાંના એક તરીકે ભારત સરકારના સચિવના હોદ્દા/કચેરી સમાન હોદ્દો ધરાવતા અધિકારીને નામાંકિત કરશે. તેવી જ રીતે, અધ્યક્ષ, કોલ ઇન્ડિયા લિમિટેડ કમિશનના અન્ય સભ્ય તરીકે એક અધિકારીને નામાંકિત કરશે. શ્રી જસ્ટિસ એ.કે. પરિણાને હાઈકોર્ટના વર્તમાન ન્યાયાધીશના માસિક

પગાર જેટલું માનદ વેતન ચૂકવવામાં આવશે અને તેઓ હાઈકોર્ટના વર્તમાન ન્યાયાધીશને ઉપલબ્ધ અન્ય તમામ સુવિધાઓ માટે હકદાર રહેશે. શ્રી સુબ્રમણ્યમ/સચિવ, કોલસા મંત્રાલય, ભારત સરકાર દ્વારા નામાંકિત અધિકારી તેવી જ રીતે તેમના હોદ્દાના સેવા આપતા અધિકારીને ઉપલબ્ધ માનદ વેતન અને અન્ય સુવિધાઓ માટે હકદાર રહેશે. કમિશનનો તમામ ખર્ચ કોલ ઈન્ડિયા લિમિટેડ દ્વારા વહન કરવામાં આવશે.

૨૫. કમિશન યોજનામાં કલ્પના કર્યા મુજબ તેનો અહેવાલ તૈયાર કરશે, પહેલા ગામ ગોપાલપુર, જિલ્લો સુંદરગઢ, ઓરિસ્સાની જમીનોના સંબંધમાં, શક્ય તેટલી વહેલી તકે અને કોઈપણ સંજોગોમાં આજથી ચાર મહિના પછી નહીં. જો કમિશન અગાઉ સંપાદિત કરેલી જમીનના કોઈપણ ભાગને ડીનોટિફાઇ/મુક્ત કરવાની ભલામણ કરે છે, તો તે જમીન ધારકને ચૂકવવાપાત્ર વળતર/મેસ્ને પ્રોફિટનો દર અથવા રકમ પણ નક્કી કરશે. કમિશન તેનો અહેવાલ કેન્દ્ર સરકારને નહીં પરંતુ આ અદાલતને મંજૂરી અને વધુ નિર્દેશો માટે સુપરત કરશે. જમીનનું કોઈપણ ડીનોટિફિકેશન/મુક્તિ કમિશનના અહેવાલના પ્રકાશમાં આ અદાલત દ્વારા પસાર કરાયેલા વધુ આદેશોને આધિન રહેશે. કમિશન યોજનાના પેરા ૯ માં સૂચવ્યા મુજબ અન્ય ગામોમાં સંપાદિત જમીનોના સંબંધમાં

સર્વેક્ષણ સાથે ગામ ગોપાલપુરના સંબંધમાં તેનો અહેવાલ રજૂ કર્યા પછી અને આ અદાલતના વધુ આદેશોને આધિન રહીને જ આગળ વધી શકશે. રાજ્ય સરકાર અને કોલ કંપનીના અધિકારીઓ અહેવાલ તૈયાર કરવામાં અને યોજનાની શરતો મુજબ તેમની ફરજો બજાવવામાં કમિશનને પૂર્ણ મદદ અને સહકાર આપશે."

૫. આ અદાલત દ્વારા નિયુક્ત કરવામાં આવેલ કલેમ્સ કમિશને વળતર અને પુનર્વસન માટે પાત્ર તમામ લોકો અને તેની મર્યાદા નક્કી કરવા માટે નોટિસ પાઠવવા અને દાવાઓ મંગાવવાની કાર્યવાહી હાથ ધરી. ગામ ગોપાલપુરના સંબંધમાં અહેવાલના આધારે, અદાલતે ૧૯/૦૪/૨૦૧૨ ના રોજ એક આદેશ પસાર કર્યો, જેમાં રહેલી ભલામણોને મંજૂરી આપી. અદાલતના આદેશના સંબંધિત અર્ક નીચે મુજબ છે:

"એમિક્સે તે રીતે ત્રણ વ્યાપક લાક્ષણિકતાઓ તરફ ધ્યાન દોર્યું જેમાં કમિશને અરજદાર કંપની, મહાનાદી કોલફિલ્ડ્સ લિમિટેડ દ્વારા સંપાદિત ગ્રામજનોની જમીનો માટે વળતરની રકમ નક્કી કરી છે.

પ્રથમ, સંપાદન અધિસૂચનાઓ વર્ષ ૧૯૮૪ માં જારી કરવામાં આવી હતી

પરંતુ છેલ્લા ૨૮ વર્ષથી ગ્રામજનો/જમીનધારકોને કોઈ વળતર ચૂકવવામાં આવ્યું ન હતું. તેથી, કમિશને એવો અભિપ્રાય લીધો હતો કે સંપાદન અધિસૂચનાઓની તારીખના સંદર્ભમાં જમીનોનું બજાર મૂલ્ય નક્કી કરવું તે સંપૂર્ણપણે અયોગ્ય, અન્યાયી અને ગેરવાજબી હશે અને સંપાદન હેઠળની જમીનોનું બજાર મૂલ્ય નક્કી કરવા માટે સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૦ માં કમિશન દ્વારા આપવામાં આવેલી સર્વેક્ષણની નોટિસની તારીખને સંબંધિત ગણવામાં આવી છે. એમિક્સે કમિશન દ્વારા લેવામાં આવેલા અભિપ્રાયને સમર્થન આપ્યું હતું અને, કેસની હકીકતોમાં, અમે પણ જે તારીખના સંદર્ભમાં સંપાદન હેઠળની જમીનોનું બજાર મૂલ્ય નક્કી કરવાનું છે તે બાબતે કમિશનના નિર્ણયને સંપૂર્ણપણે સમર્થન આપીએ છીએ.

બીજું, વળતરનો દર નક્કી કરવાના સંબંધમાં, એમિક્સે રજૂઆત કરી હતી કે કમિશને ખૂબ જ વૈજ્ઞાનિક અભિગમ અપનાવ્યો હતો જે આ અદાલત દ્વારા મંજૂર કરવા યોગ્ય હતો. અમે વળતરનો દર નક્કી કરવા માટે કમિશન દ્વારા અપનાવવામાં આવેલી પદ્ધતિ અને વ્યક્તિગત જમીનધારકોને ચૂકવણી માટે નક્કી કરાયેલ વળતરની વાસ્તવિક રકમ સ્વીકારીએ છીએ.

ત્રીજું, પુનર્વસન નીતિના સંબંધમાં, કમિશને વર્ષ ૨૦૦૬ ની પુનર્વસન

નીતિ લાગુ કરી છે કારણ કે તે વર્ષ ૧૯૯૮ ની અગાઉની પુનર્વસન નીતિની સરખામણીમાં જમીનધારકો માટે વધુ ઉદાર અને ફાયદાકારક છે. આ મુદ્દા પર પણ, અમે કમિશન દ્વારા લેવામાં આવેલા અભિપ્રાય સાથે સંપૂર્ણપણે સંમત છીએ.

ટૂંકમાં, અમે કમિશનના અહેવાલને તમામ બાબતોમાં સ્વીકારીએ છીએ અને તેને આ અદાલતનો આદેશ બનાવીએ છીએ. આ તબક્કે, અમે એમિક્સ દ્વારા સૂચવ્યા મુજબ બાબતના કેટલાક અન્ય પાસાઓ તરફ કમિશનનું ધ્યાન દોરવા માંગીએ છીએ. એમિક્સે યોગ્ય રીતે રજૂઆત કરી છે કે જે ગામોમાં મોટી સંખ્યામાં જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી છે ત્યાં શાળાઓ અને આરોગ્ય કેન્દ્રોની સ્થાપના કરવી એ પણ અરજદાર-કંપનીની જવાબદારી બનાવવી જોઈએ જેના ફાયદા માટે સંપાદન કરવામાં આવે છે."

અમોને જાણ નથી કે ૨૦૦૬ની પુનઃવસવાટ નીતિમાં જમીન સંપાદનથી અસરગ્રસ્ત ગામોમાં શાળાઓ અને આરોગ્ય કેન્દ્રો સ્થાપવાની જોગવાઈઓ છે કે નહીં. જો પુનઃવસવાટ નીતિમાં આવી જોગવાઈઓ ન હોય, તો કમિશન મહાનદી કોલ ફિલ્ડ્સ લિ.ને જમીન સંપાદનથી અસરગ્રસ્ત તમામ ગામોમાં પૂરતી સંખ્યામાં શિક્ષકો સાથેની સારી, કાર્યરત

શાળાઓ અને સુસજ્જ આરોગ્ય કેન્દ્રો પૂરા પાડવા નિર્દેશ આપવા પર વિચાર કરી શકે છે.

અમે કમિશનને એ પણ યાદ અપાવવા માંગીએ છીએ કે તેના દ્વારા અત્યાર સુધી કરવામાં આવેલ ઉમદા કાર્ય ત્યારે જ પૂર્ણ ગણાશે જ્યારે જે વ્યક્તિગત ગ્રામજનોની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેઓને વળતરની રકમ અને વળતર તથા પુનઃવસવાટ પેકેજ હેઠળના અન્ય લાભો વાસ્તવમાં પ્રાપ્ત થાય. અમને ખાતરી છે કે કમિશન બાબતના આ પાસા પ્રત્યે સભાન હશે. તેમ છતાં, અમે તેને કહેવા માંગીએ છીએ કે તેના દ્વારા કરવામાં આવેલ તમામ ઉમદા કાર્ય નિર્રર્થક જઈ શકે છે જ્યાં સુધી ગ્રામજનોને તેમના કાયદેસરના લેણાં પૂરેપૂરા ન મળે અને વળતરની રકમનો કોઈ ભાગ અથવા વળતર/પુનઃવસવાટ પેકેજનું કોઈ તત્વ છેતરપિંડી અથવા કપટપૂર્ણ માધ્યમો દ્વારા સંબંધિત જમીનધારક પાસેથી વેડફાઈ ન જાય અથવા છીનવી લેવામાં ન આવે. તેથી, કમિશન માટે વળતરની રકમની ચુકવણી માટે યોગ્ય નીતિઓ ઘડવાનું અને વળતર/પુનઃવસવાટના લાભો જમીનધારકોને વાસ્તવમાં પ્રાપ્ત થાય તે સુનિશ્ચિત કરવાનું પણ ખુદ્દું રહેશે. આ સંદર્ભમાં, કમિશન વળતરની રકમની હમાવાર ચુકવણીનો નિર્દેશ આપવા પર વિચાર કરી શકે છે જેથી વળતરના નાણાં સંપૂર્ણપણે વેડફાઈ ન જાય.

શ્રી અશોક પાણિગ્રહીએ રજૂઆત કરી હતી કે કેટલાક જમીનધારકો જેઓની જમીનો પણ સંપાદનમાં લેવામાં આવી હતી તેઓ કમિશન સમક્ષ તેમના દાવા રજૂ કરવામાં અસમર્થ હતા કારણ કે તેઓ તેમની આજીવિકા કમાવવા માટે ઝારખંડ ગયા હતા. જો તેમ હોય, તો તેઓ માટે કમિશન સમક્ષ તેમની રજૂઆતો કરવાનું ખુલ્લું રહેશે જે કમિશન તે રજૂઆતો પર વિચાર કરશે અને યોગ્ય અને વ્યાજબી આદેશો પસાર કરશે. અમે કમિશન દ્વારા કરવામાં આવેલ અત્યંત મહેનતભર્યા કાર્યની ઊંડી પ્રશંસા કરીએ છીએ અને તેને વિનંતી કરીએ છીએ કે તે બાકીના ગામોના સંબંધમાં તેનું ઉમદા કાર્ય ચાલુ રાખે જ્યાં ગોપાલપુર ગામના સંબંધમાં તેના દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ મોડેલને અનુસરીને જમીનો સમાન રીતે સંપાદિત કરવામાં આવી હતી.

અમે અમારા નિર્દેશનું પુનરાવર્તન કરીએ છીએ કે ઓરિસ્સા સરકાર, મહાનદી કોલ ફિલ્ડ્સ લિ. અને સ્થાનિક વહીવટીતંત્ર કમિશનના કાર્યમાં અને સંબંધિત જમીનધારકોને મળવાપાત્ર વળતર અને પુનઃવસવાટ પેકેજની ચુકવણીના સંબંધમાં કમિશનના નિર્દેશોના અમલીકરણમાં સંપૂર્ણ મદદ, સહાય અને સહકાર આપશે.

કમિશનના ભાગ-બે અહેવાલની નકલો એમિકસ, ગ્રુપ કેપ્ટન કરણ સિંહ ભાટી અને પક્ષકારોના વકીલ શ્રી અશોક પાણિગ્રહીને આપવામાં આવે અને ત્યારબાદ તેને સીલબંધ કવરમાં રાખવામાં આવે."

૬. ગોપાલપુર મોડેલને અનુસરીને, કમિશને બલિંગા, બાંકીબહાલ, સરડેગા અને તિકલીપાડા ગામો માટે અહેવાલો રજૂ કર્યા. તારીખ ૦૮/૦૮/૨૦૧૨ ના તેના આદેશ દ્વારા, આ અદાલતે તે અહેવાલોને મંજૂરી આપી અને અવલોકન કર્યું કે કમિશન અન્ય ગામો માટે (જ્યાં સુધી વ્યવહારુ હોય ત્યાં સુધી) તે જ આધારને અનુસરી શકે છે જેના માટે વળતર નક્કી કરવાનું બાકી હતું. તે આદેશનો સંબંધિત ભાગ નીચે મુજબ ઉદ્ધૃત કરવામાં આવ્યો છે:

"ક્લેમ્સ કમિશન, ભુવનેશ્વર તરફથી બલિંગા, બાંકીબહાલ, સરડેગા અને તિકલીપાડા ગામ માટે ભલામણ કરેલ સંયુક્ત વળતર પેકેજ શીર્ષક હેઠળ વધુ એક અહેવાલ પ્રાપ્ત થયો છે. અમે કમિશન દ્વારા કરવામાં આવેલી તમામ ભલામણોનો સ્વીકાર અને મંજૂરી કરીએ છીએ અને તેને તેની ભલામણોના આધારે અને આ અદાલત દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા અગાઉના આદેશોના પ્રકાશમાં આગળ વધવા વિનંતી કરીએ છીએ.

અમે વધુમાં અવલોકન કરીએ છીએ કે કમિશન અન્ય ગામો માટે જે જમીનોનું વળતર હજુ તેના દ્વારા નક્કી કરવાનું બાકી છે તેના માટે વ્યવહારુ હોય ત્યાં સુધી તે જ આધારને અનુસરી શકે છે. કમિશન પાસેથી પ્રાપ્ત થયેલ અહેવાલ સીલબંધ કવરમાં રાખવામાં આવે.

ક્લેમ્સ કમિશન, ભુવનેશ્વર તરફથી વધુ અહેવાલ પ્રાપ્ત થયા પછી રજૂ કરો."

૭. તારીખ ૧૦/૦૪/૨૦૧૩ ના તેના આદેશ દ્વારા, આ અદાલતે કુલડા અને ગર્જન બહાલ ગામોના સંબંધમાં કમિશનના અહેવાલોનો સ્વીકાર અને મંજૂરી આપી. તારીખ ૧૫/૦૭/૨૦૧૩ ના અન્ય એક આદેશ દ્વારા, આ અદાલતે કાર્લીકાયર ગામ માટે કમિશનનો અહેવાલ સ્વીકાર્યો. તે આદેશમાં, અદાલતે વધુમાં અવલોકન કર્યું કે બે ગામો એટલે કે કિરપસીરા અને રતનસરાની જમીનો કેન્દ્ર સરકાર દ્વારા અન્ય કેટલીક કંપનીઓને ટ્રાન્સફર કરવામાં આવી હતી. તેથી અદાલતે કમિશનને આ બે ગામોના સંબંધમાં આગળ વધવા વિનંતી કરી અને નિર્દેશ આપ્યો કે પ્રારંભિક તબક્કે, વળતરની ચુકવણી એમ.સી.એલ.ની જવાબદારી રહેશે અને તે પછીથી અનુગામી કંપનીઓ પાસેથી રકમ વસૂલ કરી શકે છે. તારીખ ૨૫/૧૦/૨૦૧૩ ના તેના આદેશ દ્વારા, આ અદાલતે અવલોકન કર્યું કે પુનઃવસવાટ માટેનું ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ઓડિશા પુનઃવસવાટ અને

પુનઃસ્થાપન નીતિ, ૨૦૦૬ (ત્યારબાદ, "આર.એન્ડ આર. નીતિ ૨૦૦૬") અને (તત્કાલીન) જમીન સંપાદનમાં વાજબી વળતર અને પારદર્શિતાનો અધિકાર, પુનઃવસવાટ અને પુનઃસ્થાપન ખરડો, ૨૦૧૩ ના ત્રીજા શિડ્યુલની શરતો મુજબ હોવું જોઈએ.

૮. તારીખ ૧૦/૦૭/૨૦૧૭ ના રોજ, આ અદાલતે નીચેના અવલોકનો અને નિર્દેશો સાથે અપીલનો નિકાલ કર્યો:

"આ અદાલતના આદેશોના અનુસંધાનમાં, જસ્ટિસ પરીછા દ્વારા એક અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો હતો જેને આ અદાલત દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો પરંતુ તેનો અમલ હજુ પણ અપૂર્ણ રહ્યો છે.

વિદ્વાન એમિક્સ દ્વારા બાકી રહેલા મુદ્દાઓ સંબંધે તારીખ ૦૪/૦૭/૨૦૧૭ નો અહેવાલ રજૂ કરવામાં આવ્યો છે અને નીચે મુજબની ભલામણો કરવામાં આવી છે:—

(૧) જ્યાં સુધી વળતરની કોઈ રકમ જે ફિક્સ્ડ ડિપોઝિટમાં પડી છે તેનો સવાલ છે, તો તે કલેક્ટર તેમજ એમ.સી.એલ. ના વરિષ્ઠ અધિકારી દ્વારા

સંયુક્ત રીતે સમયાંતરે હિસાબ આપવો આવશ્યક છે. ઉક્ત રકમ કમિશન દ્વારા યોગ્ય રીતે સુરક્ષિત રાખવી જોઈએ અને જ્યારે પણ તેનું કાર્ય પૂર્ણ થાય ત્યારે આ અદાલત પાસેથી યોગ્ય નિર્દેશ મેળવવા માટે કમિશન સ્વતંત્ર રહેશે.

(૨) કલેક્ટર, સુંદરગઢ તેમજ એમ.સી.એલ. ના ચેરમેન અને મેનેજિંગ ડિરેક્ટરને ૮ ગામો (એટલે કે બલિંગા, બાંકીબહાલ, ગર્જન બહાલ, ગોપાલપુર, કાર્લીકાચર, કુંડા, સરડેગા અને તિકલીપાડા) ના તમામ લાભાર્થીઓને ૩૧મી જુલાઈ ૨૦૧૭ ના રોજ અથવા તે પહેલાં વળતરનું વિતરણ સુનિશ્ચિત કરવા અને ૨ ગામો (એટલે કે સિઆરમાલ અને બાંગુરકેલા) ના તમામ લાભાર્થીઓને ૩૧મી નવેમ્બર, ૨૦૧૭ ના રોજ અથવા તે પહેલાં વળતરનું વિતરણ સુનિશ્ચિત કરવા નિર્દેશો આપો.

(૩) ડિવિઝનલ કમિશનર, સંબલપુર, જે વ્યક્તિઓ વળતર મેળવવા માટે આવ્યા નથી તેઓને શોધવા માટે પૂરતા પ્રયત્નો કરશે. સંબંધિત કલેક્ટરો તે રાજ્યોમાં તેમના સમકક્ષોનો સંપર્ક કરશે જ્યાં એવોર્ડ મેળવનારાઓ સ્થળાંતર કરવા માટે જાણીતા છે, અને સંબંધિત વ્યક્તિને ઓળખવા માટે યોગ્ય પદ્ધતિઓ અપનાવશે.

(૪) એમ.સી.એલ. ના સત્તાવાળાઓને કલેક્ટર અને આસિસ્ટન્ટ રેવન્યુ ઓફિસર દ્વારા સંયુક્ત રીતે ચકાસાયેલ યાદી રજૂ કરવા નિર્દેશ આપો, જેમાં વળતરના તમામ એવોર્ડ મેળવનારાઓના નામ, તેઓ કઈ તારીખે ચુકવણી માટે હકદાર હતા, વાસ્તવિક તારીખે જ્યારે ચુકવણી કરવામાં આવી હતી અને શું તે ચુકવણીમાં વ્યાજનો સમાવેશ થાય છે, તે કલેક્સ કમિશન તેમજ પ્રતિવાદી પક્ષકારો વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન વકીલને આપો.

(૫) તે સ્પષ્ટ કરવામાં આવી શકે છે કે બે ગામો (એટલે કે સિઆરમાલ અને બાંગુરકેલા) ના સંદર્ભમાં પણ, જ્યારે વળતરની ચુકવણી કરવામાં આવે છે, ત્યારે વ્યાજ, જે ચૂકવવાપાત્ર છે, તે માનનીય સુપ્રીમ કોર્ટના આદેશો અનુસાર ચૂકવવા માટે નક્કી કરવામાં આવશે. જો અદાલતના આદેશો અનુસાર વ્યાજ ચૂકવવામાં આવ્યું ન હોય તો વિલંબિત ચુકવણીના કિસ્સામાં વ્યાજની ચુકવણી હાથ ધરવામાં આવશે.

(૬) જ્યાં એમ.સી.એલ. દ્વારા છેતરપિંડી અને વ્યક્તિગત ખોટી ઓળખના સાચા કેસોના આક્ષેપો કરવામાં આવે છે, ત્યાં કલેક્સ

કમિશનને આવા કેસોની તપાસ કરવા અને વિદ્વાન એમિકસને ભલામણો મોકલવા માટે સત્તા આપવામાં આવે.

(૭) એમ.સી.એલ. ના સત્તાવાળાઓને ૮ ગામો (એટલે કે બલિંગા, બાંકીબહાલ, ગર્જન બહાલ, ગોપાલપુર, કાર્લીકાચર, કુંડા, સરડેગા અને તિકલીપાડા) ના સંબંધમાં ૩૧મી જુલાઈ ૨૦૧૭ ના રોજ અથવા તે પહેલાં અને ૨ ગામો (એટલે કે સિઆરમાલ અને બાંગુરકેલા) ના સંબંધમાં ૩૧મી નવેમ્બર, ૨૦૧૭ ના રોજ અથવા તે પહેલાં રોજગાર આપવાની, રોજગારના બદલામાં નાણાકીય વળતરની ચુકવણી, જેમાં વર્ષાસનનો સમાવેશ થાય છે, તે પ્રક્રિયા પૂર્ણ કરવા નિર્દેશ આપો.

(૮) એમ.સી.એલ. ના ચેરમેન અને મેનેજિંગ ડિરેક્ટરને કોઈપણ ગામની ખેતીની જમીન પર એમ.સી.એલ. દ્વારા કરવામાં આવતું કોઈપણ ગેરકાયદેસર ખાણકામ તાત્કાલિક બંધ કરવા માટે નિર્દેશ આપો.

(૯) એમ.સી.એલ. સત્તાવાળાઓને ૩૦મી સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૭ ના રોજ અથવા તે પહેલાં બે સાઈટ્સ (એટલે કે બારાપણી બે અને ચાટનપણી) માં પુનઃવસવાટ વસાહતોનો વિકાસ પૂર્ણ કરવા નિર્દેશ આપો.

(૧૦) એકવાર પુનઃવસવાટ સાઈટ્સમાંથી એક પણ તૈયાર થઈ જાય અને સાઈટને ક્લેમ્સ કમિશન દ્વારા સ્થળાંતર માટે યોગ્ય તરીકે પ્રમાણિત કરવામાં આવે, તો માનનીય ક્લેમ્સ કમિશન યોગ્ય આદેશો પસાર કરી શકે છે જે તે વ્યક્તિઓના સ્થળાંતરને સક્ષમ બનાવે છે જેઓ ઉક્ત સાઈટમાં આર.એન્ડ આર. લાભો માટે હકદાર છે.

ઉપરોક્ત બાબતોને ધ્યાનમાં લેતા, એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે નીચેના સામાન્ય નિર્દેશો પણ જરૂરી છે –

(૧૧) એમ.સી.એલ. ના મેનેજિંગ ડિરેક્ટર કાં તો પોતે અથવા નિયુક્ત અધિકારી દ્વારા સુપ્રીમ કોર્ટના નિર્દેશો અને કમિશન દ્વારા આપવામાં આવેલા આદેશોના અમલીકરણ માટે વ્યક્તિગત રીતે જવાબદાર રહેશે.

(૧૨) વળતર વિતરણની પ્રક્રિયા પૂર્ણ કરવા માટે એમ.સી.એલ. દ્વારા યોગ્ય પગલાં લેવામાં આવશે.

(૧૩) કમિશનના સંતોષ મુજબ વળતરનું વિતરણ કરવામાં આવશે.

(૧૪) બાકી રહી ગયેલા તમામ લોકોને (કેટેગરી એક અને બે માં કોઈપણ રોજગાર આપવો આવશ્યક છે અને કમિશનના સંતોષ મુજબ પૂર્ણ કરવો આવશ્યક છે.

(૧૫) પુનઃવસવાટના પગલાં આજથી નવ મહિનાના સમયગાળામાં પૂર્ણ કરવા આવશ્યક છે.

(૧૬) કમિશન અને નિષ્ણાતો દ્વારા પુનઃવસવાટ પ્રમાણિત કરવામાં આવ્યા પછી જ કમિશન દ્વારા વિસ્થાપિતોને વૈકલ્પિક સ્થળોએ સ્થળાંતર કરવા માટે કહેતી નોટિસ જારી કરી શકાય છે.

(૧૭) જે એવોર્ડ મેળવનારાઓને નાણાં મળ્યા નથી તેમના સંબંધમાં કમિશન દ્વારા નવી નોટિસ જારી કરવામાં આવે.

(૧૮) જે એવોર્ડ મેળવનારાઓને સમયસર નાણાં ચૂકવવામાં આવ્યા નથી, તેમને વ્યાજ ચૂકવવાપાત્ર છે અને આવું વ્યાજ કમિશન દ્વારા આ માનનીય અદાલતના આદેશોના સંદર્ભમાં તેની ગણતરી કરીને ૧૫ ટકાથી

વધુ ન હોય તેવા દરે આપવામાં આવે.

(૧૯) તે પણ જરૂરી છે કે તમામ વિતરણ કરાયેલા એવોર્ડ મેળવનારાઓની યાદી અને એમ.સી.એલ., જેમાં નામો અને કલેક્ટર દ્વારા તેમને ચૂકવવામાં આવેલી રકમનો સમાવેશ થાય છે, જે સંયુક્ત રીતે સહી કરેલ હોય તે કમિશન તેમજ વિસ્થાપિતોના વકીલને તાત્કાલિક ઉપલબ્ધ કરાવવી જોઈએ.

(૨૦) જ્યાં સુધી પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટ માટે વધારાની જમીન સંપાદનનો સવાલ છે, ત્યાં સુધી ડિવિઝનલ કમિશનર સંબલપુર સહિત રાજ્યના સત્તાવાળાઓ દ્વારા યોગ્ય સહાય આપવામાં આવશે."

અમે વિદ્વાન એમિક્સ દ્વારા કરવામાં આવેલી ભલામણો સાથે વ્યાપકપણે સંમત છીએ. જોકે, અમે અપીલકર્તાઓ અથવા અન્ય કોઈપણ અસરગ્રસ્ત પક્ષકારો માટે હાઈકોર્ટ/કમિશન સમક્ષ તેમના વાંધાઓ રજૂ કરવાનું ખુલ્લું રાખીએ છીએ કારણ કે અમે આવી બાબતોને હાઈકોર્ટ/કમિશન દ્વારા હાથ ધરવા માટે છોડવા ઈચ્છીએ છીએ.

ભલામણ ચોંદના સંદર્ભમાં, અપીલકર્તાઓના વિદ્વાન વકીલને એ આધારે વાંધો છે કે આ મુદ્દો ઓરિસ્સા પુનઃવસવાટ અને પુનઃસ્થાપન નીતિ ૨૦૦૬ હેઠળ આવરી લેવામાં આવ્યો છે.

વિદ્વાન એમિક્સ જણાવે છે કે ભલામણ પરીણા કમિશનના અહેવાલ સાથે સુસંગત છે જેને આ અદાલત દ્વારા પહેલેથી જ સ્વીકારવામાં આવી છે. બાબતના આ પાસાની જો જરૂરી હોય તો હાઈકોર્ટ દ્વારા તપાસ કરવામાં આવી શકે છે.

અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ દ્વારા પુનઃવસવાટ અને પુનઃસ્થાપન માટે ફાળવવામાં આવેલી જમીન પર બાંધવામાં આવેલા આવાસ અંગેના એક મુદ્દાનું નિરાકરણ બાકી છે. અપીલકર્તાઓ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી ધનખર જણાવે છે કે તે સ્પષ્ટ નથી કે આવી તમામ વ્યક્તિઓ બાંધકામ કરેલા મકાનો ઇચ્છે છે કે નહીં. તેથી જિલ્લા કલેક્ટરની કચેરીમાં આવા બાંધકામ સામે વાંધો માંગતી નોટિસ મૂકવામાં આવશે. જેઓ નોટિસના એક અઠવાડિયાની અંદર અપીલકર્તા દ્વારા ઓફર કરવામાં આવેલા બાંધકામ કરેલા મકાનો સિવાયના આવાસ માટે જવાનો તેમનો વિકલ્પ સ્પષ્ટપણે સૂચવતા નથી, તેઓ અપીલકર્તા દ્વારા બાંધવામાં આવેલા આવા આવાસની ફાળવણી માટે પસંદગી કરવા

ઈચ્છુક હોવાનું માની લેવામાં આવશે.

અમે સ્વીકારીએ છીએ કે આ અદાલત દ્વારા નિર્દેશિત કર્યા મુજબ જરૂરી મૂળભૂત આરોગ્ય સુવિધાઓ સાઈટ પર યોગ્ય રીતે પૂરી પાડવામાં આવશે.

ઉપરોક્તને આધિન, હાઈકોર્ટ/કમિશન માટે પરીછા કમિશનના અહેવાલને ધ્યાનમાં રાખીને, જે પહેલેથી જ સ્વીકારવામાં આવ્યો છે, વધુ કોઈ નિર્દેશો જારી કરવા માટે વિચારવાનું ખુલ્લું રહેશે..."

૯. તારીખ ૧૩/૧૦/૨૦૨૦ ના આદેશ દ્વારા, આ અદાલતે એમ.સી.એલ. ને તેની પાસે ઉપલબ્ધ તમામ સ્ટેટસ રિપોર્ટ્સ અને સંબંધિત દસ્તાવેજો ડિજિટલી તમામ પક્ષકારો સાથે શેર કરવા નિર્દેશ આપ્યો હતો. તે સિવાય, અદાલતે નોંધ્યું કે તારીખ ૦૨/૦૯/૨૦૨૦ ના અગાઉના આદેશ દ્વારા અપલોકન કર્યા મુજબ, રૂ. ૫૬૬,૩૧,૪૬,૯૪૨.૭૮ ની રકમ સંબંધિત સત્તાધિકારી પાસે જમા કરવામાં આવી હતી. ભારતના વિદ્વાન એડિશનલ સોલિસિટર જનરલ શ્રી આત્મારામ નાડકર્ણીએ રજૂઆત કરી હતી કે

એમ.સી.એલ. સંબંધિત ગામો માટેના અહેવાલોમાં ઉલ્લેખિત વ્યક્તિઓને સ્વીકૃત કેસોમાં રોજગાર આપવા તૈયાર છે. વિગતો અદાલતને રજૂ કરવામાં આવી હતી. વધુમાં, જમીનમાલિકોના વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રશાંત ભૂષણે આગ્રહ કર્યો હતો કે તુમુલિયા, ઝુપુરંગા, રતનસરા અને કિરપસીરા ગામો માટે, તારીખ ૦૧/૦૧/૨૦૧૪ પહેલાં કોઈ એવોર્ડ જાહેર કરવામાં આવ્યો ન હતો, એટલે કે, જે તારીખે જમીન સંપાદનમાં વાજબી વળતર અને પારદર્શિતાનો અધિકાર, પુનઃવસવાટ અને પુનઃસ્થાપન અધિનિયમ, ૨૦૧૩ (ત્યારબાદ, "આર.એન્ડ આર. એક્ટ ૨૦૧૩") અમલમાં આવ્યો હતો. તે અધિનિયમની કલમ ૨૪ તેમજ ઈન્દોર ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી વિરુદ્ધ મનોહર લાલ અને અન્ય માં બંધારણીય બેંચ દ્વારા પસાર કરવામાં આવેલા આ અદાલતના નિર્ણય પર પણ આધાર રાખવામાં આવ્યો હતો, એવો આગ્રહ કરવા માટે કે વળતર નક્કી કરવા સંબંધિત ૨૦૧૩ ના અધિનિયમની જોગવાઈઓ તેથી લાગુ પડવી જોઈએ. એવો પણ આગ્રહ કરવામાં આવ્યો હતો કે જિલ્લા કલેક્ટર, સુંદરગઢ દ્વારા રજૂ કરવામાં આવેલ ટેબ્યુલર ચાર્ટ સૂચવે છે કે ઓછામાં ઓછા વિવિધ ગામોમાં છ સાઈટ્સના સંબંધમાં સક્ષમ સત્તાધિકારી દ્વારા પૂર્ણ થયાનું કોઈ પ્રમાણપત્ર જારી કરવામાં આવ્યું નથી, અને અન્ય બે સાઈટ્સના સંબંધમાં, પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટનું કાર્ય હજુ પણ પ્રાથમિક તબક્કે હતું.

૧૦. ઘણી અરજીઓ કરવામાં આવી હતી: કેટલીક એમ.સી.એલ. દ્વારા, અને

ઘણી બધી જમીનમાલિકો દ્વારા, જેમાં વિવિધ નિર્દેશોની માંગણી કરવામાં આવી હતી. વધુમાં, કેટલીક તિરસ્કારની કાર્યવાહી પણ શરૂ કરવામાં આવી હતી, જેમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આ અદાલતના નિર્દેશોનું બિલકુલ પાલન કરવામાં આવ્યું નથી, અથવા યોગ્ય રીતે અમલ કરવામાં આવ્યો નથી. આ તમામ અરજીઓ આ અદાલત દ્વારા સાંભળવામાં આવી હતી. આ ચુકાદો આ રીતે તે તમામ અરજીઓ અને તિરસ્કારની અરજીઓનો નિકાલ કરશે.

૧૧. સુનાવણી દરમિયાન, પક્ષકારોના વકીલોએ નીચેના મુદ્દાઓ પર રજૂઆતો કરી હતી:

મુદ્દા નંબર ૧: જે તારીખ અથવા તારીખોએ વળતર ગણતરીપાત્ર બન્યું હતું (જેને 'કટ-ઓફ ડેટ' તરીકે પણ ઓળખવામાં આવે છે);

મુદ્દા નંબર ૨: આર.એન્ડ આર. એક્ટ ૨૦૧૩ ની લાગુ પડતી;

મુદ્દા નંબર ૩, ૪ અને ૫: શું આર.એન્ડ આર. નીતિ ૨૦૦૬ લાગુ પડી, અથવા ૨૦૧૩ ની અનુગામી નીતિ; જો પછીની નીતિ (૨૦૧૩ ની) લાગુ પડી હોય, તો રોજગાર લાભોના હેતુ માટે, શું કુટુંબના એકમનું

પ્રતિનિધિત્વ એક સભ્ય દ્વારા કરવામા આવતું હોવાનું માનવામાં આવતું હતું, અથવા તેમાંથી કેટલાક દ્વારા; અને શું આ અદાલત દ્વારા તેનો અહેવાલ સ્વીકારવામાં આવ્યા પછી, રાજ્યની નીતિઓમાં ફેરફારના આધારે કમિશન નિર્ધારણને ફરીથી ખોલી શકે છે;

મુદ્દા નંબર ૬: હાઉસિંગ પ્લોટની પાત્રતા;

અને મુદ્દા નંબર ૭: શાળાઓ, સામુદાયિક કેન્દ્રો, તબીબી સુવિધાઓ વગેરે જેવી સુવિધાઓ અને સગવડોનું નિર્માણ.

બી – વિશ્લેષણ

૧૨. મુદ્દાવર વિશ્લેષણમાં ઉતરતા પહેલા, મધ્ય પ્રદેશ રાજ્ય વિરુદ્ધ નર્મદા બચાવો આંદોલન ના કેસનો ઉલ્લેખ કરવો મહત્વપૂર્ણ છે, જેણે બંધારણની કલમ ૨૧ ના દૃષ્ટિકોણથી પુનઃવસવાટના સાર પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો:

"જમીન સંપાદન અને પુનઃવસવાટ: કલમ ૨૧

૨૬. સંબંધિત સત્તાધિકારી માટે એ સુનિશ્ચિત કરવું ઇચ્છનીય છે કે જ્યાં સુધી વ્યવહાર હોય ત્યાં સુધી જે વ્યક્તિઓ સંપાદિત જમીન પર રહેતા હતા અને વ્યવસાય અથવા અન્ય પ્રવૃત્તિ કરી રહ્યા હતા, જો તેઓ તેમ ઇચ્છતા હોય, અને સત્તાધિકારી અથવા સ્થાનિક સંસ્થાની કોઈપણ જરૂરિયાતને ખરીદવા અને તેનું પાલન કરવા તૈયાર હોય, તો તેઓને જે કિંમતે તેમની પાસેથી જમીન સંપાદિત કરવામાં આવી છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરેલી શરતો પર જમીનનો ટુકડો આપવામાં આવે. જો કે, રાજ્ય સરકારને વિસ્થાપિતોને વૈકલ્પિક આવાસ પૂરા પાડવા માટે મજબૂર કરી શકાય નહીં અને દરેક કેસની હકીકતો અને સંજોગોને ધ્યાનમાં રાખીને વૈકલ્પિક જમીન પૂરી પાડવાની ઇચ્છનીયતા અને સંભવિતતા પર વિચાર કરવાનું સંબંધિત સત્તાધિકારી માટે છે.

૨૭. અમુક કિસ્સાઓમાં, વિસ્થાપિતો પુનઃવસવાટ માટે હકદાર છે. પુનઃવસવાટ માત્ર તે વ્યક્તિઓ માટે છે જેઓ જમીન સંપાદનના પરિણામે રહેઠાણ અથવા આજીવિકા ગુમાવવાને કારણે નિરાધાર બની ગયા છે. સત્તાવાળાઓએ રોજગાર, આવાસ, રોકાણની તકો અને વૈકલ્પિક જમીનોની ઓળખ દ્વારા પુનઃવસવાટના માર્ગો શોધવા જ જોઈએ.

'૧૦. વિકાસની સંકુચિત દ્રષ્ટિ, વિકાસ પ્રક્રિયા દ્વારા જેઓ અત્યંત પ્રતિકૂળ રીતે અસરગ્રસ્ત છે તેમના પ્રત્યે સંપૂર્ણ ઉદાસીનતા અને કાયદાના અમલીકરણ માટે ઉદ્ધત બેદરકારી એવી પરિસ્થિતિ તરફ દોરી જાય છે જ્યાં બંધારણ હેઠળ વચન આપવામાં આવેલા અને ખાતરી આપવામાં આવેલા અધિકારો અને લાભો ભાગ્યે જ સૌથી હાંસિયામાં ધકેલાયેલા નાગરિકો સુધી પહોંચે છે.' (મહાનદી કોલફિલ્ડ્સ લિમિટેડ કેસ [મહાનદી કોલફિલ્ડ્સ લિમિટેડ વિ. મથિયાસ ઓરામ, (૨૦૧૦) ૧૧ એસ.સી.સી. ૨૬૯: (૨૦૧૦) ૪ એસ.સી.સી. (સિવિલ) ૪૫૦ જે.ટી. (૨૦૧૦) ૭ એસ.સી. ૩૫૨], એસ.સી.સી. પાનું ૨૭૩, ફકરો ૧૦)

જે લોકોના જીવન અને આજીવિકા આંતરિક રીતે જમીન સાથે જોડાયેલી છે, તેમના માટે બજાર અર્થતંત્ર તરફનો આર્થિક અને સાંસ્કૃતિક બદલાવ આઘાતજનક હોઈ શકે છે. (જુઓ સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. વિ. પિસ્તા દેવી [(૧૯૮૬) ૪ એસ.સી.સી. ૨૫૧: એ.આઈ.આર. ૧૯૮૬ એસ.સી. ૨૦૨૫], નરપત સિંહ વિ. જયપુર ડેવલપમેન્ટ ઓથોરિટી [(૨૦૦૨) ૪ એસ.સી.સી. ૬૬૬: એ.આઈ.આર. ૨૦૦૨ એસ.સી. ૨૦૩૬], લેન્ડ એકિવિઝિશન ઓફિસર વિ. મહબૂબ [(૨૦૦૯) ૧૪ એસ.સી.સી. ૫૪: (૨૦૦૯) ૫ એસ.સી.સી. (સિવિલ) ૨૯૭], મહાનદી કોલફિલ્ડ્સ

લિમિટેડ વિ. મથિયાસ ઓરામ [મહાનદી કોલફિલ્ડ્સ લિમિટેડ વિ. મથિયાસ ઓરામ, (૨૦૧૦) ૧૧ એસ.સી.સી. ૨૬૯: (૨૦૧૦) ૪ એસ.સી.સી. (સિવિલ) ૪૫૦: જે.ટી. (૨૦૧૦) ૭ એસ.સી. ૩૫૨] અને બ્રિજ મોહન વિ. હુડા [(૨૦૧૧) ૨ એસ.સી.સી. ૨૯: (૨૦૧૧) ૧ એસ.સી.સી. (સિવિલ) ૩૩૬]) ખેડૂતનો ખેતી કરવાનો મૂળભૂત અધિકાર એ આજીવિકાના અધિકારનો એક ભાગ છે. "ખેતીની જમીન એ સુરક્ષાની ભાવના અને ડરથી મુક્તિ માટેનો પાયો છે. નિશ્ચિત કબજો એ શાંતિ અને સમૃદ્ધિનો કાયમી સ્ત્રોત છે." ભારત મુખ્યત્વે કૃષિપ્રધાન સમાજ હોવાથી, "જમીન અને સામાજિક વ્યવસ્થામાં વ્યક્તિના દરજ્જા વચ્ચે ગાઢ સંબંધ" રહેલો છે.

૨૮. જો કે, જમીન સંપાદનના કિસ્સામાં, "કલમ ૨૧ હેઠળ આજીવિકાના અધિકારથી વંચિત રાખવાની દલીલ ટકી શકે તેવી નથી". (જુઓ ચમેલી સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ યુ.પી. [(૧૯૯૬) ૨ એસ.સી.સી. ૫૪૯: એ.આઈ.આર. ૧૯૯૬ એસ.સી. ૧૦૫૧] અને સમથા વિ. સ્ટેટ ઓફ એ.પી. [(૧૯૯૭) ૮ એસ.સી.સી. ૧૯૧: એ.આઈ.આર. ૧૯૯૭ એસ.સી. ૩૨૯૭]) આ કોર્ટે સતત એવું ઠરાવ્યું છે કે કલમ ૩૦૦-એ એ માત્ર બંધારણીય અધિકાર જ નથી પરંતુ માનવ અધિકાર પણ છે. (જુઓ લછમન દાસ વિ. જગત રામ [(૨૦૦૭) ૧૦ એસ.સી.સી. ૪૪૮] અને

અમરજીત સિંહ વિ. સ્ટેટ ઓફ પંજાબ [(૨૦૧૦) ૧૦ એસ.સી.સી. ૪૩:
(૨૦૧૦) ૪ એસ.સી.સી. (કિમિનલ) ૨૯]] જો કે, જીલુભાઈ નાનભાઈ
ખાયર વિ. ગુજરાત રાજ્ય [૧૯૯૫ સપ્લિમેન્ટરી (૧) એસ.સી.સી.
૫૯૬: એ.આઈ.આર. ૧૯૯૫ એસ.સી. ૧૪૨] ના કેસમાં આ કોર્ટે
ઠરાવ્યું છે કે: (એસ.સી.સી. પાના ૬૨૦ અને ૬૩૨, ફકરા ૩૦ અને
૫૮) "

૩૦. આમ તે સ્પષ્ટ છે કે કલમ ૩૦૦-એ હેઠળ મિલકતનો અધિકાર એ
બંધારણનું મૂળભૂત લક્ષણ કે માળખું નથી. તે માત્ર એક બંધારણીય
અધિકાર છે.

૫૮.... અનુચ્છેદ ૨૧ ને આકર્ષતી કાર્યપદ્ધતિની અન્યાયીતાનો સિદ્ધાંત
માર્ગદર્શક સિદ્ધાંતોને અમલમાં મૂકતા અનુચ્છેદ ૩૦૦-એ હેઠળ મિલકત
સંપાદન અથવા તે મિલકતથી વંચિત કરવા પર લાગુ પડતો નથી."

૨૯. આ કોર્ટે નર્મદા બચાવ આંદોલન (૧) [(૨૦૦૦) ૧૦ એસસીસી
૬૬૪] માં નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું: (એસસીસી પાના ૭૦૨-૦૩, પેરા
૬૨)

"૬૨. આદિવાસીઓ અને અન્ય વ્યક્તિઓનું વિસ્થાપન પોતે જ તેમના મૂળભૂત અથવા અન્ય અધિકારોનું ઉલ્લંઘન પરિણમશે નહીં. તેની અસર એ જોવાની છે કે નવા સ્થાનો પર તેમના પુનઃવસન પર તેઓ અત્યારે જે છે તેના કરતા વધુ સારી સ્થિતિમાં હોય. પુનઃવસન સ્થળો પર તેમની પાસે તેમની આદિવાસી વસાહતોમાં ભોગવતા હતા તેના કરતા વધુ અને વધુ સારી સુવિધાઓ હશે. સમાજના મુખ્ય પ્રવાહમાં ધીમે ધીમે આત્મસાત થવાથી સુધારણા અને પ્રગતિ થશે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૩૦. સ્ટેટ ઓફ કેરળ વિ. પીપલ્સ યુનિયન ફોર સિવિલ લિબર્ટીઝ [(૨૦૦૯) ૮ એસસીસી ૪૬] માં, આ કોર્ટે નીચે મુજબ ઠરાવ્યું હતું: (એસસીસી પાના ૯૫, પેરા ૧૦૨-૦૩)

"૧૦૨. અનુચિત ૨૧ જીવન અને સ્વતંત્રતાના અધિકાર સાથે સંબંધિત છે. શું તે તેના કાર્યક્ષેત્રમાં આદિવાસીઓના તેમના પોતાના વસવાટમાં પુનઃસ્થાપિત થવાના અધિકારને લાવશે, તે પ્રશ્ન છે?

૧૦૩. જો જવાબ હકારાત્મક આપવાનો હોય, તો પછી, કોઈપણ કારણસર અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યની એક ઇંચ જમીન પણ ક્યારેય સંપાદિત કરી શકાય નહીં. વધુમાં, જ્યારે અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યોની જમીન સંપાદિત કરવામાં આવે ત્યારે પૂરા પાડવા માટે જરૂરી પુનઃવસનના અધિકાર અને રાજ્યને તેમ કરવાથી સંપૂર્ણપણે પ્રતિબંધિત કરવા વચ્ચે તફાવત જાળવવો આવશ્યક છે." (ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે)

૩૧. આમ, ઉપરોક્ત સંદર્ભિત ચુકાદાઓ પરથી, તે સ્પષ્ટ છે કે જમીનનું સંપાદન વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓના કોઈપણ બંધારણીય/મૂળભૂત અધિકારનું ઉલ્લંઘન કરતું નથી. જો કે, તેઓ સંબંધિત પ્રોજેક્ટના અસરગ્રસ્તો માટે ઘડવામાં આવેલી નીતિ મુજબ પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસન માટે હકદાર છે."

આ સંદર્ભમાં, ઉપરોક્ત દરેક મુદ્દાઓનું વિશ્લેષણ નીચેના વિભાગોમાં વિગતવાર કરવામાં આવ્યું છે.

આઈ. કટ-ઓફ તારીખ

૧૩. કેટલાક જમીનમાલિકો અને તેમનું પ્રતિનિધિત્વ કરતા જૂથો વતી હાજર

રહેલા વિદ્વાન વકીલ શ્રી પ્રશાંત ભૂષણે દલીલ કરી હતી કે ગોપાલપુર માટે કમિશનનો અહેવાલ આ કોર્ટ દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો, જેના દ્વારા વળતરની ગણતરી માટેની અસરકારક તારીખ સર્વેની સૂચનાની તારીખ રાખવામાં આવી હતી. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે વળતર અને પુનઃવસન નિર્ધારણમાં અયોગ્ય વિલંબ થયો હોવાથી, આ કોર્ટે સ્પષ્ટતા કરવી જોઈએ કે સંબંધિત ગામના સર્વેની તારીખ અસરકારક તારીખ હોવી જોઈએ, નહીં કે ગોપાલપુર ગામના કિસ્સામાં સર્વેની તારીખ, જે સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ માં હતી. એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આને અપનાવવું તે સિદ્ધાંતમાં સુસંગત રહેશે, કારણ કે બીજું કંઈપણ એનો અર્થ એ થશે કે કમિશન અને આ કોર્ટ અલગ-અલગ ધોરણો લાગુ કરી રહ્યા હશે.

૧૪. એમસીએલ વતી હાજર રહેલા વિદ્વાન પરિષ્ઠ વકીલ શ્રી આત્મારામ નાડકર્ણીએ આગ્રહ કર્યો હતો કે ગોપાલપુર અભિગમને કમિશન દ્વારા સાર્વત્રિક રીતે સાચા તરીકે અપનાવવામાં આવ્યો હતો, જેના આધારે અન્ય ગામો માટેના અહેવાલો તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા અને પરિણામે વળતરની રકમ નક્કી કરવામાં આવી હતી. પરિણામે, જમીનમાલિકોને પણ ફાયદો થયો હતો, કારણ કે સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ ની તારીખ સમાન હતી, જેના આધારે વળતર અને અન્ય તમામ રકમ નક્કી કરી શકાય તેવી હતી. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જ્યાં સુધી વિલંબ અથવા પૂર્વગ્રહનો પ્રશ્ન છે ત્યાં સુધી ફરિયાદ કરવાનું

કોઈ કારણ હોઈ શકે નહીં, કારણ કે વિલંબિત ચુકવણી માટે વ્યાજના સ્વરૂપે કાયદામાં પૂરતું રક્ષણ હતું. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જો આ કોર્ટ આ મુદ્દા પર ફરીથી વિચાર કરે, તો જે બાબતો થાળે પડી ગઈ છે અને આખરી બની ગઈ છે તે ફરીથી ખુલશે અને વળતર નિર્ધારણની પ્રક્રિયા અનિશ્ચિતતામાં મુકાશે, જે જમીનમાલિકો સહિત કોઈના પણ હિતમાં નહીં હોય.

૧૫. પરીચા કમિશને, ગોપાલપુર ગામને લગતા તેના અહેવાલમાં, વળતર અને લાભોના નિર્ધારણ માટેની તારીખ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ થી કેમ ગણવી જોઈએ તેના કારણો સમજાવ્યા હતા:

"૧૫. સુંદરગઢ જેવા આદિવાસી વિસ્તારમાં મોટાભાગના લોકો તેમના ગુજરાન માટે ખેતી પર નિર્ભર છે અને સામાન્ય રીતે તેમની પાસે અન્ય કોઈ વ્યવસાય હોતો નથી. આવા લોકો એકવાર તેમની જમીન પરથી ઉખડી જાય પછી તેમની પાસે કોઈ બચત કે આશરો રહેતો નથી. આવી વ્યક્તિઓ, જો યોગ્ય રીતે પુનઃવસન અને યોગ્ય વળતર આપવામાં ન આવે તો, ભૂખમરાનો પણ સામનો કરી શકે છે. વાંધાની સુનાવણીની પ્રક્રિયા દરમિયાન, અમને જાણવા મળ્યું કે સંપાદન અધિસૂચનાને કારણે જમીનો પરના તેમના કાયદેસરના અધિકારોથી વંચિત હોવાને કારણે, કેટલાક ભાડૂતો ગંભીર બીમારીથી પીડાતા બીમાર પરિવારના સભ્યોની

સારવાર હાથ ધરવા માટે ભંડોળની વ્યવસ્થા કરી શક્યા ન હતા, જેના પરિણામે આવા કેટલાક દર્દીઓ યોગ્ય સારવાર લીધા વિના મૃત્યુ પામ્યા હતા. કેટલાક જમીનધારકોએ ફરિયાદ કરી હતી કે તેમના બાળકોના લગ્ન અને શિક્ષણ અટકી ગયા હતા કારણ કે તેમની પાસે તેમની જમીનો સાથે વ્યવહાર કરવાનો કોઈ કાયદેસરનો અધિકાર નહોતો. જો વળતર ૪(૧) ની સૂચના પ્રસિદ્ધ થયાના એક કે બે વર્ષમાં ચૂકવવામાં આવ્યું હોત, તો જમીનધારકો તેમના ગુજરાન માટે તેટલી જ જમીન ખરીદી શક્યા હોત કારણ કે સ્વીકાર્ય રીતે તે સમયે જમીનોની કિંમત વર્તમાન દર કરતા ઘણી ઓછી હતી. એ નોંધવું જોઈએ કે વળતરની ચૂકવણીમાં વિલંબ જમીનધારકોની કોઈ ભૂલને કારણે ન હતો પરંતુ તે સંપૂર્ણપણે ભારત સરકાર અને લાભાર્થી કંપની, એમસીએલની શિથિલતાને કારણે હતો. તેથી અમે અનુભવીએ છીએ કે જમીનધારકોને જમીનો માટે યોગ્ય વળતર આપી શકાતું નથી જ્યાં સુધી કટ-ઓફ તારીખને સર્વોચ્ચ અદાલતના નિર્દેશ મુજબ જમીનોના સર્વે માટે ક્લેમ કમિશન દ્વારા પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવેલી સૂચનાની તારીખ સુધી લાવવામાં ન આવે. અમે, તે મુજબ, કટ-ઓફ તારીખ સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૦ રાખવાની અને ૨૦૧૦-૧૧ માં પ્રવર્તમાન બજાર દર મુજબ ગોપાલપુરની જમીનોના વળતરની આકારણી કરવાની ભલામણ કરીએ છીએ."

૧૬. વળતરની રકમ નક્કી કરવા અને કટ-ઓફ તારીખ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ નક્કી કરવા માટે ગોપાલપુર ગામના સંબંધમાં અપનાવવામાં આવેલ અભિગમ આ કોર્ટના તારીખ ૦૮/૦૮/૨૦૧૨ ના આદેશ દ્વારા અન્ય ગામો જેમ કે સરદેગા, બાલિંગા, બાંકીનાહલ, ટીકલીપાડા, ગરજનબહાલ અને કુલડાના સંબંધમાં લાગુ કરવામાં આવ્યો હતો, અને ૧૦/૦૪/૨૦૧૩ ના રોજ, કમિશનના અહેવાલને બહાલી આપવામાં આવી હતી અને સ્વીકારવામાં આવ્યો હતો. ૧૫/૦૭/૨૦૧૩ ના અન્ય એક આદેશ દ્વારા, કોર્ટે કાર્લિકાછાર ગામ માટે કમિશનનો અહેવાલ સ્વીકાર્યો હતો. આ હકીકતો જોતાં, આ કોર્ટનો અભિપ્રાય છે કે એમસીએલની દલીલમાં યોગ્યતા છે કે વળતરની રકમ એક જ કટ-ઓફ તારીખ, એટલે કે સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ ને ધ્યાનમાં રાખીને નક્કી કરવી જોઈએ. એ હકીકતને જોતા કે આ કોર્ટ એ જમીનમાલિકોની દુર્દશા પ્રત્યે જાગૃત હતી જેમને પ્રથમ ચુકાદો આપવામાં આવ્યો ત્યારે ૨૨ વર્ષથી વધુ સમય સુધી કોઈ રકમ ચૂકવવામાં આવી ન હતી, જેના કારણે કમિશનની સ્થાપના થઈ અને ગોપાલપુર મોડેલનો વિકાસ થયો, જેના દ્વારા સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ પછી પ્રથમ વખત સર્વે હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો, તે તારીખ ગણતરી માટે હોવી જોઈએ. જો કોઈ એ વાત ધ્યાનમાં રાખે કે જો વળતરનું નિર્ધારણ પ્રારંભિક સૂચના બહાર પાડવાની તારીખ પર આધારિત હોત, તો તે સ્પષ્ટપણે જમીનમાલિકો સાથે અન્યાયમાં પરિણમ્યું હોત. તેના બદલે, તારીખ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ પર ખસેડવી, અને તે કટ-ઓફ તારીખના આધારે જમીનમાલિકોને વધુ વળતર આપવું, તે તેમના હિતમાં છે.

તારીખોમાં ફરીથી ફેરફાર અનિશ્ચિતતા ફેલાવશે, અને તે જમીનમાલિકોને વળતર અને અન્ય લાભોની ગણતરીમાં વિલંબની વાસ્તવિક શક્યતા તરફ દોરી જશે જેઓ તેમના અધિકારોથી વંચિત હતા. આ સંજોગોમાં, કોર્ટનો અભિપ્રાય છે કે આ મુદ્દાને ફરીથી ખોલવાથી નોંધપાત્ર અનિશ્ચિતતા ઊભી થશે, કારણ કે જે કેસ થાળે પડી ગયા છે તેની અનિવાર્યપણે ફરીથી તપાસ કરવી પડશે અને ગણતરીઓ નવેસરથી કરવી પડશે. આ અગાઉના કારણોસર, વિવિધ ગામોમાં વળતરની ગણતરી માટેના આધાર તરીકે જ્યારે સર્વેની સૂચના આપવામાં આવી હતી તે તારીખના ઉપયોગના સંબંધમાં રજૂઆત બિનવ્યવહારુ હોવાથી ફગાવી દેવામાં આવે છે.

૧૭. ગોપાલપુર અહેવાલ પર આધારિત સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ ની કટ-ઓફ તારીખ એક કરતા વધુ કારણોસર તમામ ૧૪ ગામોના સંબંધમાં સ્વીકૃતિને પાત્ર છે. પ્રથમ અને સૌથી મહત્વનું એ છે કે, સીબીએ એક્ટ હેઠળ હાલના કેસમાં સંપાદન ૧૯૮૮ માં સૂચિત કરવામાં આવ્યું હતું; અંતિમ અધિસૂચના અથવા જાહેરાત ૧૯૯૦ માં કરવામાં આવી હતી. આંતરિક વિવાદના સંદર્ભમાં જમીન માલિકોએ જે દુઃસ્વપ્નનો સામનો કર્યો હતો, તે આખરે તેમને કોર્ટમાં જવા તરફ દોરી ગયો. છેવટે, આ કોર્ટે હસ્તક્ષેપ કર્યો અને વળતર નક્કી કરવા માટેની વ્યવસ્થાનો નિર્દેશ આપ્યો. આ પદ્ધતિ દ્વારા, જો મૂળ તારીખ (૧૯૮૮-૧૯૯૦) ને આધાર તરીકે ગણવામાં આવી હોત તો જમીન માલિકોને જે અપુરણીય નુકસાન થયું

હોત, તે ટાળવામાં આવ્યું હતું. ઓખું પરિણામ એ છે કે ગોપાલપુર અહેવાલ જે સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ ની કટ-ઓફ તારીખ પર આધારિત છે, તેણે વળતરની ગણતરીની તારીખ ૨૨ વર્ષ મોડી કરીને જમીન માલિકોની તરફેણમાં ન્યાયી રીતે કામ કર્યું છે. બીજું, અને તેટલું જ મહત્વનું, મોટાભાગની વળતર નિર્ધારણ પ્રક્રિયાઓ સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ અને ૨૦૧૩ ના અંત વચ્ચે હાથ ધરવામાં આવી હતી. જમીન માલિકો એ દર્શાવવા માટે સક્ષમ નથી કે ગોપાલપુર કટ-ઓફ અપનાવવાથી તેમને કોઈપણ રીતે પક્ષપાત થશે. ૨૦૧૦ અને ૨૦૧૩-૧૪ વચ્ચે બજાર મૂલ્યમાં નોંધપાત્ર ફેરફાર દર્શાવતા કોઈ વેચાણ દસ્તાવેજ અથવા બજાર મૂલ્ય અથવા દસ્તાવેજો જાહેર કરવામાં આવ્યા નથી. ત્રીજું, જો ગોપાલપુર કટ-ઓફ તારીખ સ્વીકારવામાં આવે તો તમામ જમીન માલિકો, ભલે વળતર નિર્ધારણ માટેનો સર્વે ૨૦૧૧, ૨૦૧૨ અથવા ૨૦૧૩ માં થયો હોય, તે કોઈપણ સંજોગોમાં વૈધાનિક દરે વ્યાજ માટે હકદાર હશે. આના પરિણામે અહેવાલની સ્વીકૃતિ પર જમીન માલિકોની તરફેણમાં વૈધાનિક વ્યાજ જમા થશે, જે બજાર મૂલ્ય તેમજ સોલેશિયમ (તુષ્ટિદંડ) ના આધારે નક્કી કરાયેલા વળતર ઉપરાંત હશે. આનાથી ગોપાલપુર કટ-ઓફ તારીખ પર વળતર નિર્ધારણ આધારિત રાખવાને કારણે થયેલ નુકસાન, જો કોઈ હોય તો, તે સરભર થશે. રાજ્યની નીતિ મુજબ, પુનઃવસન અને પુનઃસ્થાપન વિકાસ સલાહકાર સમિતિ (ત્યારબાદ, "આરપીડીએસી") ની રચના રાજ્ય સરકાર દ્વારા કરવામાં આવે છે અને તેને પુનઃવસન પગલાંના અમલીકરણની જવાબદારી સોંપવામાં આવે છે. વિસ્થાપિત

પરિવારો સાથે પરામર્શ કર્યા પછી કલેક્ટર દ્વારા પુનઃવસન અને પુનઃસ્થાપન યોજના તૈયાર કરવાની હોય છે. ગ્રામજનોની સંમતિના આધારે આરપીડીએસી દ્વારા પુનઃસ્થાપન સ્થળની પસંદગી કરવામાં આવે છે, ત્યારબાદ જરૂરી સંસ્થા (હાલના કિસ્સામાં, એમસીએલ) ને જાણ કરવામાં આવે છે. એમસીએલના જણાવ્યા અનુસાર, પુનઃસ્થાપન માટેનું આ સ્થળ અંતિમ કરવામાં આવ્યું છે. કલેક્ટરે, આ કોર્ટના આદેશ અનુસાર, ૦૩/૧૧/૨૦૨૦ ના રોજ અહેવાલ રજૂ કર્યો હતો. અહેવાલ મોટી સંખ્યામાં પુનઃવસન અને પુનઃસ્થાપન ગામોને આવરી લે છે અને એ પણ યાદી આપે છે કે ૧૨ ગામોના સંબંધમાં, કલેક્ટર દ્વારા ૩૨૬ વાંધાઓ પ્રાપ્ત થયા હતા. ચકાસણી કવાયત પછી, કલેક્ટરે અહેવાલ આપ્યો છે કે પુનઃવસન અને પુનઃસ્થાપન અંગેની યાદીને સરકાર દ્વારા મંજૂરીની જરૂર છે; અને કલેક્ટરે વિસ્થાપિત પરિવારો સાથે પરામર્શ કરીને અહેવાલ તૈયાર કરવાનો હતો. આરપીડીએસીએ સ્થળ પસંદ કરવાનું હતું, ગ્રામસભાઓ યોજવાની હતી, વ્યક્તિઓને વિસ્થાપન પ્રમાણપત્રો આપવાના હતા, તે ઉપરાંત તેમને ઓછામાં ઓછી ₹૨,૪૦,૦૦૦/- ની મકાન સહાય પૂરી પાડવાની હતી.

૧૮. પરિણામે, કમિશન દ્વારા ગોપાલપુર અહેવાલમાં નક્કી કરેલી તારીખ (એટલે કે, સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૦) વળતર નિર્ધારણ માટેનો આધાર રહેશે. વળતર સિવાય, દાવેદારો લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન એક્ટ, ૧૯૮૪ મુજબ વૈધાનિક લાભો (સોલેશિયમ, વધારાનું વળતર, વ્યાજ વગેરે) માટે પણ હકદાર હશે.

II. મુદ્દા નં. ૨: આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની ઉપયોગિતા

૧૯. જમીનમાલિકોએ દલીલ કરી હતી કે આર એન્ડ આર એક્ટ ૨૦૧૩ અમલમાં આવ્યો હોવાથી, વળતર તેમજ અન્ય લાભો નક્કી કરવા માટે યોગ્ય કાયદો તે અધિનિયમની જોગવાઈઓ હશે, અને ૨૬ કરાયેલ લેન્ડ એક્ટિવેશન એક્ટ, ૧૯૯૪ અથવા સીબીએ એક્ટ નહીં. એવો આગ્રહ કરવામાં આવ્યો હતો કે જે તમામ કિસ્સાઓમાં, જે તારીખે તેમની પાસેથી જમીનનો કબજો લેવામાં આવ્યો હતો તે તારીખે અસરગ્રસ્તોને વળતર વિતરિત કરવામાં આવ્યું ન હતું, ત્યાં આર એન્ડ આર એક્ટ ૨૦૧૩ ની જોગવાઈઓ લાગુ થશે.

૨૦. એવો આગ્રહ કરવામાં આવ્યો હતો કે કમિશને કિરિપ્સિરા, જુપુરંગા, રતનસારા અને તુમુલિયા ગામોને લગતા તેના અહેવાલોમાં આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની ઉપયોગિતા અંગેના દાવાને ભૂલથી ફગાવી દીધો હતો. આ સંદર્ભમાં એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આ પાસા પર કમિશનના અહેવાલોને સમર્થન આપી શકાય નહીં, અને વળતર નિર્ધારણ આખરી થયું ન હોવાથી, જ્યારે અંતિમ નિર્ણય લેવામાં આવે ત્યારે અમલમાં હોય તે કાયદો લાગુ થશે.

૨૧. એમસીએલ વતી એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે કમિશને આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ હેઠળ વળતર આપવાનો યોગ્ય રીતે ઇનકાર કર્યો હતો કારણ કે આ કોર્ટે ૨૫/૧૦/૨૦૧૩ ના તેના આદેશ દ્વારા સ્થિતિ સ્પષ્ટપણે નક્કી કરી હતી. આ કોર્ટના આદેશમાં સ્પષ્ટતા કરવામાં આવી હતી કે પુનઃસ્થાપન માટેના માળખાગત સુવિધાઓ વગેરેના સંબંધમાં આર એન્ડ આર એક્ટ ૨૦૧૩ નું માત્ર ત્રીજું શેડ્યૂલ લાગુ થશે. જ્યાં સુધી વળતર આપવાનો સંબંધ છે, આ કોર્ટે ગોપાલપુર અહેવાલને મંજૂરી આપતી વખતે કમિશનના અભિગમની પુષ્ટિ કરી દીધી છે અને તે સંપાદન હેઠળના તમામ ગામોને લાગુ પડશે. જો કોઈ પણ ગામમાં વળતર આપવા બાબતે કોઈ વિચલન કરવામાં આવે, તો તે 'પેન્ડોરા બોક્સ' ખોલી દેશે અને ગોપાલપુર મોડેલને અનુસરીને જે તમામ દાવાઓ થાળે પડ્યા હતા તે ખુલી જશે, જેના પરિણામે ક્યારેય ન પૂરી થનારી પ્રક્રિયા શરૂ થશે. વધુમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે એમસીએલ દ્વારા ૨,૦૦૦ કરોડથી વધુની મોટી રકમ ચૂકવવામાં આવી હોવા છતાં, હજુ સુધી મોટાભાગની જમીનનો ભૌતિક ખાલી કબજો મળ્યો નથી, જેના માટે વળતર પહેલેથી જ વિતરિત કરવામાં આવ્યું છે અને પુનઃવસન અને પુનઃસ્થાપન લાભો મંજૂર કરવામાં આવ્યા છે.

૨૨. કમિશને આર એન્ડ આર એક્ટ ૨૦૧૩ હેઠળ વળતરની ચુકવણી માટેના

દાવા પર વિચાર કર્યો હતો અને તેને ફગાવી દીધો હતો, જેમાં નીચે મુજબ અવલોકન કર્યું હતું:

"૮.૯ ઘણા જમીન અસરગ્રસ્તોએ રાઈટ ટુ ફેર કોમ્પેન્સેશન એન્ડ ટ્રાન્સપરન્સી ઇન લેન્ડ એક્ટિવિઝિશન રિહેબિલિટેશન એન્ડ રિસેટલમેન્ટ એક્ટ, ૨૦૧૩ હેઠળ વળતર આપવાની પ્રાર્થના સાથે કલેમ કેસ દાખલ કર્યા હતા. આ કમિશને કલેમ કેસ નંબર-૨૭ માં પસાર કરેલા તારીખ ૧૯/૦૬/૨૦૧૫ ના આદેશ દ્વારા અને કલેમ કેસ નંબર-૧૩૦ માં પસાર કરેલા તારીખ ૩૦/૧૦/૨૦૧૮ ના આદેશ દ્વારા અને કલેમ કેસ નંબર-૧૦/૧ અને ૨૭ અન્યમાં પસાર કરેલા તારીખ ૦૮/૧૨/૨૦૧૮ ના આદેશ દ્વારા, તે કેસોમાં હાજર રહેલા વકીલો અને અરજદારોને રૂબરૂ સાંભળ્યા પછી, તે કેસો ફગાવી દીધા હતા. સમાન મુદ્દાવાળા અન્ય તમામ કેસો પણ ઉપરોક્ત કેસોની શરતો મુજબ ફગાવી દેવામાં આવ્યા હતા."

૨૩. આર એન્ડ આર એક્ટ ૨૦૧૩ ની કલમ ૧૦૫ નીચે મુજબ છે:

૧૦૫. આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ ચોક્કસ કિસ્સાઓમાં લાગુ ન થવી અથવા અમુક ફેરફારો સાથે લાગુ થવી. (૧) પેટા-કલમ (૩) ને

આધીન, આ અધિનિયમની જોગવાઈઓ ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ જમીન સંપાદનને લગતા કાયદાઓને લાગુ પડશે નહીં.

(૨) કલમ ૧૦૬ ની પેટા-કલમ (૨) ને આધીન, કેન્દ્ર સરકાર, જાહેરનામા દ્વારા, ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કોઈપણ કાયદાઓને રદ કરી શકે છે અથવા તેમાં ઉમેરો કરી શકે છે.

(૩) કેન્દ્રીય સરકાર, આ અધિનિયમના પ્રારંભની તારીખથી એક વર્ષની અંદર, જાહેરનામા દ્વારા નિર્દેશ આપશે કે પ્રથમ અનુસૂચિ અનુસાર વળતરના નિર્ધારણ અને દ્વિતીય અને તૃતીય અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન સંબંધિત આ અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈઓ, જે અસરગ્રસ્ત પરિવારો માટે ફાયદાકારક હોય, તે ચતુર્થ અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કિસ્સાઓમાં લાગુ થશે અથવા એવા અપવાદો અથવા ફેરફારો સાથે લાગુ થશે જે વળતરમાં ઘટાડો ન કરે અથવા વળતર અથવા પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન સંબંધિત આ અધિનિયમની જોગવાઈઓને હળવી ન કરે, જે જાહેરનામામાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે તે મુજબ, જે તે કિસ્સામાં હોઈ શકે.

(૪) પેટા-કલમ (૩) હેઠળ બહાર પાડવા માટે સૂચિત દરેક

જાહેરનામાની નકલ, સંસદના દરેક ગૃહ સમક્ષ, જ્યારે તે સત્રમાં હોય ત્યારે, ત્રીસ દિવસના કુલ સમયગાળા માટે ડ્રાફ્ટમાં મૂકવામાં આવશે, જે એક સત્રમાં અથવા બે અથવા વધુ ક્રમિક સત્રોમાં સમાવિષ્ટ હોઈ શકે છે, અને જો, ઉપરોક્ત સત્ર અથવા ક્રમિક સત્રો પછીના તરત જ આવતા સત્રની સમાપ્તિ પહેલાં, બંને ગૃહો જાહેરનામું બહાર પાડવાને નાપસંદ કરવા માટે સંમત થાય અથવા બંને ગૃહો જાહેરનામામાં કોઈપણ ફેરફાર કરવા માટે સંમત થાય, તો જાહેરનામું બહાર પાડવામાં આવશે નહીં અથવા, જે તે કિસ્સામાં, સંસદના બંને ગૃહો દ્વારા સંમત થયા મુજબના સુધારેલા સ્વરૂપમાં જ બહાર પાડવામાં આવશે."

ઉક્ત અધિનિયમની ચોથી અનુસૂચિની એન્ટ્રી ૧૧, નીચે મુજબ વંચાય છે: "૧૧. ધ કોલ બેરિંગ એરિયાઝ (એકિવિઝિશન એન્ડ ડેવલપમેન્ટ) એક્ટ, ૧૯૫૭ (૧૯૫૭નો ૨૦મો)"

૨૪. કલમ ૧૦૫ ની જોગવાઈઓ મુજબ, ચોથી અનુસૂચિ સાથે વાંચતા, તેથી, આર એન્ડ આર એક્ટ ૨૦૧૩, સી.બી.એ. એક્ટ હેઠળ કરવામાં આવેલા સંપાદનોને લાગુ પડતો ન હતો. તેમ છતાં, કલમ ૧૦૫(૨) દ્વારા, કેન્દ્રીય સરકારે એક જાહેરનામું બહાર પાડ્યું હતું:

"નિર્દેશ આપો કે પ્રથમ અનુસૂચિ અનુસાર વળતરના નિર્ધારણ અને દ્વિતીય અને તૃતીય અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન સંબંધિત આ અધિનિયમની કોઈપણ જોગવાઈઓ, જે અસરગ્રસ્ત પરિવારો માટે ફાયદાકારક હોય, તે ચતુર્થ અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળ જમીન સંપાદનના કિસ્સાઓમાં લાગુ થશે અથવા એવા અપવાદો અથવા ફેરફારો સાથે લાગુ થશે જે વળતરમાં ઘટાડો ન કરે અથવા વળતર અથવા પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન સંબંધિત આ અધિનિયમની જોગવાઈઓને હળવી ન કરે જે જાહેરનામામાં નિર્દિષ્ટ કરવામાં આવે તે મુજબ, જે તે કિસ્સામાં હોઈ શકે."

૨૫. કોલસા મંત્રાલય, કેન્દ્રીય સરકારે સી.બી.એ. એક્ટ હેઠળ જમીન સંપાદનના કિસ્સાઓમાં આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની પ્રથમ, દ્વિતીય અને તૃતીય અનુસૂચિની ઉપયોગિતા પર ૦૪/૦૮/૨૦૧૭ ના રોજ એક સ્પષ્ટતા બહાર પાડી હતી. સ્પષ્ટતામાં નીચે મુજબ જણાવવામાં આવ્યું હતું:

"૧....તેના પરિણામે જમીન સંપાદનમાં વાજબી વળતર અને પારદર્શિતાનો અધિકાર, પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન અધિનિયમ ૨૦૧૩

(ત્યારબાદ 'આર.એફ.સી.ટી.એલ.એ.આર.આર. એક્ટ' તરીકે ઓળખાય છે) ની જાહેરાત અને ગ્રામીણ વિકાસ મંત્રાલય દ્વારા ૨૮/૦૮/૨૦૧૫ ના રોજ અધિસૂચિત ઓર્ડર એસ.ઓ. નંબર ૨૩૬૮(ઈ) મુજબ, કોલ ઈન્ડિયા લિમિટેડ અને તેની પેટાકંપનીઓએ કોલ બેરિંગ એરિયાઝ (એકિવેક્શન એન્ડ ડેવલપમેન્ટ) એક્ટ, ૧૯૫૭ (ત્યારબાદ 'સી.બી.એ. એક્ટ' તરીકે ઓળખાય છે) હેઠળ ૦૧/૦૮/૨૦૧૫ પહેલા સંપાદિત કરેલી જમીન માટે વળતરની ચુકવણી અંગે સ્પષ્ટતાઓ માંગી છે.

૨. જમીન સંપાદન પ્રક્રિયામાં વળતરના નિર્ધારણ સહિતના બહુવિધ તબક્કાઓ સામેલ હોવાથી, આ મંત્રાલયે કાયદા અને ન્યાય મંત્રાલય પાસેથી સલાહ માંગી હતી. કાયદા અને ન્યાય મંત્રાલયે તેમની સલાહ આપી છે કે જો સી.બી.એ. એક્ટની કલમ ૧૩(૫) હેઠળ ૦૧/૦૮/૨૦૧૫ પહેલાં વળતર નક્કી કરવામાં આવ્યું નથી, તો આર.એફ.સી.ટી.એ.આર.આર. એક્ટની પ્રથમ અનુસૂચિ, દ્વિતીય અનુસૂચિ અને તૃતીય અનુસૂચિની જોગવાઈઓ લાગુ થશે. બાકીના કિસ્સાઓમાં જ્યાં ૦૧/૦૮/૨૦૧૫ પહેલાં સી.બી.એ. એક્ટની કલમ ૧૩(૫) હેઠળ વળતર પહેલેથી જ નક્કી કરવામાં આવ્યું છે, ત્યાં આવા કેસો ફરીથી ખોલવામાં આવશે નહીં.

૪. ઉપરોક્ત સ્પષ્ટતાઓને ધ્યાનમાં રાખીને, ઊર્જા મંત્રાલય, કોલસા વિભાગ દ્વારા જારી કરાયેલ અગાઉનો આદેશ પત્ર નંબર ૪૩૦૨૦૦/૨૬/૮૮-એલ.એસ.ડબલ્યુ. તારીખ ૧૨/૦૫/૧૯૮૯ સુધારેલ ગણાશે. સી.બી.એ. એક્ટ હેઠળ સંપાદિત જમીન માટે વળતર નક્કી કરવામાં ઉપરોક્ત સ્પષ્ટતાઓનું પાલન કરવામાં આવી શકે છે. આ સક્ષમ સત્તાધિકારીની મંજૂરીથી જારી કરવામાં આવે છે. સહી/- આર.એસ. સરોજ અવર સચિવ, ભારત સરકાર".

૨૬. ઉપરોક્ત સંબંધિત તથ્યો દર્શાવે છે કે કલમ ૧૦૫ એ તેની ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ, જેમ કે સી.બી.એ. એક્ટ હેઠળ કરવામાં આવેલા સંપાદનો અને વાપરવામાં આવેલ સર્વોચ્ચ સત્તા માટે આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની અરજીને બાકાત રાખી હતી. આ કાયદા હેઠળ જ જે સંપાદનો વર્તમાન કાર્યવાહીનો વિષય છે, તે એમ.સી.એલ. ની તરફેણમાં અધિસૂચિત કરવામાં આવ્યા હતા.

૨૭. જ્યારે આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ને ૦૧/૦૧/૨૦૧૪ થી અમલમાં લાવવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે એમ.સી.એલ. ની તરફેણમાં સંપાદનો સી.બી.એ.

એક્ટ હેઠળ ચાલુ રહ્યા હતા. આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૧૦૫(૩) દ્વારા, કેન્દ્રીય સરકાર તે અધિનિયમના અમલની તારીખથી એક વર્ષની અંદર જાહેરનામું બહાર પાડવા માટે બંધાયેલી હતી જેથી તેની વળતરના નિર્ધારણ સંબંધિત જોગવાઈઓ તે અધિનિયમની પ્રથમ અનુસૂચિની જોગવાઈઓ અને પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન તે અધિનિયમની બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિ મુજબ હોય તે સુનિશ્ચિત કરી શકાય. આ આદેશના અનુસંધાનમાં જ ૨૮/૦૮/૨૦૧૫ ના રોજ કેન્દ્રીય સરકારે કલમ ૧૦૫(૩) મુજબ જાહેરનામું બહાર પાડ્યું હતું. જોકે, કેન્દ્રીય સરકારે કલમ ૧૦૩ હેઠળ મુશ્કેલીઓ દૂર કરવાની તેની સત્તાનો ઉપયોગ કરવાનું પસંદ કર્યું. આનું કારણ એ લાગે છે કે જાહેરનામું ૨૮/૦૮/૨૦૧૫ ના રોજ બહાર પાડવામાં આવ્યું હતું – જે કલમ ૧૦૫(૩) માં નિર્ધારિત સમયગાળા પછીનું હતું. તેમ છતાં, વળતરના નિર્ધારણ અને પુનઃસ્થાપન અથવા પુનર્વસનના પગલાં માટે આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની ફાયદાકારક જોગવાઈઓને લાગુ કરવાના વૈધાનિક આદેશની ભાવનાનું અસર અને સારાંશમાં પાલન કરવામાં આવ્યું હતું.

૨૮. એમ.સી.એલ. એ આ કોર્ટના ૨૫/૧૦/૨૦૧૩ ના આદેશ પર આધાર રાખ્યો હતો અને આગ્રહ કર્યો હતો કે જમીનમાલિકો દ્વારા માત્ર ત્રીજી અનુસૂચિના લાભો મેળવી શકાય છે. તે જોગવાઈઓ સુવિધાઓ પૂરી પાડવાની જવાબદારી સાથે સંબંધિત છે. તે જ સમયે, આ અદાલતે એ હકીકત પ્રત્યે સભાન રહેવું પડશે

કે જ્યારે તે આદેશ આપવામાં આવ્યો હતો, ત્યારે આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩, જેને આપણે આજે જાણીએ છીએ, તે કાયદો પણ ન હતો – તે સંસદમાં વિધેયક દ્વારા રજૂ કરવા માંગવામાં આવ્યો હતો. ૨૫/૧૦/૨૦૧૩ નો આદેશ માત્ર વિધેયકનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ કરે છે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, અદાલત તે ક્રમની આગાહી કરી શકી ન હતી જેમાં આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની જોગવાઈઓ લાગુ થશે. આ અદાલતના આદેશમાં ક્યાંય એવો સંકેત આપવામાં આવ્યો નથી કે જે આર એન્ડ આર એક્ટ ઘડવામાં આવવાનો હતો અને પછીથી અમલમાં આવવાનો હતો, તે વિવિધ સ્તરે અને વિવિધ અદાલતો સમક્ષ વિચારણા હેઠળની પેનિંગ કાર્યવાહી સહિત તમામ જમીન સંપાદન કાર્યવાહીને લાગુ પડતો હતો કે કેમ, અને શું નવા કાયદાના માળખાએ ભૂતપૂર્વ લેન્ડ એકિવિઝિશન એક્ટ, ૧૮૯૪ સિવાયના અન્ય કાયદાઓ હેઠળ કરવામાં આવેલા સંપાદનોને તેના કાર્યક્ષેત્રમાંથી બાકાત રાખવા માંગ્યા હતા, જે આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ એ અંતે કલમ ૧૦૫ અને ચોથી અનુસૂચિ દ્વારા કર્યું હતું.

૨૯. એમાં કોઈ શંકા નથી કે ૦૧/૦૧/૨૦૧૪ અને ૨૮/૦૮/૨૦૧૫ વચ્ચેના સમયગાળા માટે, ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કાયદાઓ હેઠળની ચાલુ સંપાદન પ્રક્રિયાઓ – જેમ કે સી.બી.એ. એક્ટ – આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ના કાર્યક્ષેત્રની બહાર હતી. જો કે, ૨૮/૦૮/૨૦૧૫ ના રોજ કલમ ૧૧૩ સાથે વંચાતી કલમ ૧૦૫(૩) હેઠળના જાહેરનામાના પ્રકાશન સાથે, કાનૂની

સ્થિતિમાં પરિવર્તન આવ્યું. સંપાદન પ્રક્રિયાઓ, ખાસ કરીને વળતરનું નિર્ધારણ તેમજ પુનઃસ્થાપન હક અને પુનર્વસન પગલાંની ગણતરી અને વિતરણ અધિનિયમની પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિ મુજબ હોવા જોઈએ.

૩૦. આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની પ્રથમ અનુસૂચિની જોગવાઈઓ પરથી તરત જ દેખાય છે કે વળતરનું નિર્ધારણ અગાઉની નિર્ધારણ પદ્ધતિથી ધરમૂળથી અલગ છે. આ એટલા માટે છે કારણ કે બજાર કિંમતનું નિર્ધારણ, પ્રથમ અનુસૂચિના ક્રમ નંબર ૨ ના આધારે, પ્રથમ તબક્કે, ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં જમીન સંપાદન માટે કયો પરિબળ લાગુ કરવો તે અંગેના નિર્ણયની જરૂર છે; ક્રમ નંબર ૪ અસ્કયામતોની કિંમત નક્કી કરવાની પદ્ધતિની રૂપરેખા આપે છે; અને ક્રમ નંબર ૫ જણાવે છે કે સોલેશિયમ (વળતર) ક્રમ નંબર ૨ માં આપેલા પરિબળો દ્વારા ગુણાકાર કરવામાં આવેલ ગ્રામીણ વિસ્તારોના સંદર્ભમાં ક્રમ નંબર ૧ માં ઉલ્લેખિત જમીનની બજાર કિંમતના ૧૦૦% જેટલું હશે. ક્રમ નંબર ૬, ૭ અને ૮ અંતિમ એવોર્ડ નક્કી કરવાની પદ્ધતિની રૂપરેખા આપે છે.

૩૧. જ્યાં સુધી પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન હકોનો સંબંધ છે, બીજી અનુસૂચિની જોગવાઈઓ લાગુ પડે છે. ક્રમ નંબર ૧ મુજબ, જો વિસ્થાપિત મિલકતમાં ઘરનો સમાવેશ થાય છે, તો વિશિષ્ટ જોગવાઈ એ છે કે જો ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં સંપાદનને કારણે ઘર "ગુમાવ્યું" હોય, તો પુનઃસ્થાપન લાભ ઈન્દિરા

આવાસ યોજનાના સ્પષ્ટીકરણો મુજબ પૂરા પાડવામાં આવેલ "બાંધેલું ઘર" હશે. વધુમાં, રોજગારી દ્વારા પુનઃસ્થાપન લાભો અથવા તેના બદલે, ૫ લાખની એક વખતની ચુકવણી અને એન્યુઇટી પોલિસી જે ૨૦ વર્ષ માટે દર મહિને પરિવાર દીઠ ઓછામાં ઓછા ૨૦૦૦/- રૂપિયા પેદા કરે, વત્તા વિસ્થાપિત પરિવારો માટે એક વર્ષ માટે નિર્વાહ ગ્રાન્ટ, અને અન્યની સાથે ૫૦,૦૦૦/- રૂપિયાનું એક વખતનું પુનઃસ્થાપન ભથ્થું ખાતરીપૂર્વક આપવામાં આવે છે. આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની ત્રીજી અનુસૂચિ પાયાની સુવિધાઓની રૂપરેખા આપે છે જે રાજ્યે મોટા પાયે સંપાદન પ્રક્રિયાઓમાં વિસ્થાપિત પરિવારો અને લોકોના કિસ્સામાં સુનિશ્ચિત કરવાની હોય છે.

૩૨. આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની જોગવાઈઓ, ખાસ કરીને તેની પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિને ધ્યાનમાં રાખીને, એમ.સી.એલ. દ્વારા લેવામાં આવેલ વલણ આ અદાલતના મતે સ્વીકારી શકાય નહીં. નિઃશંકપણે વળતર નક્કી કરવાનું ગોપાલપુર મોડેલ તે ગામોના સંદર્ભમાં લાગુ કરવામાં આવ્યું હતું જેના માટે અહેવાલો તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા અને અદાલતો દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા (ગોપાલપુર, સરડેગા, બાલિંગા, બાંકીબહાલ, ટીકીલીપારા, ગર્જનબહાલ, કુલડા, કાર્લીકચર, સિયારમાલ અને બાંગુરકેલા). જો કે, ચાર ગામો એટલે કે તુમુલિયા, ઝુપુરંગા, રતનસારા અને કિર્પસારાના કિસ્સામાં હજુ સુધી કોઈ એવોર્ડ મંજૂર કરવામાં આવ્યો નથી. તુમુલિયા ગામ

માટેનો અહેવાલ ૦૪/૦૪/૨૦૨૦ ના રોજ તૈયાર કરવામાં આવ્યો હતો અને ત્યારબાદ અદાલતમાં દાખલ કરવામાં આવ્યો હતો, જે તેની મંજૂરીની રાહ જોઈ રહ્યો છે. ઝુપુરંગા ગામના સંદર્ભમાં અહેવાલ રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવ્યો છે; તે પણ આ અદાલતની મંજૂરી માટે પેન્ડિંગ છે.

૩૩. આ અદાલતનો એવો અભિપ્રાય છે કે ૨૮/૧૦/૨૦૧૫ ના રોજ જાહેરનામું બહાર પાડવા અને ૦૪/૦૮/૨૦૧૭ ના રોજ એમ.સી.એલ. ને કેન્દ્રીય સરકારની સ્પષ્ટતા સાથે, ૨૮/૧૦/૨૦૧૫ પછી સી.બી.એ. એક્ટની શરતો મુજબ વળતર ચૂકવવાનો અથવા જમા કરવાનો પ્રશ્ન ઊભો થઈ શકે નહીં. આ એટલા માટે છે કારણ કે કલમ ૧૦૫(૩) ના આધારે સી.બી.એ. એક્ટ હેઠળ વળતર નિર્ધારણની જરૂરિયાત બંધ થઈ ગઈ છે. સી.બી.એ. એક્ટ હેઠળની વૈધાનિક વ્યવસ્થાને આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની પ્રથમ અનુસૂચિની જોગવાઈઓ સાથે બદલી અને સ્થાપિત કરવામાં આવી હતી.

૩૪. ઉપરોક્ત ચર્ચાના પ્રકાશમાં, એવું ઠેરવવામાં આવે છે કે આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની પ્રથમ અનુસૂચિ પ્રશ્નમાં રહેલા સંપાદન માટે લાગુ પડે છે, જે કેન્દ્રીય સરકાર દ્વારા એમ.સી.એલ. ની તરફેણમાં એવા ગામોના સંદર્ભમાં કરવામાં આવ્યું છે, જેમના અહેવાલો ૨૮/૧૦/૨૦૧૫ પહેલા મંજૂર કરવામાં આવ્યા ન હતા. તદનુસાર, ચાર ગામો એટલે કે તુમુલિયા, ઝુપુરંગા, રતનસારા

અને કિર્પસારા માટે બજાર કિંમત પર આધારિત વળતર આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની પ્રથમ અનુસૂચિની જોગવાઈઓ અનુસાર ફરીથી નક્કી કરવાનું રહેશે. કારણ કે સંકળાયેલી જમીનનું પ્રમાણ, જમીન માલિકોની ઓળખ અને સોલેશિયમ અને વ્યાજની ચૂકવણી સાથેની મૂળભૂત બજાર કિંમત નક્કી કરવામાં આવી છે, તેથી કમિશને જે એકમાત્ર વધારાની ક્વાયત હાથ ધરવાની છે તે તમામ ઘટકો એટલે કે બજાર કિંમત, સોલેશિયમ અને આગળના વ્યાજના સંદર્ભમાં પુનઃનિર્ધારણ પછી ચૂકવવાપાત્ર તફાવત છે. તે વધુ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે જે ગામોના સંદર્ભમાં આ અદાલતે કમિશનના અહેવાલોને પહેલેથી જ મંજૂર કર્યા છે, અને હકો નક્કી કરવામાં આવ્યા છે, જે મેળવી લેવામાં આવ્યા છે, અથવા અમલીકરણ માટે બાકી છે, એટલે કે અન્ય દસ ગામો, તે મુદ્દાઓ અંતિમ ગણાશે – વર્તમાન ચુકાદાના આધારે કોઈ પુનઃનિર્ધારણ થઈ શકશે નહીં.

૩. મુદ્દા નંબરો. ૩ (શું ૨૦૦૬ની ઓરિસ્સા પુનર્વસન નીતિ અથવા ૨૦૧૩ની પછીની નીતિ લાગુ થાય છે), ૪ (શું ૨૦૧૩ની નીતિ હેઠળ રોજગાર લાભોના હેતુ માટે, કુટુંબ એકમને એક અથવા અનેક માનવામાં આવે છે) અને ૫ (શું કમિશન રાજ્યની નીતિઓમાં ફેરફારના આધારે નિર્ધારણને ફરીથી ખોલી શકે છે, તેનો અહેવાલ આ અદાલત દ્વારા સ્વીકારવામાં આવ્યા પછી)

૩૫. જમીનમાલિકોના વિદ્વાન વકીલે આગ્રહ કર્યો હતો કે આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૧૦૮ ના આધારે અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ અથવા પરિવારો પાસે રાજ્યના કાયદા અથવા નીતિ અથવા અધિનિયમની જોગવાઈઓ મુજબ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન લાભો મેળવવાની પસંદગી અથવા વિકલ્પ છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે આવા પેકેજ અને પુનઃસ્થાપન લાભો નક્કી કરવાના હેતુ માટે, કટ-ઓફ તારીખ તે તારીખ હોવી જોઈએ જે દિવસે સંબંધિત ગામના સંબંધમાં પ્રથમ વખત સર્વે હાથ ધરવામાં આવ્યો હતો. વિદ્વાન વકીલે તેથી રજૂઆત કરી હતી કે કમિશનનો અભિગમ જે પોતાને આર એન્ડ આર પોલિસી ૨૦૦૬ સુધી મર્યાદિત રાખે છે અને ૨૦૧૩ ના સુધારા દ્વારા પછીની ફાયદાકારક જોગવાઈઓને નકારે છે તે અસમર્થનીય છે.

૩૬. એમ.સી.એલ. વતી એવી દલીલ કરવામાં આવી હતી કે આર એન્ડ આર પોલિસી ૨૦૦૬ માં પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન લાભોની ગણતરી કરવામાં કમિશનનો અભિગમ યોગ્ય છે. એવી રજૂઆત કરવામાં આવે છે કે જમીન માલિકો વતી દલીલો એવું માની લે છે કે વર્તમાન કેસમાં સંપાદન આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ હેઠળ કરવામાં આવ્યું હતું. હકીકતમાં, જૂનો જમીન સંપાદન અધિનિયમ બિનઅસરકારક હતો; જે લાગુ પડતું હતું તે સી.બી.એ. એક્ટ હતો. તેથી, જે નીતિ જમીન માલિકોની તરફેણમાં હતી તે આર એન્ડ આર પોલિસી ૨૦૦૬ માં સમાવિષ્ટ હતી. તે ત્યારે પણ અમલમાં હતી જ્યારે આ અદાલતનો

ચુકાદો આપવામાં આવ્યો હતો જેના અનુસંધાનમાં ગોપાલપુર અહેવાલ મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો. આ ઉપરાંત, પછીના અહેવાલો પણ ૨૦૦૬ ની નીતિ મુજબ ચાલ્યા છે. આ સંજોગોમાં, એમ કહેવાનો કોઈ પ્રશ્ન જ નથી કે ૨૦૧૩ ની નીતિ લાગુ થશે, ભૂતકાળના કેસો ફરીથી ખોલવાથી અરાજકતા અને અનિશ્ચિતતા પેદા થશે. તે પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન લાભો નક્કી કરવાની અને લાભાર્થીઓ દ્વારા તે પ્રાપ્ત થાય તે સુનિશ્ચિત કરવાની પ્રક્રિયાને લંબાવશે. વધુમાં, ૨૦૧૩ ના સુધારાને અપનાવવાથી એક જ સંપાદનના હેતુ માટે ધોરણોના બે સેટ લાગુ થશે.

૩૭. આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૧૦૮ નીચે મુજબ છે:

"૧૦૮. વધુ સારું વળતર અને પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન મેળવવા માટે અસરગ્રસ્ત પરિવારોને વિકલ્પ.-(૧) જ્યાં રાજ્યનો કાયદો અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા ઘડવામાં આવેલી નીતિ આ અધિનિયમ હેઠળ ગણતરી કર્યા કરતા જમીન સંપાદન માટે વધુ વળતર પૂરું પાડે છે, ત્યાં અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ અથવા તેના પરિવાર અથવા તેના પરિવારના સભ્ય તેમની પસંદગી મુજબ આવા ઉચ્ચ વળતર અને પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન માટે રાજ્યના કાયદા અથવા રાજ્યની આવી નીતિ હેઠળ વિકલ્પ પસંદ કરી શકે છે.

(૨) જ્યાં રાજ્યનો કાયદો અથવા રાજ્ય સરકાર દ્વારા ઘડવામાં આવેલી નીતિ આ અધિનિયમ હેઠળ કરતા તે અધિનિયમ અથવા નીતિ હેઠળ વધુ ફાયદાકારક પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન જોગવાઈઓ આપે છે, ત્યાં અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિઓ અથવા તેના પરિવાર અથવા તેના પરિવારના સભ્ય આ અધિનિયમને બદલે રાજ્યના આવા કાયદા અથવા રાજ્યની આવી નીતિ હેઠળ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન જોગવાઈઓ મેળવવા માટે તેમની પસંદગી મુજબ વિકલ્પ પસંદ કરી શકે છે. "

૩૮. આર એન્ડ આર પોલિસી ૨૦૦૬ ની સંબંધિત જોગવાઈઓની નોંધ લેવી પણ પ્રાસંગિક છે. કલમ ૨(બી) મુજબ, "વળતર" શબ્દનો અર્થ ભૂતપૂર્વ જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ મુજબની રકમ છે. કલમ ૨(સી) દ્વારા, વળતરના હેતુ માટે કટ-ઓફ તારીખ તે છે જે દિવસે સંબંધિત કાયદા હેઠળ જમીન સંપાદન કરવાની ઈચ્છા જાહેર કરતું જાહેરનામું અથવા પુનર્વસન નીતિની જોગવાઈ પ્રકાશિત થાય છે. કલમ ૨(સી) ની એક નોંધ જણાવે છે કે પુનઃસ્થાપન અને પુનર્વસન લાભો માટેની પાત્રતા વિસ્થાપિત પરિવારોની યાદી દ્વારા હશે, અને તે યાદી જે વર્ષમાં ભૌતિક વિસ્થાપન થવાનું છે તે વર્ષમાં ૧ લી જાન્યુઆરીએ અપડેટ કરવામાં આવશે. "કુટુંબ" શબ્દ, જે વર્તમાન કેસમાં નિર્ણાયક છે, તેને ૨૦૦૬ ની નીતિ દ્વારા નીચે મુજબ વ્યાખ્યાયિત કરવામાં આવ્યો છે:

"(એફ) કુટુંબ એટલે વ્યક્તિ અને તેના અથવા તેણીના જીવનસાથી, સગીર પુત્રો, અપરિણીત પુત્રીઓ, સગીર ભાઈઓ અથવા અપરિણીત બહેનો, પિતા, માતા અને તેની સાથે રહેતા અન્ય સભ્યો અને તેની આજીવિકા માટે તેના અથવા તેણીના પર નિર્ભર સભ્યો. નોંધ: આ નીતિ હેઠળ પુનર્વસન લાભો આપવાના હેતુ માટે નીચેની દરેક શ્રેણીને અલગ કુટુંબ તરીકે ગણવામાં આવશે.

(૧) પુખ્ત વયનો પુત્ર તેની વૈવાહિક સ્થિતિને ધ્યાનમાં લીધા વગર.

(૨) ૩૦ વર્ષથી વધુ વયની અપરિણીત પુત્રી/બહેન.

(૩) ઉંમર અને જાતિને ધ્યાનમાં લીધા વિના શારીરિક અને માનસિક રીતે પડકારરૂપ વ્યક્તિ; (અધિકૃત મેડિકલ બોર્ડ દ્વારા વિધિવત પ્રમાણિત). આ હેતુ માટે, ૪૦% થી વધુ કાયમી અપંગતા ધરાવતા અંધ/બધિર/શારીરિક રીતે વિકલાંગ/માનસિક રીતે પડકારરૂપ વ્યક્તિને ૪ અલગ કુટુંબ તરીકે ગણવામાં આવશે.

(૪) સગીર અનાથ, કે જેણે તેના માતા-પિતા બંને ગુમાવ્યા હોય.

(૫) વિધવા અથવા છૂટાછેડા લીધેલ મહિલા.

૩૯. પોલિસીના કલોઝ ૪ મુજબ, વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓનું સર્વેક્ષણ અને ઓળખ કરવાની રહેશે. કલોઝ ૭(ii) મુજબ, પુનર્વસન કાર્ય પૂર્ણ થયા પહેલા

ભૌતિક વિસ્થાપન કરી શકાશે નહીં; કલોઝ ૭(v) મુજબ, પુનર્વસન સંબંધિત જોગવાઈઓ જમીનનો વાસ્તવિક કબજો છોડ્યાની તારીખથી અમલમાં આવશે. કલોઝ ૮ પુનર્વસન સહાયની રૂપરેખા આપે છે. જ્યાં વિસ્થાપન ટાઈપ બી(II)ના કારણે હોય, એટલે કે માઈનિંગ પ્રોજેક્ટ જેના પરિણામે જમીન માલિકોનું વિસ્થાપન થાય છે, ત્યાં પુનર્વસન અને વસવાટના લાભો નીચે મુજબ છે:

"II. ટાઈપ બી: માઈનિંગ પ્રોજેક્ટ્સ

(એ) રોજગાર: વિસ્થાપિત અને અન્ય અસરગ્રસ્ત પરિવારો, વિસ્થાપન કરનાર પ્રોજેક્ટ દ્વારા રોજગાર માટે પાત્ર રહેશે. રોજગારના હેતુ માટે, દરેક પરિવાર પરિવારના એક સભ્યને નામાંકિત કરશે.

પ્રોજેક્ટ પ્રપોનન્ટ રોજગારની બાબતમાં વિસ્થાપિત અને અન્ય અસરગ્રસ્ત પરિવારોના નામાંકિત સભ્યોને પ્રાધાન્ય આપશે. પસંદગીનો ક્રમ નીચે મુજબ રહેશે:

(૧) હોમસ્ટેડ લેન્ડ (ઘરથાળની જમીન) સહિત તમામ જમીન ગુમાવનાર વિસ્થાપિત પરિવારો.

(ii) ૨/૩ થી વધુ ખેતીની જમીન અને હોમસ્ટેડ લેન્ડ ગુમાવનાર વિસ્થાપિત પરિવારો,

(iii) તમામ ખેતીની જમીન ગુમાવનાર પરંતુ હોમસ્ટેડ લેન્ડ ન ગુમાવનાર પરિવારો,

(iv) ૧/૩ થી વધુ ખેતીની જમીન અને હોમસ્ટેડ લેન્ડ ગુમાવનાર વિસ્થાપિત પરિવારો,

(v) માત્ર હોમસ્ટેડ લેન્ડ ગુમાવનાર પરંતુ ખેતીની જમીન ન ગુમાવનાર વિસ્થાપિત પરિવારો,

(vi) ખેતીની જમીન અંશતઃ ગુમાવનાર પરંતુ હોમસ્ટેડ લેન્ડ ન ગુમાવનાર પરિવારો.

પ્રોજેક્ટ સત્તાધિકારી વિસ્થાપિત પરિવારના નામાંકિત સભ્યને તેમના પ્રોજેક્ટમાં રોજગારક્ષમ બનાવવા માટે કૌશલ્ય વૃદ્ધિની સુવિધા માટે વિશેષ પ્રયત્નો કરશે.

૧. અન્યથા રોજગાર માટે પાત્ર એવા વિસ્થાપિત પરિવારોના નોમિનીના કિસ્સામાં; ઉપલી વય મર્યાદામાં પાંચ વર્ષની છૂટછાટ આપવામાં આવશે.

૨. પ્રોજેક્ટ સત્તાધિકારીઓએ તેમની રોજગાર ક્ષમતા અંગે પૂરતા સમય પહેલા જાણ કરવી જોઈએ.

૩. જ્યાં સુધી વ્યવહારુ હોય ત્યાં સુધી, ઉદ્દેશ્ય ઉપર જણાવ્યા મુજબના દરેક વિસ્થાપિત/અન્ય પરિવારના એક સભ્યને પ્રોજેક્ટમાં રોજગાર પૂરો પાડવાનો રહેશે. જો કે, જ્યાં લેખિતમાં સમજાવવાના કારણોસર તે પ્રદાન કરી શકાતું નથી, ત્યાં તેવા પરિવારોને નીચે મુજબ રોકડ વળતર આપવામાં આવશે. જે પરિવારો ઉપરના પેટા પેરા (એ) અને નીચેના (બી) માં જણાવ્યા મુજબ રોજગાર/સ્વ-રોજગાર પસંદ કરતા નથી, તેમને પ્રોજેક્ટ સત્તાધિકારી દ્વારા રોજગારના બદલે નીચે દર્શાવેલ ધોરણ મુજબ એક વખતની રોકડ સહાય પૂરી પાડવામાં આવશે:

ક્રમ નં.	પેટા-પેરા (એ) મુજબની કેટેગરી હેઠળના પરિવારો	એક વખતની રોકડ સહાયની રકમ (લાખમાં)
(i)	કેટેગરી (૧) હેઠળ આવતા વિસ્થાપિત પરિવારો	૫.૦૦
(ii)	કેટેગરી (ii) હેઠળ આવતા વિસ્થાપિત પરિવારો	૩.૦૦
(iii)	કેટેગરી (iii) હેઠળ આવતા પરિવારો	૨.૦૦
(iv)	કેટેગરી (iv), (v) અને (vi) હેઠળ આવતા પરિવારો	૧.૦૦

(બી) સ્વ-રોજગાર માટે તાલીમ: સંબંધિત કલેક્ટરના માર્ગદર્શન હેઠળ પ્રોજેક્ટ સત્તાધિકારી દરેક વિસ્થાપિત/અન્ય પરિવારના ઓછામાં ઓછા એક સભ્યને વ્યાવસાયિક તાલીમ આપવા માટે પૂરતી વ્યવસ્થા કરશે જેથી તેને પોતાનો નાનો ઉદ્યોગ શરૂ કરવા અને નોકરીની નવી તકોનો લાભ લેવા માટે તેના કૌશલ્યોને નિખારવા માટે સજ્જ કરી શકાય. જેઓ પરંપરાગત વ્યવસાયો/હસ્તકલા/હેન્ડલૂમમાં રોકાયેલા છે, તેમના માટે તેમના હાલના કૌશલ્યોને અપગ્રેડ કરવા માટે પ્રોજેક્ટ સત્તાધિકારીના ખર્ચે યોગ્ય તાલીમનું આયોજન કરવામાં આવશે.

(સી) કન્વર્ટિબલ પ્રેફરન્સ શેર: વિસ્થાપિત પરિવારના વિકલ્પ પર, પ્રોજેક્ટ સત્તાધિકારી ઉપરના પેટા પેરા (એ) માં દર્શાવેલ એક વખતની રોકડ સહાયમાંથી મહત્તમ ૫૦% સુધીના કન્વર્ટિબલ પ્રેફરન્સ શેર ઇશ્યુ કરી શકે છે.

(ડી) હોમસ્ટેડ લેન્ડની જોગવાઈ: પ્રાપ્યતાને આધીન, દરેક વિસ્થાપિત પરિવારને હોમસ્ટેડના હેતુ માટે પુનર્વસન નિવાસસ્થાનમાં ઓછામાં ઓછી ૧/૧૦ એકર જમીન મફત આપવામાં આવશે.

(ઈ) સ્વ-સ્થળાંતર માટે સહાય: વિસ્થાપિત પરિવારના દરેક સભ્ય જે પુનર્વસન નિવાસસ્થાન સિવાય અન્યત્ર સ્વ-સ્થળાંતર પસંદ કરે છે તેમને હોમસ્ટેડ લેન્ડના બદલે રૂ. ૫૦,૦૦૦/- ની એક વખતની રોકડ

ગ્રાન્ટ આપવામાં આવશે.

(એફ) મકાન બાંધકામ સહાય: આ ઉપરાંત, પ્રોજેક્ટ સત્તાધિકારી પુનર્વસન નિવાસસ્થાનમાં દરેક વિસ્થાપિત પરિવારો માટે ઘર બનાવશે અથવા પુનર્વસન નિવાસસ્થાનમાં સ્થાયી થતા અથવા અન્યત્ર સ્વ-સ્થળાંતર પસંદ કરતા દરેક વિસ્થાપિત પરિવારને રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- ની મકાન બાંધકામ સહાય પૂરી પાડશે.

(જી) દુકાનો અને સેવા એકમો: પ્રોજેક્ટ સત્તાધિકારીઓ તેમના પોતાના ખર્ચે વ્યવહારુ સ્થળોએ દુકાનો અને સેવા એકમોનું નિર્માણ પણ કરશે, જે સ્વ-રોજગાર પસંદ કરતા પ્રોજેક્ટ વિસ્થાપિત પરિવારોને કલેક્ટરની પરામર્શમાં ફાળવવામાં આવશે. આવા એકમોની ફાળવણી કરતી વખતે, શારીરિક રીતે વિકલાંગ વ્યક્તિઓ અને વિસ્થાપિત એસસી અને એસટી પરિવારોના સભ્યોને પ્રાધાન્ય આપવામાં આવશે."

૪૦. ૦૫/૦૮/૨૦૧૩ ના રોજ, ઓડિશા રાજ્યએ અધિકૃત ગેઝેટમાં પ્રકાશિત એક સૂચના દ્વારા, આરએન્ડઆર પોલિસી ૨૦૦૬ માં સુધારાઓ પ્રકાશિત કર્યા. આ સુધારો મુખ્યત્વે "પરિવાર" ની વ્યાખ્યાના સંદર્ભમાં કલોઝ ૨(એફ) માં ફેરફાર સાથે સંબંધિત હતો. કરવામાં આવેલા સુધારાઓ નીચે મુજબ છે:

"સુધારાઓ

૧. ઓરિસા પુનર્વસન અને વસવાટ પોલિસી, ૨૦૦૬ (ત્યારબાદ ઉક્ત પોલિસી તરીકે ઓળખાય છે) માં, ઉક્ત પોલિસીમાં જ્યાં પણ "ઓરિસા" શબ્દ દેખાય છે ત્યાં "ઓડિશા" શબ્દ મૂકવામાં આવશે અને આ ફેરફાર ૦૧/૧૧/૨૦૧૧ થી અમલમાં આવ્યો હોવાનું માનવામાં આવશે.

૨. પેરા ૨ ના કલોઝ (એફ) હેઠળના સબ-કલોઝ (i) માં, "તેની વૈવાહિક સ્થિતિને ધ્યાનમાં લીધા વિના પુખ્ત પુત્ર" શબ્દોના બદલે, "તેની વૈવાહિક સ્થિતિને ધ્યાનમાં લીધા વિના પુખ્ત પુત્ર/પૌત્ર" શબ્દો મૂકવામાં આવશે.

૩. પેરા ૨ ના કલોઝ (એફ) હેઠળના સબ-કલોઝ (ii) માં, "૩૦ વર્ષથી વધુ ઉંમરની અપરિણીત પુત્રી/બહેન" શબ્દોના બદલે, "પુખ્ત અપરિણીત પુત્રી/પુખ્ત અપરિણીત પૌત્રી/પુખ્ત અપરિણીત બહેન" શબ્દો મૂકવામાં આવશે.

૪. પેરા ૨(એફ)(i) માં સુધારો ઉક્ત પોલિસીની જોગવાઈને સ્પષ્ટ કરવા અને પુનઃસ્થાપિત કરવા માટે કરવામાં આવ્યો છે. તેથી, તે ઉક્ત પોલિસીના પ્રારંભની તારીખ એટલે કે ૧૫/૦૫/૨૦૦૬ થી પૂર્વવર્તી

અસરે અમલમાં આવશે.

૫. પેરા ૨(એફ)(ii) માં સુધારો આ સરકારી ઠરાવ બહાર પાડવાની તારીખથી અમલમાં આવશે."

૪૧. આરએન્ડઆર પોલિસી ૨૦૦૬ અને ૨૦૧૩ માં સુધારેલી પોલિસી વચ્ચેનો તફાવત મુખ્યત્વે "પરિવાર" ની વ્યાખ્યાના સંદર્ભમાં છે. ૨૦૦૬ ની પોલિસી અન્ય પુનર્વસન/વસવાટના લાભોના સંદર્ભમાં યથાવત રહી છે. લાભોની રૂપરેખા વ્યાપકપણે નીચે મુજબ આપી શકાય છે:

(i) રોજગાર; રોજગારના બદલે રોકડ: વિસ્થાપિત પરિવારના ઓછામાં ઓછા એક સભ્યને રોજગાર અથવા તેના બદલે, કલોઝ ૩ મુજબ રોકડ;

(ii) હોમસ્ટેડ લેન્ડની જોગવાઈ (પ્રાપ્યતાને આધીન) દરેક વિસ્થાપિત પરિવારને પુનર્વસન નિવાસસ્થાનમાં ઓછામાં ઓછી ૧/૧૦ એકર જમીન માટે હકદાર બનાવે છે. હોમસ્ટેડ લેન્ડના બદલે અન્યત્ર સ્વ-સ્થળાંતર પસંદ કરનારાઓ માટે રૂ. ૫૦,૦૦૦/- ની એક વખતની રોકડ ગ્રાન્ટ;

(iii) પુનર્વસન નિવાસસ્થાનમાં સ્થાયી થતા અથવા અન્યત્ર સ્થળાંતર

પસંદ કરતા દરેક વિસ્થાપિત પરિવારને રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦ સુધીની મકાન બાંધકામ સહાય. પ્રોજેક્ટ સત્તાધિકારીઓ દ્વારા દુકાનો અને સેવા એકમોનું નિર્માણ કરવામાં આવશે જે સ્વ-રોજગાર પસંદ કરતા વિસ્થાપિત પરિવારોને કલેક્ટરની પરામર્શમાં ફાળવવામાં આવશે. આ શારીરિક રીતે વિકલાંગ વ્યક્તિઓ અને વિસ્થાપિત એસસી/એસટી પરિવારોના સભ્યોને પ્રાધાન્ય આપવાને આધીન હતા.

૪૨. આરએન્ડઆર એક્ટ, ૨૦૧૩ ના બીજા શિડ્યુલની જોગવાઈઓ દ્વારા, ગ્રામીણ વિસ્તારમાં ઘર ગુમાવતા તમામ વિસ્થાપિત પરિવારો ઈન્દિરા આવાસ યોજનાના સ્પષ્ટીકરણો મુજબ બાંધેલા ઘર માટે હકદાર છે. આ લાભ તે લોકો દ્વારા પણ મેળવી શકાય છે જેમની પાસે ઘર નથી પરંતુ સંપાદન પહેલા ત્રણ વર્ષથી તે વિસ્તારમાં રહેતા હતા. જો શહેરી વિસ્તારમાં કોઈ પરિવાર ઓફર કરેલ ઘર ન લેવાનું પસંદ કરે છે, તો તે ઘર બાંધકામ માટે એક વખતનું વળતર મેળવવા માટે હકદાર રહેશે જે રૂ. ૧,૫૦,૦૦૦/- થી ઓછું નહીં હોય. તે જ સમયે, જો ગ્રામીણ વિસ્તારમાં કોઈ અસરગ્રસ્ત પરિવાર ઈચ્છે તો, બાંધેલા ઘરના બદલે ઘરની સમકક્ષ કિંમત ઓફર કરવામાં આવી શકે છે. બીજો લાભ એ છે કે જો સંપાદનથી લાભ મેળવતા પ્રોજેક્ટ દ્વારા નોકરીઓ ઊભી કરવામાં આવે છે, તો સંબંધિત એન્ટિટીએ જરૂરી ક્ષેત્રમાં યોગ્ય તાલીમ અને કૌશલ્ય વિકાસ પૂરો પાડવો જોઈએ અને અસરગ્રસ્ત પરિવારના ઓછામાં ઓછા એક સભ્યને લઘુત્તમ વેતનથી ઓછું ન હોય તેવા દરે રોજગારની જોગવાઈ કરવી જોઈએ અથવા અન્ય

કોઈ પ્રોજેક્ટમાં નોકરીની વ્યવસ્થા કરવી જોઈએ. આ લાભના બદલે, પરિવાર દીઠ ૫ લાખનો એક વખતનો લાભ અથવા વાર્ષિકી પોલિસી જે કૃષિ મજૂરો માટે ગ્રાહક ભાવ સૂચકાંકમાં યોગ્ય અનુક્રમણિકા સાથે ૨૦ વર્ષ માટે દર મહિને પરિવાર દીઠ રૂ. ૨,૦૦૦/- થી ઓછી ન હોય તેવી વ્યવસ્થા કરવાની રહેશે. વધુમાં, વિસ્થાપિત પરિવારો માટે લગભગ રૂ. ૩૦૦૦/- પ્રતિ માસના સપ્રમાણ એક વષ ના સમકક્ષ નિર્વાહ ભથ્થાની જોગવાઈ કરવાની રહેશે. સ્થળાંતર માટે વધારાનો પરિવહન ખર્ચ અને રૂ. ૫૦,૦૦૦/- નું એક વખતનું પુનર્વસન ભથ્થું ચૂકવવાપાત્ર છે.

૪૩. આરએન્ડઆર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની જોગવાઈઓ, જેણે જૂના જમીન સંપાદન અધિનિયમ, ૧૮૯૪ નું સ્થાન લીધું છે, તેણે પ્રથમ વખત રાજ્ય પર જવાબદારીઓ નાખી છે કે વળતર ઉપરાંત પુનર્વસન અને વસવાટ પૂરો પાડવામાં આવે તેની ખાતરી કરવામાં આવે. આ પુનર્વસન અને વસવાટની જોગવાઈઓ માત્ર વિસ્થાપિત પરિવારના ઓછામાં ઓછા એક સભ્ય માટે રોજગારના અધિકાર સાથે જ નહીં પરંતુ અન્ય નાણાકીય અને મૂર્ત લાભો સાથે પણ સંબંધિત છે, જેમ કે મકાનોના બાંધકામ માટે જમીન, બાંધકામ માટે રોકડ સહાય; પરિવહન ખર્ચ; કામચલાઉ વિસ્થાપન માટેની જોગવાઈ; રોજગાર લાભોના બદલે વાર્ષિકી અને/અથવા રોકડ ચુકવણી વગેરે. વધુમાં, ત્રીજા શિડ્યુલની જોગવાઈઓ દ્વારા, જાહેર સુવિધાઓ જેમ કે જાહેર આરોગ્ય લાભો, શાળાઓ, સામુદાયિક કેન્દ્રો,

રસ્તાઓ અને અન્ય પાયાની જરૂરિયાતો પૂરી પાડવા માટેની વિસ્તૃત જોગવાઈઓ ફરજિયાત કરવામાં આવી છે. આ બધું વિસ્થાપિતોના હિતમાં અને રાજ્ય પર લાદવામાં આવેલી વ્યાપક સામાજિક ન્યાયની જવાબદારીઓના અમલીકરણ માટે છે.

૪૪. આરએન્ડઆર એક્ટ, ૨૦૧૩ તેની કલમ ૧૦૮ દ્વારા એ પણ સ્પષ્ટપણે પરિકલ્પના કરે છે કે નવા કાયદા દ્વારા પૂરા પાડવામાં આવેલ લાભો આંખ બંધ કરીને લાગુ કરવાના નથી. જ્યાં પણ અસ્તિત્વમાં રહેલી જોગવાઈઓ છે જે વધુ ફાયદાકારક છે અથવા વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓને વધુ સારા લાભો પૂરા પાડે છે, તેવા પરિવારો અને વ્યક્તિઓ પાસે આવી પોલિસી અથવા સ્થાનિક કાયદા અથવા આરએન્ડઆર એક્ટની જોગવાઈઓમાંથી ગમે તે પસંદ કરવાનો વિકલ્પ છે. જો કલમ ૧૦૮ ના અંતર્ગત સિદ્ધાંત દ્વારા જઈએ તો, સ્પષ્ટપણે આરએન્ડઆર પોલિસી ૨૦૦૬ હેઠળ દર્શાવેલ લાભો વધુ સારા અને વધુ વિસ્તૃત જણાય છે.

૪૫. અગાઉ નોંધ્યા મુજબ, ઓરિસ્સા પુનઃસ્થાપન અને પુનર્વસન નીતિ, ૨૦૦૬ અને ૨૦૧૩ના સુધારા વચ્ચેનો તફાવત "કુટુંબ"ની વ્યાખ્યાના સંબંધમાં છે. ૨૦૦૬ની નીતિ અન્ય બાબતોની સાથે, કુટુંબને "વ્યક્તિ અને તેના અથવા તેણીના જીવનસાથી, સગીર પુત્રો, અપરિણીત પુત્રીઓ, સગીર ભાઈઓ અથવા

અપરિણીત બહેનો, પિતા, માતા અને તેની સાથે રહેતા અને તેના પર તેની આજીવિકા માટે નિર્ભર અન્ય સભ્યો" તરીકે વ્યાખ્યાયિત કરે છે. કલમ ૨ (એફ) ની નોંધ જણાવે છે કે, "આ નીતિ હેઠળ પુનર્વસન લાભો આપવાના હેતુ માટે નીચેની દરેક શ્રેણીઓને અલગ કુટુંબ તરીકે ગણવામાં આવશે." તે પુખ્ત પુત્ર અને ૩૦ વર્ષથી વધુ ઉંમરની અપરિણીત પુત્રી/બહેનને પણ "પુનર્વસન આપવાના હેતુ માટે અલગ કુટુંબ" તરીકે ગણાવે છે.

૪૬. ૦૫/૦૮/૨૦૧૩ ના રોજ કરવામાં આવેલ નીતિમાં સુધારો એ છે કે પુખ્ત પુત્રના બદલે, "તેની વૈવાહિક સ્થિતિને ધ્યાનમાં લીધા વિના પુખ્ત પુત્ર/પૌત્ર" શબ્દ પ્રયોજવામાં આવ્યો હતો. તેવી જ રીતે, "૩૦ વર્ષથી વધુ ઉંમરની અપરિણીત પુત્રી/બહેન" શબ્દને "પુખ્ત અપરિણીત પુત્રી/પુખ્ત અપરિણીત પૌત્રી/પુખ્ત અપરિણીત બહેન" સાથે બદલવામાં આવ્યો હતો.

૪૭. આ સુધારાઓના સંદર્ભમાં પરસ્પર દલીલો એવી હતી કે એક તરફ, જમીનમાલિકોએ આગ્રહ કર્યો હતો કે પૌત્રો, મૂળ લાભાર્થીઓ સિવાય, રોજગાર લાભો માટે હકદાર હતા, જેમ કે અપરિણીત પુત્રીઓ, જેઓ ૩૦ વર્ષથી વધુ વયની હતી. બીજી બાજુ, એમ.સી.એલ.એ આગ્રહ કર્યો હતો કે પુનર્વસનનો મૂળ વિચાર વિસ્થાપિત અથવા અસરગ્રસ્ત કુટુંબના એક સભ્યને રોજગાર આપવાનો હોવાથી, નીતિનું અર્થઘટન તે હેતુ સાથે સુસંગત હોવું જોઈએ, અને તેના

પરિણામે રોજગારનો અતિરેક ન થવો જોઈએ, જે એમ.સી.એલ. પર અયોગ્ય બોજ નાખે.

૪૮. રોજગાર લાભો અને હકદારોના સંદર્ભમાં નીતિનું યોગ્ય અને હેતુપૂર્ણ અર્થઘટન માત્ર "કુટુંબ" ની વ્યાખ્યાને ધ્યાનમાં લઈને જ નહીં પરંતુ અમલી ભાગ દ્વારા પણ મેળવી શકાય છે, જે લાભો પ્રદાન કરે છે. તે નીચે મુજબ છે:

"II. પ્રકાર બી: ખાણકામ પ્રોજેક્ટ્સ

(એ) રોજગાર: વિસ્થાપિત અને અન્ય અસરગ્રસ્ત કુટુંબો વિસ્થાપન કરનાર પ્રોજેક્ટ દ્વારા રોજગાર માટે પાત્ર રહેશે. રોજગારના હેતુ માટે, દરેક કુટુંબ કુટુંબના એક સભ્યને નામાંકિત કરશે."

૪૯. જો કોઈ વ્યક્તિ નીતિ શું પ્રાપ્ત કરવા માંગે છે તે ધ્યાનમાં લે, તો તે સ્પષ્ટ છે કે વિસ્થાપિત કુટુંબના એક સભ્યએ તે વ્યક્તિને નામાંકિત કરવાની હોય છે જે રોજગાર લાભ મેળવી શકે છે. આ સંદર્ભમાં, એ નોંધવું નિર્ણાયક છે કે લાભ, પ્રથમ તબક્કે "વ્યક્તિ" ને આપવાનો છે. નોંધ વ્યાપ વિસ્તારને એવું કહીને વિસ્તૃત કરે છે કે પુખ્ત પુત્રને અલગ કુટુંબના સભ્ય તરીકે ગણવામાં આવશે. આનું કારણ દેખીતી રીતે એ છે કે કુટુંબનો સૌથી વરિષ્ઠ સભ્ય હંમેશા રોજગાર

મેળવવાની સ્થિતિમાં ન હોઈ શકે: કાં તો વયના કારણે, અથવા અશક્તતાના કારણે, અથવા બાકી રહેલા સેવાના વર્ષોની સંખ્યાના કારણે. તેથી, આવી મર્યાદાઓને કારણે રોજગાર લાભો નકારવામાં ન આવે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે, કુટુંબની વ્યાખ્યા હેતુપૂર્વક વિસ્તૃત કરવામાં આવી છે, જેમાં પુખ્ત પુત્રનો સમાવેશ કરવામાં આવ્યો છે, જે રોજગાર માટે પાત્ર હશે, અને તે કિસ્સામાં તેના પિતા કે માતાને રોજગારી આપી શકાતી નથી, અથવા માત્ર ટૂંકા ગાળા માટે રોજગારી આપી શકાય છે. પૌત્રના સમાવેશને તે સંદર્ભમાં જોવાનો છે. પુખ્ત પુત્રની સાથે "પૌત્ર" ની શ્રેણીનો ઉમેરો, "તેની વૈવાહિક સ્થિતિને ધ્યાનમાં લીધા વિના પુખ્ત પુત્ર/પૌત્ર" વાંચવા માટે, તે જ નિષ્કર્ષ તરફ દોરી જાય છે. આમ, ૨૦૧૩ ના સુધારા સાથે, અસરગ્રસ્ત વ્યક્તિ અને તેના પુખ્ત પુત્ર (જેને અલગ કુટુંબ તરીકે ગણવામાં આવે છે) ની મૂળભૂત હકદારી નકારી શકાય નહીં. પૌત્રનો સમાવેશ અલગ શ્રેણી તરીકે નહીં, પરંતુ પુખ્ત પુત્રની સાથે કરવામાં આવ્યો છે, તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે કે જો કોઈ કારણોસર પુત્ર રોજગાર માટે અયોગ્ય હોય, અથવા બદલામાં વૃદ્ધ હોય, અથવા અશક્ત હોય, તો તેના સ્થાને પુખ્ત પૌત્રને રોજગારી આપવામાં આવશે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, આ શરતનું યોગ્ય અર્થઘટન એ છે કે પિતા રોજગાર માટે હકદાર હશે; જો પુખ્ત પુત્ર અસ્તિત્વમાં હોય, તો તે પુખ્ત પુત્ર પણ હકદાર હશે. જો કે, જો એક કરતા વધુ પુખ્ત પુત્રો હોય, તો તેમાંથી એક લાભ માટે હકદાર રહેશે, બધા નહીં. તેવી જ રીતે, પુખ્ત પુત્રના અભાવમાં, એટલે કે જ્યાં કોઈ પુખ્ત પુત્ર અસ્તિત્વમાં નથી, તે સંજોગોમાં

એક પુખ્ત પૌત્ર રોજગાર માટે પાત્ર હશે. આ અર્થઘટન એ હકીકત દ્વારા મજબૂત બને છે કે અપરિણીત પુત્રીને અલગ એકમ તરીકે ગણવામાં આવે છે; અગાઉ, મૂળભૂત પાત્રતા ૩૦ વર્ષની વય પ્રાપ્ત કરવાને આધીન હતી. હવે, વય મર્યાદા દૂર કરવામાં આવી છે. વધુમાં, એવું ઠરાવવું કે વ્યક્તિ, તેનો એક પુખ્ત પુત્ર, અને એક પુખ્ત પૌત્ર, બધા સાથે મળીને રોજગારનો દાવો કરવા માટે પાત્ર હશે, તે સ્પષ્ટ ઈશદો નથી. વ્યાખ્યાનું માળખું અને રોજગારને લગતી કલમ સ્પષ્ટપણે દર્શાવે છે કે કુટુંબના બે સભ્યો: એટલે કે પિતા અને પુત્ર પાત્ર છે. વધુમાં, અપરિણીત પુત્રીને પણ અલગ એકમ તરીકે ગણવામાં આવશે.

૫૦. તેથી એવું ઠરાવવામાં આવે છે કે પુનઃસ્થાપન અને પુર્નવસન નીતિ ૨૦૦૬, ૨૦૧૩ માં સુધાર્યા મુજબ, વધુ ફાયદાકારક હોવાથી, ઉપરોક્ત અર્થઘટનને આધીન લાગુ થશે. સાથે સાથે, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે જે કિસ્સાઓમાં કોઈએ રોજગાર સ્વીકારી લીધો છે, તે મુદ્દો ફરીથી ખોલી શકાશે નહીં, તેને અંતિમ અને બંધનકર્તા ગણવામાં આવશે. તે પણ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે જો વિસ્થાપિત કુટુંબોમાંથી કોઈ રોજગારમાં રસ ધરાવતું નથી, અને તેમ સ્પષ્ટપણે જણાવે છે, તો ૨૦૦૬ની નીતિની કલમ ૩ ના સંદર્ભમાં એક વખતની નાણાકીય ચૂકવણીનો વિકલ્પ પૂરો પાડવામાં આવશે.

૫૧. તેથી, ઉપરોક્ત ચર્ચાના પ્રકાશમાં, એવું ઠરાવવામાં આવે છે કે જો કે

૨૦૧૩માં સુધારેલી પુનઃસ્થાપન અને પુર્નવસન નીતિ ૨૦૦૬ લાગુ પડે છે, પિતા, પુત્ર અને પૌત્ર રોજગાર લાભ માટે એકસાથે પાત્ર હોવાનો પ્રશ્ન ઉભો થતો નથી. કાં તો એક પુખ્ત પુત્ર, અથવા, તેની ગેરહાજરીમાં અથવા અનિચ્છામાં, પુખ્ત પૌત્ર પાત્ર રહેશે. આ અપરિણીત પુત્રીઓના હક સિવાયનું છે: તેમના કિસ્સામાં, વ્યાખ્યાની ઉપરોક્ત નોંધમાં આવી પુત્રીઓને અલગ કુટુંબ તરીકે ગણવામાં આવી હતી; સુધારા દ્વારા માત્ર વય મર્યાદા દૂર કરવામાં આવી છે.

પર. ઉપરોક્ત તર્કના પરિણામે, મુદ્દા નંબર ૩, ૪ અને ૫ ના સંબંધમાં એવું ઠરાવવામાં આવે છે કે ૨૦૧૩માં સુધારેલી પુનઃસ્થાપન અને પુર્નવસન નીતિ ૨૦૦૬ લાગુ થશે. વિસ્થાપિત કુટુંબ વ્યાખ્યાના પ્રકાશમાં નક્કી કરવાનું રહેશે, જેમાં વ્યક્તિ, અને એક પુખ્ત પુત્ર અને એક અપરિણીત પુત્રીનો સમાવેશ થાય છે. જ્યારે કોઈ કારણસર પુત્રને રોજગાર આપી શકાતો નથી, ત્યારે એક પુખ્ત પૌત્ર વિચારણા માટે પાત્ર રહેશે. આ અદાલત એવું પણ ઠરાવે છે કે જે કેસોમાં અંતિમ નિર્ણય આવી ગયો છે તેને આ અર્થઘટનના આધારે ફરીથી ખોલી શકાશે નહીં. આ અર્થઘટન તેવા કેસોના સંદર્ભમાં લાગુ થશે જ્યાં અહેવાલો મંજૂર કરવામાં આવ્યા નથી એટલે કે ગામો તુમુલિયા, ઝુપુરંગા, રતનસારા અને કિર્પસારા.

પ૩. સુનાવણી દરમિયાન, વિદ્વાન એ.એસ.જી. એ રજૂઆત કરી હતી કે

એમ.સી.એલ. ૨૦૦૬ની નીતિના વિકલ્પ તરીકે ૧૬ લાખની રોજગારના બદલે એક વખતની વળતરની રકમ આપવા તૈયાર છે. તેથી નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે જે પણ વિકલ્પ (પુનઃસ્થાપન અને પુર્નવસન નીતિ ૨૦૦૬ અથવા એમ.સી.એલ. તરફથી આ એક વખતની વળતરની ઓફર) વધુ સારો હોય, તે પ્રદાન કરવાનો રહેશે. સંબંધિત કલેક્ટરે તે સુનિશ્ચિત કરવાનું રહેશે.

IV. મુદ્દા નંબર ૬: આવાસ પ્લોટ માટે હકદારી

૫૪. એમ.સી.એલ. એ પુનઃસ્થાપન પ્લોટના સંદર્ભમાં ગામવાર પુનઃસ્થાપન લાભો સાથે વિગતો અને વિશિષ્ટતાઓ પ્રદાન કરી છે. આ વિગતો અનુસાર, કુલ ૩૦૩૪ વિસ્થાપિત પરિવારોમાંથી, ૧૪૨૦ પરિવારોના પક્ષમાં પ્લોટમાં પુનઃસ્થાપન લાભો મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા જેમાંથી ૧૧૭૭ પરિવારોને આવા લાભો પૂરા પાડવામાં આવ્યા હતા. ૧૬૧૪ પરિવારોને આ પુનઃસ્થાપન લાભો/પ્લોટ મંજૂર કરવાના બાકી છે. ચાર્ટ, જે એમ.સી.એલ. મુજબ ઓક્ટોબર ૨૦૨૧ સુધીની સ્થિતિ દર્શાવે છે, તે નીચે મુજબ છે:

<u>ગામવાર પુનઃસ્થાપન લાભો (ઓક્ટોબર ૨૦૨૧ સુધી)</u>				
ગામ	કુલ વિસ્થાપિત	મંજૂર પુનઃસ્થાપન થયેલ	પૂરા પાડવામાં આવેલ પુનઃસ્થાપન	મંજૂર કરવાના બાકી

<u>ગામવાર પુનઃસ્થાપન લાભો (ઓક્ટોબર ૨૦૨૧ સુધી)</u>				
	કુટુંબો	લાભો/પ્લોટ	લાભો/પ્લોટ	
ટિકિલીપારા	૪૦૬	૨૧૨	૧૮૧	૧૯૪
સરકેગા	૧૭૯	૧૭૪	૧૫૨	૫
બલિંગા	૨૮૦	૨૪૯	૨૪૦	૩૧
બંકીબહાલ	૧૩૫	૧૨૦	૧૧૮	૧૫
ગોપાલપુર	૧૦૩૧	૩૩૬	૨૫૮	૬૯૫
ગર્જનબહાલ	૩૫૦	૨૧૧	૧૪૧	૧૩૯
કુલડા	૮૬	૬૧	૫૬	૨૫
કાર્લિકાછર	૧૫૩	૧૨	૬	૧૪૧
સિયારમાલ	૧૮૮	૩૬	૨૨	૧૫૨
બંગુરકેલા	૨૨૬	૯	૩	૨૧૭
કુલ	૩૦૩૪	૧૪૨૦	૧૧૭૭	૧૬૧૪

પપ. એમ.સી.એલ. મુજબ ઓક્ટોબર ૨૦૨૧ સુધી પુનઃસ્થાપન સાઈટ્સની સ્થિતિ નીચે મુજબ છે:

ક્રમ નં.	પુનઃસ્થાપન સાઈટનું નામ	વિસ્તાર (એકર માં)	અંદાજિત વિકસિત પ્લોટ	સાઈટની પ્લોટ ફાળવણીની સ્થિતિ	પુનઃસ્થાપિત કરવાના ગ્રામજનો	રિમાર્ક્સ
૧	બસુંધરા નગર	૭૩.૬૨	૨૫૬	૨૫૬	ટિકિલીપારા -૧૩૨, સરડેગા-૧૨૪	પહેલેથી પુનઃસ્થાપિત
૨	બરપાલી-I	૧૫.૯૪	૭૨	૬૮	બંકીબહાલ	પહેલેથી પુનઃસ્થાપિત
૩	બરપાલી-II	૧૫.૦૦	૭૫	૭૦	ગર્જનબહાલ	લગભગ તમામ પ્રવૃત્તિઓ પૂર્ણ થઈ ગઈ છે, પુનઃસ્થાપન અને પુર્નવસન સાઈટ પર પાણી પુરવઠાની વ્યવસ્થા પહેલેથી જ કરવામાં આવી છે. સાઈટ ગર્જનબહાલના ગ્રામજનોને સ્થાનાંતરિત કરવા માટે સંપૂર્ણપણે તૈયાર છે.
૪	છાતેનપાલી	૬૧.૯૫	૩૧૫	૧૫૮	કુલડા-૧૨, સિયારમાલ-૧૪૬	છાતેનપાલી પુનઃસ્થાપન અને પુર્નવસન સાઈટ જ્યાં પોકેટ-એ માટે પાયાની સુવિધા પાવર સપ્લાય સિવાય સંપૂર્ણપણે તૈયાર છે, જે ટૂંક સમયમાં સ્થાપિત થવાની સંભાવના છે.
૫	બદખાલિયા	૫૫.૪૪	૨૭૫	૦	કાર્લિકાયર, બંગુરકેલા	સાઈટ પર પહોંચવા માટે હંગામી રસ્તાનું નિર્માણ પૂર્ણ થઈ ગયું છે. સાઈટની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓના વિકાસ માટે ૨૭.૦૦ કરોડ રૂપિયાની દરખાસ્ત

ક્રમ નં.	પુનઃસ્થાપન સાઈટનું નામ	વિસ્તાર (એકર માં)	અંદાજિત વિકસિત પ્લોટ	સાઈટની પ્લોટ ફાળવણીની સ્થિતિ	પુનઃસ્થાપિત કરવાના ગ્રામજનો	રિમાર્ક્સ
						મંજૂર કરવામાં આવી છે અને ૩૧/૦૭/૨૦૨૦ ના રોજ ઈ-ટેન્ડર મંગાવવામાં આવ્યું છે. ટેન્ડર ૨૮/૦૮/૨૦૨૦ ના રોજ ખોલવામાં આવ્યું હતું અને વર્ક ઓર્ડર ૨૪/૧૧/૨૦૨૦ ના રોજ જારી કરવામાં આવ્યો છે.
૬	સારંગીઝરિયા	૮૮.૦૦	૪૪૦	૦	ગોપાલપુર	સારંગીઝરિયા પુનઃસ્થાપન અને પુર્નવસન સાઈટના વિકાસ અંગેની ૨૨ દરખાસ્તો પર પ્રક્રિયા કરવામાં આવી છે અને મંજૂરી માટે એમ.સી.એલ. મુખ્ય મથકને મોકલવામાં આવી છે.

૫૬. સુનાવણી દરમિયાન, એમ.સી.એલ. એ દલીલ કરી હતી કે પુનઃસ્થાપન સાઈટ્સ અંગે ગ્રામજનોમાં અનિચ્છા છે જેના કારણે તેના માટે સમસ્યાઓ ઊભી થઈ છે. તેથી, એવી વિનંતી કરવામાં આવી હતી કે સંબંધિત કલેક્ટરે સમયબદ્ધ રીતે સાઈટ્સને અંતિમ સ્વરૂપ આપવું જોઈએ જે પછી એમ.સી.એલ. ને પણ તેમને વિકસાવવા માટે સમયબદ્ધ દિશાનિર્દેશો આપવા જોઈએ. વિકલ્પમાં, એવું સૂચવવામાં આવ્યું હતું કે લાંબી ચાલતી પુનઃસ્થાપન/પુનર્વસન પ્રક્રિયા, જેમાં

બહુવિધ સત્તાધિકારીઓની સંડોવણીની કલ્પના કરવામાં આવી છે, તેના બદલે અદાલત યોગ્ય ગણી શકે અને પ્લોટના બદલે એક વખતની લમ્પસમ રકમ આપી શકે, વધુમાં જ્યાં પ્લોટ ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે, ફાળવવામાં આવ્યા છે અને વિકાસ અને ફાળવણીની પ્રક્રિયામાં છે, તેવા વર્ગોને ખલેલ પહોંચાડવી જોઈએ નહીં. આ સંદર્ભમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે જે સાઈટ્સ સ્થાનાંતરણ અને સ્થળાંતર માટે તૈયાર છે, ત્યાં કલેમ કમિશનના આદેશ મુજબ, મકાન બાંધકામ એડવાન્સ રૂ. ૨,૨૪,૦૦૦/- થી વધારીને ૧૪,૫૦,૦૦૦/- કરવામાં આવ્યું છે.

૫૭. જમીન માલિકો વતી, એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે રાજ્યની પુનઃસ્થાપન અને પુર્નવસન નીતિ કલ્પના કરે છે કે સામાન્ય રીતે જેમને વિસ્થાપિત કરવામાં આવ્યા છે તેમને પ્લોટ પૂરો પાડવો જોઈએ. તેમાં કોઈ શંકા નથી કે રાજ્ય સત્તાધિકારીઓએ પ્રક્રિયામાં અયોગ્ય વિલંબ કર્યો છે. એવું વધુમાં સબમિટ કરવામાં આવ્યું હતું કે મોટાભાગના વિસ્થાપિત પરિવારો સમાજના સૌથી ગરીબ વર્ગના છે અને અનુસૂચિત જનજાતિ સમુદાયના છે, તેથી રોકડ વળતર આપવું યોગ્ય રહેશે નહીં, પરંતુ તેના બદલે રાજ્ય સત્તાધિકારીઓએ પુનઃસ્થાપન પ્લોટ આપવામાં આવે તે સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ.

૫૮. રાજ્યની નીતિઓના સંદર્ભમાં પુનઃસ્થાપન લાભોમાં પ્લોટનો વિકાસ અને

વિસ્થાપિત પરિવારોને ફાળવણીનો સમાવેશ થાય છે, જે "ઉપલબ્ધતાને આધીન" છે. સ્થાનાંતરણ માટે ૫૦,૦૦૦/- રૂપિયાની એક વખતની સહાય; ૧,૫૦,૦૦૦ રૂપિયાનું મકાન બાંધકામ ભથ્થું સ્વીકાર્ય રીતે વધારીને ૧૪,૫૦,૦૦૦ કરવામાં આવ્યું છે. એમ.સી.એલ. દ્વારા દર્શાવવામાં આવેલા આંકડા તેમજ જમીન માલિકો દ્વારા વાંધાઓના રૂપમાં રેકૉર્ડ પર મૂકવામાં આવેલી સામગ્રી દર્શાવે છે કે ચિહ્નિત સાઈટ્સમાં જમીનોના વિકાસની પ્રગતિ અત્યંત નબળી રહી છે. એમ.સી.એલ. આ બાબતમાં દોષના હિસ્સામાંથી બચી શકે નહીં.

૫૯. પુનઃસ્થાપન અને પુનર્વસન અધિનિયમ, ૨૦૧૩ હેઠળ રાજ્ય અને એમ.સી.એલ. એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે બંધાયેલા છે કે વિસ્થાપિત માલિકોની પરામર્શ સાથે પુનઃસ્થાપન અને પુનર્વસન યોજનાઓ તૈયાર કરવામાં આવે. રાજ્યની નીતિ પણ તે સંબંધમાં અધિનિયમ અનુસાર છે. વર્તમાન કેસમાં, સામગ્રી અનુસાર, એમ.સી.એલ. ભારપૂર્વક જણાવે છે કે ૧૧૭૭ વિસ્થાપિત પરિવારોને પુનઃસ્થાપન પ્લોટ પૂરા પાડવામાં આવ્યા છે અને ૧૬૧૪ પરિવારોને તે લાભ મળવાનો બાકી છે.

૬૦. આ અદાલતનો ચુકાદો ૨૦૧૦માં આપવામાં આવ્યો હતો તે હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને, ત્યારબાદ વળતર નિર્ધારણ અને સમિતિના અહેવાલો તૈયાર

કરવામાં આવ્યા હતા અને મોટે ભાગે ૨૦૧૦ અને ૨૦૧૩ ની વચ્ચે આ અદાલતને સુપરત કરવામાં આવ્યા હતા, અને વધુમાં એ હકીકતને ધ્યાનમાં રાખીને કે અન્ય બે અહેવાલો આ અદાલતની વિચારણા હેઠળ પેઝિંગ છે, તે બાબત ઉચિત ગણાશે કે જે પુનઃસ્થાપન પ્લોટ હસ્તગત કરવામાં આવ્યા છે, તેને કલેક્ટર સાથે પરામર્શ કરીને વિકસાવવા જોઈએ. કલેક્ટર જમીન માલિકોને યોગ્ય પ્રસિદ્ધિ આપીને, સ્થળ સૂચવીને અને તમામ જમીન માલિકો અને હિતધારકોને હાજર રહેવા માટે પૂરતો સમય આપીને સુનાવણી હાથ ધરશે. જમીન માલિકોના મંતવ્યોને ધ્યાનમાં લીધા પછી, કલેક્ટર, તમામ રાજ્ય એજન્સીઓ સાથે સંકલન કરીને, પુનઃસ્થાપન નીતિના અમલીકરણના કાર્ય માટે ખાસ સોંપવામાં આવેલા ત્રણ નોડલ અધિકારીઓની સંડોવણી સાથે, પ્લોટને અંતિમ સ્વરૂપ આપશે અને મંજૂર કરશે. આ પ્રક્રિયા આ અદાલતના ચુકાદાના નવ મહિનામાં પૂર્ણ થવી જોઈએ. અદાલતનો એવો પણ અભિપ્રાય છે કે આવા પ્લોટનો વિકાસ કુલ ૧૫ મહિનાથી વધુ ન હોવો જોઈએ.

૬૧. જો પ્લોટની સંખ્યા અપૂરતી હોય, તો સંબંધિત કલેક્ટર પ્રથમ તબક્કે વિસ્થાપિત પરિવારો પાસેથી વિકલ્પો મેળવશે કે શું તેઓ પ્લોટ ફાળવવા ઈચ્છે છે કે તેના બદલે લમ્પસમ વળતર લેવા માંગે છે. આ વિકલ્પો મેળવ્યા પછી, જો જમીન માલિકોની સંખ્યા પ્લોટની સંખ્યા કરતા વધી જાય, તો કલેક્ટર એ સુનિશ્ચિત કરશે કે ડ્રો યોજાયા પછી પુનઃસ્થાપન પ્લોટ ફાળવવામાં આવે. જે

જમીન માલિકો પ્લોટ મેળવી શકતા નથી, તેમના માટે આ અદાલતનો અભિપ્રાય છે કે તેમને રૂપ લાખ સુધીનું લમ્પસમ વળતર ચૂકવવું જોઈએ.

૬૨. જન્મો અને મૃત્યુ દ્વારા વિસ્થાપિત પરિવારોમાં અનેક ફેરફારો થયા હશે તે બાબતને ધ્યાને લેતા, વળતર નિર્ધારણ, પુનઃવસવાટના સ્થળોની ઓળખ અને વિકાસની પ્રક્રિયામાં અસાધારણ વિલંબ થયો હોવાથી, આ અદાલત ઉપર જણાવેલ પ્રક્રિયા અપનાવવા માટે મજબૂર છે. તેથી, તે યોગ્ય અને ન્યાયના હિતમાં રહેશે કે, કોઈક તબક્કે, સમગ્ર પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટ પ્રક્રિયાનો અંત લાવવામાં આવે અને જ્યારે પ્લોટ પૂરા પાડવાનું શક્ય ન હોય ત્યારે જમીન માલિકોને રોકડ લાભો દ્વારા પુનઃવસવાટ અને પુનઃસ્થાપન પૂરું પાડવામાં આવે.

V – મુદ્દા નં.૭: શાળાઓ, સામુદાયિક કેન્દ્રો, તબીબી સુવિધાઓ વગેરે જેવી સવલતો અને સુવિધાઓની રચના.

૬૩. ઓરિસ્સા પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટ નીતિ સુવિધાઓ અને સવલતોના સંબંધમાં ચોક્કસ જોગવાઈઓ દર્શાવતી નથી જે વિકસાવવાની છે. પરિણામે, આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ના ત્રીજા શિફ્ટની જોગવાઈઓ કે જે

૨૫ શીર્ષકોની રૂપરેખા આપે છે અને સુવિધાઓ સૂચવે છે જેમ કે ગામોમાં રસ્તાઓ, યોગ્ય ડ્રેનેજ, દરેક પરિવાર માટે સલામત પીવાના પાણીની જોગવાઈ, પશુઓ માટે પીવાના પાણીની જોગવાઈ, ગૌચર જમીન, વાજબી ભાવની દુકાનોની પૂરતી સંખ્યા, સામુદાયિક અથવા પંચાયત ઘરો; ગ્રામ્ય સ્તરની પોસ્ટ ઓફિસો, બિયારણ-સહ-ખાતર સંગ્રહ સુવિધાઓ, પાયાની સિંચાઈ સુવિધાઓની જોગવાઈ, નવા રહેણાંક વિસ્તારોમાં પરિવહન, દફનવિધિ અથવા સ્મશાનભૂમિ, શૌચાલયના વ્યક્તિગત પોઈન્ટ સહિત સ્વચ્છતા માટેની સુવિધાઓ, વ્યક્તિગત સિંગલ વીજળી જોડાણો, આંગણવાડી, બાળ પોષણ સેવાઓ પૂરી પાડવી, શાળા, બે કિલોમીટરની મર્યાદામાં ઉપ-આરોગ્ય કેન્દ્રો, કેન્દ્ર સરકારના ધોરણો મુજબ પ્રાથમિક આરોગ્ય કેન્દ્રો, બાળકો માટે રમતના મેદાનો, દર ૧૦૦ પરિવારો માટે એક સામુદાયિક કેન્દ્ર, પૂજા સ્થાનો, પરંપરાગત આદિવાસી સંસ્થાઓ માટે અલગ જમીન વગેરે. આ ઉપરાંત, વન નિવાસી પરિવારોને પુનઃવસવાટના નવા સ્થળોની નજીક તેમની વન પેદાશો અથવા બિન-ઈમારતી લાકડાની પેદાશો પૂરી પાડવી જોઈએ. વધુમાં, યોગ્ય સુરક્ષા વ્યવસ્થા પૂરી પાડવાની રહેશે અને નિર્ધારિત ધોરણો અનુસાર સેવા કેન્દ્ર પણ પૂરું પાડવાનું રહેશે.

૬૪. વર્તમાન કેસમાં, રેકૉર્ડ પરની સામગ્રી દર્શાવે છે કે તે પુનઃવસવાટના સ્થળો ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા છે અને વિકાસના વિવિધ તબક્કે છે. આર એન્ડ આર

એક્ટ, ૨૦૧૩ ના ત્રીજા શિઝ્યુલ એટલે કે કાયદાનો આદેશ ખૂબ જ સ્પષ્ટ છે કે દરેક પુનઃવસવાટ વિસ્તારોમાં વસ્તીને અનુરૂપ હોય તે મર્યાદા સુધીની તમામ સુવિધાઓ પૂરી પાડવી પડશે. આ સંજોગોમાં, આ જવાબદારીઓમાંથી છટકી શકાય તેમ નથી. રાજ્ય સરકારે, તેની યોગ્ય એજન્સીઓ દ્વારા આવી સુવિધાઓના નિર્માણ માટે એક વ્યાપક યોજના તૈયાર કરવી જોઈએ અને તે કાર્યરત છે તેની ખાતરી કરવી જોઈએ જેથી પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટ અર્થપૂર્ણ રીતે પૂર્ણ કરી શકાય.

૬૫. રતનસારા ગામ વતી રજૂઆત દરમિયાન વિદ્વાન એડવોકેટ સુશ્રી કમલપ્રીત કૌર દ્વારા એવી ભારપૂર્વક રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે અનુસૂચિત જનજાતિના વ્યક્તિઓ માટે અસ્તિત્વમાં રહેલા લાભોનું રક્ષણ કરવું જોઈએ. આ સંબંધમાં એવી રજૂઆત કરવામાં આવી હતી કે સુંદરગઢ, જ્યાં સંપાદન થયું છે, તે ભારતના બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિ દ્વારા આવરી લેવામાં આવ્યું છે. આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૪૧ અને ૪૨ નીચે મુજબ વંચાય છે:

"૪૧. અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ માટે વિશેષ જોગવાઈઓ. (૧) શક્ય હોય ત્યાં સુધી, અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં જમીનનું કોઈ સંપાદન કરવામાં આવશે નહીં.

(૨) જ્યાં આપું સંપાદન થાય છે ત્યાં તે માત્ર દેખીતા અંતિમ ઉપાય તરીકે જ કરવામાં આવશે.

(૩) અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં કોઈપણ જમીનના સંપાદન અથવા તબદીલીના કિસ્સામાં, આ કાયદા હેઠળ અથવા તે સમયે અમલમાં રહેલા અન્ય કોઈપણ કેન્દ્રીય કાયદા અથવા રાજ્ય કાયદા હેઠળ સૂચના બહાર પાડતા પહેલા, તમામ કિસ્સાઓમાં, જેમાં તાકીદના કિસ્સામાં સંપાદનનો સમાવેશ થાય છે, બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિ હેઠળના અનુસૂચિત વિસ્તારોમાં યોગ્ય સ્તરે સંબંધિત ગ્રામસભા અથવા પંચાયતો અથવા સ્વાયત્ત જિલ્લા પરિષદોની પૂર્વ સંમતિ મેળવવામાં આવશે:

પરંતુ શરત એટલી કે પંચાયતો અથવા સ્વાયત્ત જિલ્લા પરિષદોની સંમતિ એવા કિસ્સાઓમાં મેળવવામાં આવશે જ્યાં ગ્રામસભા અસ્તિત્વમાં નથી અથવા તેની રચના કરવામાં આવી નથી.

(૪) રિક્વાયરિંગ બોડી (માંગણી કરનાર સંસ્થા) વતી જમીન સંપાદન ધરાવતા પ્રોજેક્ટના કિસ્સામાં કે જેમાં અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના પરિવારોનું અનૈરિછક વિસ્થાપન થતું હોય, ત્યાં

નિર્ધારિત ફોર્મમાં એક વિકાસ યોજના તૈયાર કરવામાં આવશે, જેમાં જમીન સંપાદનની સાથે એક ખાસ ઝુંબેશ ચલાવીને બાકી રહેલા જમીન અધિકારોના પતાવટ માટેની પ્રક્રિયાની વિગતો અને તબદીલ કરેલી જમીન પર અનુસૂચિત જનજાતિ તેમજ અનુસૂચિત જાતિના શીર્ષકો (ટાઈટલ) પુનઃસ્થાપિત કરવાની વિગતો નિર્ધારિત કરવામાં આવશે.

(૫) વિકાસ યોજનામાં આદિવાસી સમુદાયો તેમજ અનુસૂચિત જાતિઓની જરૂરિયાતો પૂરી કરવા માટે પૂરતા પ્રમાણમાં પાંચ વર્ષના સમયગાળામાં બિન-વન જમીનો પર વૈકલ્પિક બળતણ, ઘાસચારો અને બિન-ઈમારતી વન પેદાશોના સંસાધનોના વિકાસ માટેનો કાર્યક્રમ પણ હોવો જોઈએ.

(૬) અનુસૂચિત જાતિ અથવા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યો પાસેથી જમીન સંપાદિત કરવામાં આવતી હોય તેવા કિસ્સામાં, વળતરની બાકી રકમના ઓછામાં ઓછા એક તૃતીયાંશ ભાગની ચુકવણી અસરગ્રસ્ત પરિવારોને શરૂઆતમાં પ્રથમ હપ્તા તરીકે કરવામાં આવશે અને બાકીની રકમ જમીનનો કબજો લીધા પછી ચૂકવવામાં આવશે.

(૭) અનુસૂચિત જનજાતિના અસરગ્રસ્ત પરિવારોને પ્રાધાન્ય આપતા તે જ અનુસૂચિત વિસ્તારમાં એક સઘન બ્લોકમાં પુનઃવસવાટ કરવામાં આવશે જેથી તેઓ તેમની વંશીય, ભાષાકીય અને સાંસ્કૃતિક ઓળખ જાળવી શકે.

(૮) અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના મુખ્યત્વે વસવાટ ધરાવતા પુનઃવસવાટ વિસ્તારોને સામુદાયિક અને સામાજિક મેળાવડા માટે યોગ્ય સરકાર દ્વારા નક્કી કરવામાં આવે તેટલી જમીન મફત મળશે.

(૯) તે સમયે અમલમાં રહેલા કાયદાઓ અને નિયમોની અવગણના કરીને આદિવાસી જમીનો અથવા અનુસૂચિત જાતિના સભ્યોની જમીનોની કોઈપણ તબદીલીને રદબાતલ અને શૂન્ય ગણવામાં આવશે, અને આવી જમીનોના સંપાદનના કિસ્સામાં, પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટના લાભો મૂળ આદિવાસી જમીન માલિકો અથવા અનુસૂચિત જાતિના જમીન માલિકોને ઉપલબ્ધ કરાવવામાં આવશે.

(૧૦) અસરગ્રસ્ત વિસ્તારમાં નદી અથવા તળાવ અથવા ડેમમાં માછીમારીના અધિકારો ધરાવતી અસરગ્રસ્ત અનુસૂચિત જનજાતિ, અન્ય

પરંપરાગત વન નિવાસીઓ અને અનુસૂચિત જાતિઓને સિંચાઈ અથવા હાઈડલ પ્રોજેક્ટ્સના જળાશય વિસ્તારમાં માછીમારીના અધિકારો આપવામાં આવશે.

(૧૧) જ્યાં અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના અસરગ્રસ્ત પરિવારોને જિલ્લાની બહાર સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવે છે, ત્યાં તેમને પચાસ હજાર રૂપિયાની એક વખતની પાત્રતા સાથે નાણાકીય સ્વરૂપે તેઓ જે પુનઃસ્થાપન અને પુનઃવસવાટ લાભો માટે હકદાર છે તેના વધારાના પચીસ ટકા ચૂકવવામાં આવશે.

૪૨. અનામત અને અન્ય લાભો. (૧) અસરગ્રસ્ત વિસ્તારોમાં અનુસૂચિત જનજાતિ અને અનુસૂચિત જાતિઓને ઉપલબ્ધ અનામત લાભો સહિતના તમામ લાભો પુનઃવસવાટ વિસ્તારમાં ચાલુ રહેશે.

(૨) જ્યારે પણ બંધારણની પાંચમી અનુસૂચિમાં ઉલ્લેખિત અનુસૂચિત વિસ્તારો અથવા છઠ્ઠી અનુસૂચિમાં ઉલ્લેખિત આદિવાસી વિસ્તારોમાં રહેતા અનુસૂચિત જનજાતિના અસરગ્રસ્ત પરિવારોને તે વિસ્તારોની બહાર સ્થાનાંતરિત કરવામાં આવે છે, ત્યારે આ કાયદા હેઠળ તેઓ જે તમામ

વૈધાનિક સલામતી, પાત્રતા અને લાભો ભોગવી રહ્યા છે તે જે વિસ્તારમાં તેઓ પુનઃવસવાટ પામ્યા છે તે વિસ્તાર સુધી લંબાવવામાં આવશે, ભલે તે પુનઃવસવાટ વિસ્તાર ઉક્ત પાંચમી અનુસૂચિમાં ઉલ્લેખિત અનુસૂચિત વિસ્તાર હોય, અથવા ઉક્ત છઠ્ઠી અનુસૂચિમાં ઉલ્લેખિત આદિવાસી વિસ્તાર હોય કે ન હોય.

(૩) જ્યાં અનુસૂચિત જનજાતિ અને અન્ય પરંપરાગત વન નિવાસી (વન અધિકારોની માન્યતા) કાયદો, ૨૦૦૬ (૨૦૦૭ નો ૨) ની જોગવાઈઓ હેઠળ સામુદાયિક અધિકારોની પતાવટ કરવામાં આવી હોય, ત્યાં તે જ જથ્થાને નાણાકીય રકમમાં નિર્ધારિત કરવામાં આવશે અને જમીન સંપાદનને કારણે વિસ્થાપિત થયેલા સંબંધિત વ્યક્તિને આવા સામુદાયિક અધિકારોમાં તેના હિસ્સાના પ્રમાણમાં ચૂકવવામાં આવશે."

૬૬. જે સ્પષ્ટ છે તેમ, આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ તેનો ઝીણવટભર્યો ઉપયોગ ધરાવે છે અને અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિના સમુદાયોના સભ્યોને થતી મુશ્કેલીઓ રોકવા માટે વિશેષ જોગવાઈઓ કરે છે. કલમ ૪૧ એ સુનિશ્ચિત કરવા માટે સમીક્ષા કવાયતની જરૂરિયાત ઊભી કરે છે કે સંપાદિત કરવા માટે માંગવામાં આવેલા વિસ્તારોમાં રહેતા એસસી/એસટી સભ્યોને ઓછામાં ઓછું નુકસાન થાય. તે વિકાસ યોજના ઘડવાનું અને કાયદા

અને નિયમોની અવગણના કરીને આદિવાસી જમીનો અથવા એસસી/એસટીની જમીનોની તબદીલીને રદબાતલ અને શૂન્ય ઠેરવતી રક્ષણાત્મક જોગવાઈઓનો પણ આદેશ આપે છે. બીજી તરફ, કલમ ૪૨ એ સુનિશ્ચિત કરે છે કે અસરગ્રસ્ત વિસ્તારમાં એસસી/એસટી માટે ઉપલબ્ધ અનામત લાભો સહિતના તમામ લાભો પુનઃવસવાટ વિસ્તારમાં ચાલુ રહેશે. આ કિસ્સામાં, જમીન માલિકોને એમસીએલની તરફેણમાં સંપાદનને કારણે વિસ્થાપિત કરવામાં આવ્યા હતા, જે સંપૂર્ણપણે અનૈરિછક છે. એ બાબત વિવાદમાં નથી કે આ વિસ્થાપિત પરિવારો/જમીન માલિકો પાંચમી અનુસૂચિના વિસ્તારોના રહેવાસીઓ છે.

૬૭. જ્યાં સુધી કલમ ૪૧ ની વાત છે, આ અદાલતના અભિપ્રાય મુજબ, સંપાદન સૂચના ૧૯૮૮ માં બહાર પાડવામાં આવી હતી અને ૧૯૯૦ માં અંતિમ સ્વરૂપ આપવામાં આવ્યું હતું અને વળતર નિર્ધારણ માટેની પદ્ધતિ સૂચવતો આ અદાલતનો ચુકાદો પણ ૨૦૧૦ માં આપવામાં આવ્યો હતો તે જોતા, કલમ ૪૧ ના સંદર્ભમાં વધારાની વિચારણા આપવાનો પ્રશ્ન ઊભો થતો નથી. જો કે, વિસ્થાપિત પરિવારોના પુનઃવસવાટ અને તેમના પુનઃસ્થાપનને આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની જોગવાઈ, જે ચાલુ સંપાદનને લાગુ પડે છે, તેમજ આર એન્ડ આર પોલિસી ૨૦૦૬ બંને દ્વારા ફરજિયાત કરવામાં આવ્યું હોવાથી, વિસ્થાપિત વ્યક્તિઓના લાભોને તેમની એસસી/એસટી તરીકેની સ્થિતિનો ઇનકાર કરીને ગંભીર અને અપૂર્ણિય નુકસાન ન થાય તેની ખાતરી કરવાની જવાબદારી

સુનિશ્ચિત કરવી પડશે. આ આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૪૨ દ્વારા આદેશિત છે જે નિર્દેશ આપે છે કે જ્યારે પણ એસસી/એસટીની જમીનો સંપાદિત કરવામાં આવે છે જેના કારણે તેમના વિસ્થાપનની જરૂરિયાત ઊભી થાય છે, પછી ભલે તે પ્રદેશોના સંદર્ભમાં હોય અથવા તેઓ જે વિસ્તારોમાં રહે છે તે સંદર્ભમાં હોય, જેના કારણે તેઓ અન્ય વિસ્તારોમાં જાય છે જ્યાં તેમની જનજાતિ કે જાતિ આવશ્યકપણે એસસી/એસટી તરીકે ઓળખાતી ન હોય – વિસ્થાપનને કારણે તેઓ જે દરજ્જો ભોગવે છે તે જાળવી રાખવો અને સુરક્ષિત રાખવો પડશે. આ અદાલતના અભિપ્રાય મુજબ, આ વૈધાનિક આદેશ અને જવાબદારીનો રાજ્ય અથવા એજન્સી દ્વારા કાયદાની બાબત તરીકે ઇનકાર કરી શકાય નહીં. ઉપરોક્ત ચર્ચાના પરિણામે, એવું ઠેરવવામાં આવે છે કે:

૧. આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ના ત્રીજા શિઝ્યુલમાં નિર્ધારિત સુવિધાઓ અને સવલતો આ કેસમાં સામેલ વિસ્થાપિત પરિવારોને પુનઃવસવાટ વિસ્તારોમાં જ્યાં તેઓ સ્થિત છે અને જ્યાં તેઓ અંતે જાય છે ત્યાં અનિવાર્યપણે પૂરી પાડવી પડશે; અને

૨. આ કિસ્સામાં, એસસી/એસટીના તમામ સભ્યો જેમને સંપાદનને કારણે તેમની જમીનોમાંથી ખસવાની ફરજ પડી છે તેઓ તેમ અનૈરિછક રીતે કરે છે. પરિણામે તેઓ એસસી/એસટીના સભ્યો તરીકે ગણવાના

અધિકાર માટે હકદાર છે. રાજ્ય સત્તાધિકારીઓએ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે જે પરિવારો વિસ્થાપિત થયા છે અને જેમની યાદીઓ કમિશન તેમજ એમસીએલ દ્વારા જાળવવામાં આવે છે તેવા સભ્યોને નવા એસસી/એસટી પ્રમાણપત્રો જારી કરવામાં આવે.

સી. તારણો અને નિર્દેશો

૬૮. નીચેની ચર્ચાને ધ્યાને લેતા, નીચે મુજબ ઠેરવવામાં આવે છે:

૧. મુદ્દા નં.૧ ના સંદર્ભમાં – સંપાદિત જમીન માટે વળતર: સંપાદિત જમીન માટે વળતર નક્કી કરવા માટેની કટ-ઓફ તારીખ ગોપાલપુર ગામના સંબંધમાં આ અદાલત દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવેલી કટ-ઓફ તારીખ એટલે કે, સપ્ટેમ્બર ૨૦૧૦ પર આધારિત હોવી જોઈએ. તે જ સમયે, એવો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે સામાન્ય કટ-ઓફ તારીખ સ્વીકારવામાં આવી હોવાથી, વળતર પરના વૈધાનિક વ્યાજ અને સોલેશિયમ સહિત તેમાંથી વહેતા તમામ લાભો સમગ્ર સંપાદન માટે તે કટ-ઓફ તારીખના આધારે નિર્ધારિત કરવા યોગ્ય છે.

૨. મુદ્દા નં.૨ ના સંદર્ભમાં- આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની લાગુ

પડવા પાત્રતા પર: આર એન્ડ આર એક્ટ તેને અમલમાં લાવવામાં આવ્યો તે તારીખ પહેલા એટલે કે, ૦૧/૦૧/૨૦૧૪ પહેલા લાગુ થઈ શકે નહીં. વર્તમાન કેસમાં, તે તે તારીખથી લાગુ થાય છે જ્યારે કેન્દ્ર સરકારે ચોથી અનુસૂચિમાં નિર્દિષ્ટ કરેલા કાયદાની પ્રથમ, બીજી અને ત્રીજી અનુસૂચિઓની કાર્યવાહીને અમલમાં લાવવા માટે જાહેરનામું બહાર પાડ્યું હતું, જે આ કિસ્સામાં સીબીએ એક્ટ હતો. તેથી, જે તારીખથી આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ લાગુ પડે છે, તે ૨૮/૦૮/૨૦૧૫ છે. વધુમાં, જે અહેવાલ તે તારીખ પહેલાં આખરી કરવામાં આવ્યો હતો તેમાં હસ્તક્ષેપ કરી શકાય નહીં. જે ગામો માટે ૨૮/૦૮/૨૦૧૫ કરતાં પહેલાં અહેવાલો તૈયાર કરવામાં આવ્યા હતા ત્યાં રહેતા જમીન માલિકો અને વિસ્થાપિત પરિવારો, તેથી આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ના લાભો માટે હકદાર રહેશે નહીં. તેથી, આર એન્ડ આર એક્ટના લાભો કિરીપસીરા, રતનસારા, ઝુપુરંગા અને તુમુલિયાના વિસ્થાપિત પરિવારો અને જમીન માલિકોને લાગુ પડે છે.

૩. મુદ્દા નં.૩, ૪ અને ૫ ના સંદર્ભમાં:

(એ) એવું ઠરાવવામાં આવે છે કે રોજગાર લાભોના હેતુ માટે ૨૦૧૩ ની નીતિ દ્વારા સુધારવામાં આવેલી આર એન્ડ આર નીતિ ૨૦૦૬ લાગુ પડે છે.

(બી) કુટુંબના એકમમાં કુટુંબના વડા અથવા પિતા, પુખ્ત વયના પુત્ર અને અપરિણીત પુત્રીનો સમાવેશ થશે, જે તેની વ્યાખ્યા અને તેમાં જોડાયેલ નોંધને ધ્યાનમાં રાખીને કરવામાં આવશે. જો, કોઈ કારણસર, પુખ્ત વયના પુત્રને રોજગાર આપી શકાતો નથી, અને પુખ્ત વયનો પૌત્ર અસ્તિત્વમાં છે, તો તે વિચારણા માટે પાત્ર બનશે. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, બે સભ્યો (પિતા અને પુત્ર અથવા પિતા અને પૌત્ર) રોજગાર માટે પાત્ર રહેશે અને ત્રણ નહીં, અપરિણીત પુત્રી ઉપરાંત જેને અલગ એકમ તરીકે ગણવામાં આવશે.

(સી) આ કોર્ટનો એવો અભિપ્રાય છે કે કમિશન રાજ્યની નીતિઓમાં ફેરફારના આધારે નિર્ધારણને ફરીથી ખોલી શકે નહીં, કારણ કે હકીકતલક્ષી નિર્ધારણના આધારે તેના દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલા લાભો સ્ફટિકીકૃત થયા છે. ઘણા કિસ્સાઓમાં, એમસીએલ એ ખરેખર કેટલાક વ્યક્તિઓને રોજગાર પૂરો પાડ્યો છે. પરિણામે, એવું ઠરાવવામાં આવે છે કે જે તમામ કેસો નક્કી કરવામાં આવ્યા હતા અને આ કોર્ટ દ્વારા મંજૂર કરવામાં આવ્યા હતા તે ફરીથી ખોલી શકાશે નહીં.

જ. મુદ્દા નં.૬ ના સંદર્ભમાં:

(એ) આવાસ પ્લોટના મુદ્દે, આથી જાહેર કરવામાં આવે છે અને નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે રાજ્ય અને એમસીએલ તે વિસ્તારોમાં જે જમીન સંપાદિત કરવામાં આવી છે જેનો વિકાસ કરવાનો છે, તે વિકસિત થાય તેની ખાતરી કરવાની જવાબદારી હેઠળ છે. રાજ્ય સરકાર એ સુનિશ્ચિત કરશે કે સંબંધિત વિભાગોમાંથી ઓછામાં ઓછા ત્રણ નોડલ અધિકારીઓ તમામ એજન્સીઓ સાથે સંકલન સાધવા અને પ્લોટનો વિકાસ યોગ્ય રીતે થાય તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે તૈનાત કરવામાં આવે જેથી કલેક્ટર નિર્દિષ્ટ સમયમાં જરૂરી ફાળવણી કરી શકે. આ નોડલ અધિકારીઓને રાજ્ય દ્વારા યોગ્ય જાહેરનામા દ્વારા સત્તા આપવામાં આવશે કે તેઓ પુનર્વસન અને પુનઃસ્થાપન ઉપાયોના અમલીકરણ માટે તમામ જરૂરી આનુષંગિક આદેશો જારી કરી શકે. ઓરિસ્સા રાજ્ય સરકારના મુખ્ય સચિવ અધિકારીઓની પસંદગી કરશે અને જરૂરી જાહેરનામા બહાર પાડશે. વધુમાં, રાજ્ય એ સુનિશ્ચિત કરશે કે આ અધિકારીઓની ઓછામાં ઓછા ૩ વર્ષ માટે અથવા પુનઃસ્થાપન અને પુનર્વસનનું કાર્ય પૂર્ણ ન થાય ત્યાં સુધી બદલી કરવામાં ન આવે.

(બી) કલેક્ટર એ સુનિશ્ચિત કરશે કે પ્લોટ જે તે સંબંધિત ગામો અને જમીન માલિકો માટે યોગ્ય પ્રસિદ્ધિ અને પર્યાપ્ત નોટિસ આપીને નિર્ધારિત

કરવામાં આવે. જમીન માલિકોના મંતવ્યો મેળવવામાં આવશે અને નોંધવામાં આવશે, જેના હેતુ માટે પર્યાપ્ત નોટિસ આપવામાં આવશે, જેમાં પરામર્શનું સ્થળ, તારીખ અને સમય સ્પષ્ટ કરવામાં આવશે.

(સી) જો કોઈ વ્યક્તિગત જમીન માલિક(કો) પ્લોટની ફાળવણી માટે રસ ધરાવતા ન હોય, તો તેઓ તેમ જણાવવા માટે મુક્ત છે. કલેક્ટર આવા કિસ્સામાં તેમનો અસ્વીકાર સ્પષ્ટપણે લેખિતમાં નોંધશે અને પ્રમાણપત્ર આપશે. તે સંજોગોમાં વિસ્થાપિત પરિવાર રૂપ લાખના એક વખતના રોકડ સમાધાન માટે હકદાર રહેશે.

(ડી) વિસ્થાપિત પરિવારોની હકદારીની સંખ્યા નક્કી કર્યા પછી અને પ્લોટની ઉપલબ્ધતાને ધ્યાનમાં રાખીને, કલેક્ટર ડ્રો ઓફ લોટ્સ (ચિઠ્ઠી દ્વારા ડ્રો) કરશે, અને જો જરૂર જણાય તો, એક કરતા વધુ ડ્રો ઓફ લોટ્સ કરશે, જેના દ્વારા સંબંધિત વિસ્થાપિત પરિવારોને પ્લોટ ફાળવવામાં આવે. જો કોઈ કારણસર આવા પ્લોટ અથવા પ્લોટો બે વર્ષમાં સોંપી શકાતા નથી, અથવા ઉપલબ્ધ નથી, તો બાકી રહેલા પરિવારો બે વર્ષ માટે વાર્ષિક ૭% ના વ્યાજ સાથે રૂપ લાખના એક વખતના વળતર માટે હકદાર રહેશે.

૫. મુદ્દા નં.૭ ના સંદર્ભમાં:-

(એ) રાજ્ય એ સુનિશ્ચિત કરશે કે આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની ત્રીજી અનુસૂચિ અનુસાર તમામ સુવિધાઓ અને સગવડો જે વર્ષમાં વિસ્થાપિત પરિવારોને પ્લોટ સોંપવામાં આવે તે વર્ષના ત્રણ વર્ષની અંદર અથવા ગમે તે સંજોગોમાં આ ચુકાદાની તારીખથી ત્રણ વર્ષની અંદર વિકસાવવામાં આવે. આ હેતુ માટે જરૂરી ભંડોળ એમસીએલ દ્વારા પૂરું પાડવામાં આવશે, જે રાજ્યના પોતાના સંસાધનો ખર્ચવાની જવાબદારી ઉપરાંત રહેશે.

(બી) એસસી/એસટી સમુદાયના સભ્યો આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ ની કલમ ૪૨ ને ધ્યાનમાં રાખીને તેમની સ્થિતિની જાળવણી અને સુરક્ષા માટે હકદાર રહેશે. પરિણામે, સંબંધિત કલેક્ટરો એ સુનિશ્ચિત કરશે કે આ સંદર્ભમાં યોગ્ય જાતિના પ્રમાણપત્રો જારી કરવામાં આવે, કારણ કે જમીન માલિકોને અનિચ્છાએ ખસેડવામાં આવ્યા છે અને તેમણે અન્ય વિસ્તારોમાં સ્થળાંતર કરવું પડશે.

૬. આ કોર્ટ વધુ નિર્દેશ આપે છે કે વળતર નિર્ધારણ કોઈપણ સંજોગોમાં પૂર્ણ કરવામાં આવશે અને આજથી છ મહિનાની અંદર

ચૂકવણી કરવામાં આવશે. કમિશન એ સુનિશ્ચિત કરશે કે આ કાર્ય બને તેટલું જલ્દી હાથ ધરવામાં આવે અને તે સમયમર્યાદામાં પૂર્ણ કરવામાં આવે. પરિણામે, કમિશન કિરીપસીરા અને રતનસારા ગામોના અહેવાલોને આખરી ઓપ આપશે. ઝુપુરંગા અને તુમુલિયાના અહેવાલોના સંદર્ભમાં, કમિશન ત્રણ મહિનાની અંદર વળતરની પુનઃનિર્ધારણની કામગીરી પૂર્ણ કરશે. રાજ્ય એ સુનિશ્ચિત કરશે કે ચાર ગામોના સંદર્ભમાં વળતર આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ અનુસાર નક્કી કરવામાં આવે. જ્યાં પણ વળતર ખરેખર વિતરિત કરવામાં આવ્યું નથી, રાજ્ય આ ચુકાદાની જાહેરાતના ૬ મહિનાની અંદર તેમ કરશે.

૭. એમસીએલ એ સુનિશ્ચિત કરવાની જવાબદારી હેઠળ છે કે જે તમામ કેસોમાં રોજગાર માટે પસંદગી કરનારાઓની યાદી આખરી કરવામાં આવી નથી તેવા કિસ્સાઓમાં ૨૦૧૩ ની નીતિ અનુસાર રોજગાર લાભો આપવામાં આવે અને વિસ્તૃત કરવામાં આવે અને ઓફર કરવામાં આવે. આ સંદર્ભમાં એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે જ્યાં પણ રોજગાર પ્રાપ્ત કરવામાં આવ્યો છે, તે ફરીથી ખોલવામાં આવશે નહીં. તે જ રીતે, આ કોર્ટના અર્થઘટનના આધારે રોજગાર માટેની હકદારીઓ ફરીથી ખોલવાનો પ્રશ્ન એવા ગામોના કિસ્સામાં ફરીથી ખોલવામાં આવશે નહીં જ્યાં અગાઉના આદેશો દ્વારા અહેવાલો સ્વીકારવામાં આવ્યા છે.

૮. જો કોઈ કુટુંબ બાંચધરી આપે છે કે તેના સભ્યો રોજગાર માટે ઈચ્છુક નથી અથવા વિકલ્પ પસંદ કરવા માંગતા નથી, તો રાજ્ય નોડલ અધિકારીઓ દ્વારા એ સુનિશ્ચિત કરશે કે અસ્વીકાર સ્વૈચ્છિક છે, અને ૨૦૦૬ ની નીતિમાં દર્શાવેલ અથવા આર એન્ડ આર એક્ટ, ૨૦૧૩ હેઠળનું એક વખતનું વળતર અથવા વિદ્વાન એએસજી દ્વારા રજૂ કર્યા મુજબ એમસીએલ દ્વારા ૧૬ લાખ રૂપિયાની એક વખતની ઓફર (જે વધુ ફાયદાકારક હોય), તે સંબંધિત પરિવારને ચૂકવવામાં આવે. કલેક્ટરે એ સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ કે તે પ્રદાન કરવામાં આવે.

૯. કોર્ટ આથી નિર્દેશ આપે છે કે કમિશને તેનું કાર્ય પૂર્ણ કરવું જોઈએ અને તેનો અહેવાલ વળતરના વિતરણ માટેનો આધાર હોવો જોઈએ, કુટુંબ દીઠ ૨૫ લાખના એક વખતના પુનર્વસન પેકેજ જે ઉપર સૂચવ્યા મુજબ છે અને આજથી એક વર્ષની અંદર રોજગારની ઓફર હોવી જોઈએ. કમિશનના અધ્યક્ષની કચેરીમાં કોઈ ખાલી જગ્યાના કિસ્સામાં, ઓરિસ્સા હાઈકોર્ટના મુખ્ય ન્યાયાધીશ તે કોર્ટના નિવૃત્ત ન્યાયાધીશને નામાંકિત કરશે. અન્ય કોઈ ખાલી જગ્યાના કિસ્સામાં, ઓરિસ્સા સરકાર સંબંધિત સભ્યોને નામાંકિત કરશે. જોકે, એ સ્પષ્ટ કરવામાં આવે છે કે સરકારી નામાંકિત વ્યક્તિઓ હોદ્દાની રૂએ અથવા અંશકાલીન સભ્યો ન હોવા

જોઈએ, અને અધિક સચિવના રેન્ક અને દરજ્જાના હોવા જોઈએ, જેમને સામાજિક કલ્યાણ અથવા મહેસૂલ વિભાગોમાં વરિષ્ઠ સ્તરે અનુભવ હોય.

૧૦. એવો વધુ નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે તમામ સંબંધિત જમીન માલિકો જેઓ જમીન પર કબજો ચાલુ રાખ્યો છે તેઓ વળતરની જમા રકમ પર તેને ખાલી કરશે. એમસીએલને આવી જમીનોનો કબજો તરત જ આપવામાં આવશે. કલેક્ટર અથવા સંબંધિત સત્તાધિકારી આ સંદર્ભમાં એક પ્રમાણપત્ર જારી કરશે જે તેમને એક વખતના પુનર્વસન ચુકવણી અથવા વળતરને બદલે ચુકવણી અથવા કાયદા હેઠળના અન્ય કોઈપણ લાભ માટે હકદાર બનાવશે, જે તેમણે ઉપર સૂચવેલી રીતે પસંદ કરેલા વિકલ્પ મુજબ રહેશે.

૬૯. છેલ્લે એવો નિર્દેશ આપવામાં આવે છે કે વળતરની ગણતરી, લાભોનું વિતરણ વગેરેના કારણે થતા કોઈપણ નવા વિવાદનો ન્યાય નિર્ણય હાઈકોર્ટ દ્વારા કરવામાં આવશે. આ કોર્ટ આ સંબંધમાં વ્યક્તિગત કેસોમાં પરચુરણ અરજીઓ સ્વીકારશે નહીં.

૭૦. આથી નોંધવામાં આવે છે કે આ ચુકાદામાં આપેલા નિર્દેશો, પક્ષકારોને

ન્યાય આપવા માટે તેની વિશેષ સત્તાઓ હેઠળ, બંધારણની કલમ ૧૪૨ હેઠળ કરવામાં આવ્યા છે, કારણ કે અગાઉના આદેશોમાં અપનાવવામાં આવેલ અભિગમ એ સુનિશ્ચિત કરવાનો હતો કે જમીન માલિકોને વધુ મુશ્કેલી અને લાંબી પ્રતીક્ષાની વેદના ન થાય. તમામ બાબતોનો ઉપરના નિર્દેશો મુજબ નિકાલ કરવામાં આવે છે. ખર્ચ અંગે કોઈ આદેશ રહેશે નહીં.

બાબતોનો નિકાલ કરવામાં આવ્યો.

દિવ્યા પાંડે

(સહાયક: અદનાન ખાન, એલસીઆરએ)

This judgment has been translated using AI Tool – SUVAS.

=====

અસ્વીકરણ: સ્થાનિક ભાષામાં અનુવાદિત આ ચુકાદા/હુકમનો હેતુ પક્ષકારોને તેમની ભાષામાં જાણકારી ઉપલબ્ધ કરાવવા માત્રનો છે અને તેનો અન્યથા ઉપયોગ થઈ શકશે નહિ. અન્ય તમામ વ્યવહારિક તેમજ સરકારી ઉદ્દેશો માટે મૂળ અંગ્રેજી ચુકાદો/હુકમ જ પ્રમાણિત અને માન્ય રહેશે.

DISCLAIMER: The translated judgement in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgement shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation.